

Каханы горад

Сяргей Абламейка пра сталіцу, якую мы яшчэ аббудуем.

старонка 12

Сэкс-скандал

у Саюзе палякаў скончыўся выбарчай рэвалюцыяй.

старонка 6

Сын Лукашэнкі

стане мэрам Баранавіч?

старонка 7

ПАЛІТЫКА

Сяргей Антусевіч

«Калі ў парламэнт трапіць хоць адзін чалавек ад апазыцыі, яна зробіцца сыстэмнай». **Старонка 2.**

КУЛЬТУРА

Новая беларуская XXX-мультиплікацыя

Інкогніта і пра палітыку. **Старонка 9.**

З УСЕЙ КРАІНЫ

Сьверб купальшчыкаў

Мясцовыя старажылы раскажуць вам, як пры Польшчы адпачываў на Нарачы тагачасны прэзыдэнт Ігнацы Масьцішкі. **Старонка 8.**

З УСІХ СТАРОН

Дзе хаваўся Масхадаў

Высокі цагляны плот пад тры мэтры, жалезныя весніцы. З дому вядзе падземны ход у іншы дом. Пад хатамі пакоі падземныя — два на чатыры, вышыня мэтры тры, вентыляцыя, электрычнасьць, столік, тапчан. З матэрыялаў ГРУ — **старонка 10.**

НАША СТРАВА

Бігас

Капуста зьявілася на нашай радзіме досыць позна, калі з прыездам зь Мілянэ Боны Сфорцы настаў пераварот у свеце мясцовай гародніны. **Старонка 16.**

Дык падпісайся!

Падпісны індэкс «Нашай Нівы» 63125. Падпіску на «НН» прымаюць на любой пошце, а ў Менску — і на шапікі «Белсаюздруку». Цана на месяц — 3820 рублёў на поштах або 3530 рублёў на шапікі «Белсаюздруку». «Наша Ніва» — гэта 24 старонкі без чужога слова штогодзьдзень. Чытай сваё!

Пад прыгнётам мужнее нацыя

Васіль Лявонаў, былы міністар сельскай гаспадаркі і нефармальны лідэр гаспадарчае эліты, выступіў з публічнай лекцыяй «Новая Беларусь. Як мы будзем разбудуваць беларускую дзяржаву?» перад студэнтамі ВНУ і навучэнцамі Беларускага ліцэю імя Коласа. Васіль Лявонаў не выключае свайго ўдзелу ў выбарах 2006 году ў якасьці кандыдата або дарадцы аднаго з кандыдатаў. Публічная лекцыя Васіля Лявонава — **старонка 3.**

Браты Марынічы: «Нашага бацьку забіваюць»

Улады прызналі, што ў Міхаіла Марыніча пасля этапавання ў Аршанскую калёнію адбыўся інсульт. Экс-міністра і лідэра апазыцыі даставілі ў Менск у рэспубліканскую больніцу папраўчых устаноў. Тым часам родныя палітвязьняў ды зьніклых выставілі ўльтыматум рэжыму: кропка ў расьсьледаваньні гучных спраў мусіць быць пастаўлена на працягу паўгоду.

15 сакавіка сыны Міхаіла Марыніча склікалі прэс-канфэрэнцыю, каб адказаць на пытаньні журналістаў адносна стану здароўя бацькі. Праўда, родныя палітвязьня мелі інфармацыі не на шмат больш за іншых.

Начное этапаваньне ў Аршанскую калёнію, што месціцца за 200 кілямэтраў ад Менску, сталася для Міхаіла Марыніча сапраўдным выпрабаваньнем. Пасля цяжкай бяссоннай ночы яму зрабілася блага. Паводле зьвестак, што атрымалі яго родныя, абстраоньне пачалося 3—4 сакавіка. Чатыры дні ён курчыўся ад болю і дарэмна

прасіў лекараў даць яму прэпарат атэналал, які меў з сабой. Калі яго не прымаць, зьяўляецца вялікая небяспека інсульту. Аднак, як выявілася, ахоўнікі недзе згубілі паперы з рэцэптам на лекі. Родныя Марыніча нічога ня ведалі пра стан яго здароўя — краўніцтва калёніі строга трымала таямніцу. Зьвесткі пра яго цяжкі стан прасачыліся на волю толькі празь іншых вязьняў.

«Такая ж сытуацыя была і з Карпенкам — пасля інсульту да яго тры дні ніхто не падыходзіў, і ён памёр», — кажа Павал Марыніч, сын былога пасла ў

Латвіі, асуджанага на 3,5 году. 11 сакавіка, адразу пасля таго, як да яго дайшлі чуткі пра стан здароўя, другі сын Марыніча Ігар неадкладна прыехаў у Аршанскую калёнію. «Што з бацькам?» — спытаўся ён у Анатоля Лукашэвіча, начальніка калёніі. Адказ: «Усё нармальна». «У яго інсульт?» — «Так». Пасля гэтага Ігар запатрабаваў сустрэчы з бацькам, але начальнік параў прыехаць праз чатыры месяцы: «Ліміт спатканьняў вычарпаны».

Працяг на старонцы 3.

50 РАДКОЎ РЭДАКТАРА

СТАРЫЯ МЭТАДЫ. Ад БССРаўскага часу цяперашняя Беларусь радыкальна розніцца існаваннем незалежнага грамадства і яго актыўным супрацівам спробам улады абмежаваць палітычныя і культурныя свабоды. Гісторыя не паўтараецца.

Многія баяцца ўсталявання новай сталіншчыны. Гэта, мяркую, маларэальна, пакуль Беларусь атачаюць краіны НАТО, а ўнутры краіны на выклікі аўтарытарызму рэагуюць не здранцвеным, а супрацівам. Як у выпадку з падпрэміяльным лідэрам Шумчанкам, якому праграваюць два гады турмы. Інкрымінуецца збыццё сукмаэрнікарэйдывіста. Справа выглядае правакацыйнай і стылістыцы КІТ. Пра небяспечнае спазнанне да савецкіх практык нагадвае Віталій Тарас (старонка 4). Пры чытанні яго артыкула падумалася: калі б савецкія злучэнствы былі юрыдычна асуджаныя на пачатку 1990-х, а не сарамліва замаўчаныя — маўляў, хто з нас бязгрэшны, — старыя мэтады не выкарыстоўвалі б ціпер так цінічна. З іншага боку, справа залежала і ад колькасці бязгрэшных. АДЫХОД ШЭРМАНА. Пяць гадоў таму Карлас Шэрман пераклаў развіталыны ліст свайго прыяцеля Габрыэля Гарсія Маркеса, і «Наша Ніва» надрукавала яго на першай палясе.

У Маркеса гады выявілі рак... І вось — Маркес жыве, і шпа. А Шэрман ужо ня з намі. Гэты мудры чалавек ня раз ратаваў «Нашу Ніву» ў крытычных сітуацыях. За няпоўныя 70 гадоў ён пражыў чатыры жыцці: уругвайскае, савецкае, пасля постсавецкае беларускае, нарэшце пару гадоў безнадзейнага лячэння ў Нарвэгіі, у адраванні. Захаленне камунізмам, расчараванне камунізмам. Уладзімер Арлоў расказвае: усё рэпатрыянты, што прыбылі ў СССР на адным цешлаходзе з Шэрманам, праўдамі і няпраўдамі навярталіся назад ва ўругвай — усё да аднаго, акрамя спадара Карласа. У Беларусі яго трымалі сябры, кола аднадумцаў, Быкаў, Бардуліні. Імяны, без якіх не напішца найноўшая гісторыя. Ня толькі літаратуры, але і краіны.

3 родным словам на жыцці

Зварот Рады ГА «Таварыства беларускай мовы ім Ф. Скарыны» да выпускнікоў сярэдніх навучальных устаноў краіны.

Дарагія выпускнікі!
Незабаве ў вашым жыцці пачнецца адказны час іспытаў, якія будуць адбывацца ў форме тэставання. Сёлетня, у адрозненне ад мінулага году, тэставыя заданні па ўсіх прадметах складзеныя Інстытутам кантролю ведаў на дзювох мовах — беларускай і расейскай.

Спаздзяёмся, што большыня з вас абярэ мову тытульнай нацыі краіны, мову Багущэвіча і Каліноўскага, Купалы і Коласа, Караткевіча і Быкава. Жадаем выдатных вынікаў на іспытах па беларускай мове, якія адбудуцца 29 мая.

Шануіце сваё, бо родная мова — надзейная зарука вашых жыццёвых і творчых поспехаў.

Ведайце, што Канстытуцыя краіны і закон «Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь» гарантуюць кожнаму права на атрыманне адукацыі на дзяржаўнай беларускай мове.

Ідзіце па жыцці з родным словам, і хай шчаслівым будзе ваш самастойны шлях, ваша будучыня.

6 сакавіка 2005 г.

Прыняты на пасяджанні Рады ГА «ТБМ імя Ф. Скарыны».

Сьвята! Сьвята!

80-я ўгодкі незалежнасці БНР сталі першай палітычнай акцыяй, у якой я ўзяў удзел. Паверыўшы запрашэнню ў газэце «Свабода», якое абяцала сьвятоточныя мерапрыемствы, я запэўніў бацькоў, што нічога страшнага ня здарыцца, і паехаў у Менск. Хапуну не было, як і абяцаных канцэртаў. І хоць я быў моцна ўражаны акцыяй, усё ж застаўся нейкі неспрыманы асадак ад таго, што праз адсутнасць сапраўды сьвятоточных элементаў падзея падалася незавершанай і няпоўнай.

Пасля было шмат падобных мерапрыемстваў, кожнае з якіх толькі павялічвала расчараванне. Выняткам мог стаць хіба Марш Свабоды-99, калі б не ганебны фінал на вуліцы Першамайскай з кіданнем камянеў і наступнымі масавымі затрыманьнямі. Потым была вучоба ў Горадні, дзе я таксама не заваўся на ўдзел у рознага кшталту мерапрыемствах. Апошнім для мяне ў Горадні быў зноў жа Дзень Волі ў 2003 г., які запомніўся зусім няякай арганізацыяй і, як вынік, нешматлюднасцю. Разульлены, злыя выразы твараў, адсутнасць атрыбутыкі, неарганізаванасць — усё гэта не

ўзнімала настрою і не стварала атмасферы сьвята. А сьвята хацелася! Хацелася бачыць шчаслівыя ўсмішкі на тварах, чужы сьмех, адчуваць радасць і гонар за сваю Радзіму, яе гісторыю.

Дазволю сабе памарыць пра тое, якім бы я хацеў бачыць гэты дзень. Улічваючы варункі, у якіх даводзіцца жыць сёння.

Прыгожы сонечны ранак. У паштовай скрынцы паштоўкавішпаванне. На адным баку выява маладой сям'і і зь дзіцем, якое нясе ў ручцы белы і чырвоны шарык. Надпіс «Дзень Волі» на тле фавэрэру. На адваротным баку — кароценькі тэкст пра падзею і фатаздымак ураду БНР, а таксама віншаванне з нагоды ўласна сьвята. Я ведаю, не, проста ўзрунены, што такую паштоўку атрымаў далёка не адзін я. А што ж на вуліцах гораду? А на вуліцах то тут, то там мя трапляюцца маладыя людзі, якія прагульваюцца па горадзе, і іх аб'ядноўваюць разнавольнасць, усмішкі на тварах. І шарыкі ў руках. Здагадайцеся, якіх колераў? Іх ня так шмат, як хацелася б, але дастаткова, каб заўважыць і падзвіжца простаму мінаку: а што ж за сьвята такое

сёння? А ўвечары, гадзіне а дзясятгай, у розных кутках места адначасова ў неба ўзайюцца ракеты, і няхай гэта будзе неспастаўна больш сьціплай за які травеньскі ці ліпеньскі фавэрэрк, але люд наш любіць відовішча, і дзеля гэтагодна варта захаваць сее-тое з навагоднага запасу. Што ж за горад такі, спытаецца хтосьці? Гэта неабавязкова Менск ці Магілёў, гэта можа быць стары Наваградка, ці Нясвіж, ці курортны Браслаў. А як жа нашы вёскі, якія традыцыйна апянаюцца аб'якавамі да гарадзкіх жарсцяў? Я зь цяжкасцю ўяўляю сабе вясковы салот, але паштоўкі трапіць і сюды, балазе пошта працуе спраўна. Ужо гэта будзе падзеяй, павярце.

Мары марамі, але я хачу ня так ужо шмат. На друк паштовак спатрэбяцца грошы, і немалыя, яшчэ іх трэба распаўсюдзіць. Як і шарыкі ды фавэрэрк, хоць, зрэшты, я зусім не настойваю менавіта на гэтым сьвятоточным асартымэнце. Галоўнае — нарэшце навушчыца сьвяткаваць СВАЕ сьвяты, рабіць гэта нязмужана, навучыць гэтаму ці, калі хочацца, прывучыць да гэтага іншых. Далучыць да агульнай справы знаёмых, суседзяў, выпад-

ковых людзей. Магчыма, такая вось правакацыйная паштоўка падштурхне кагосьці сесці за падручнік гісторыі, прачытаць свайму дзіцяці харошую кніжку.

Часта даводзіцца чуць, што нападзіць старына далёкая ад нашых са сваімі ідэямі, усімі гэтымі вэкаэламі і бээнэрамі. Як і нараканьні стомленых змаганьнем актывістаў, што народ у нас неспываючы і чхаць хапеў на агульначалавечыя вартасці. Дык трэба паказаць яму іх, бо што ён бачыць? З аднаго боку гуляючы бяз дай прычыны з гарэлкай і п'янымі скачкамі на гарадзкіх пляцоўках (у вёсцы нешамат лепш), з другога — штогадовыя сутычкі «адмарозкаў» зь міліцыяй. Нічога не мяняецца. А трэба. А таму — даш сьвята! Сьвята! Сьвята!

Сямён Печанко

Сяргей Антусевіч: «Калі ў парламэнт трапіць хоць адзін чалавек ад апазыцыі, яна зробіцца сыстэмнай»

Гарадзенская—Цэнтральная выбарчая акруга №52 была адзінай, у якой кандыдат ад улады ня здолеў трапіць у парламэнт, бо выбары не адбыліся. Паўторнае галасаванне прызначанае на 20 сакавіка. Сяргей Антусевіч, кандыдат ад Партыі БНФ, які збіраецца з другога заходу заваяваць дэпутатства, адказвае на пытанні карэспандэнта «НН».

«НН»: Чаму вы ўдзельнічаеце ў выбарах, калі многія лічаць іх вынік прадвызначаным?

Сяргей Антусевіч: Немагчымых рэчаў не бывае. Мы, перш за ўсё, нясем людзям нашы пазыцыі, паказваем, што ёсць сілы, якія па-іншаму бачаць развіццё краіны.

Улады зьмянілі тактыку

«НН»: Якія высновы Вы зрабілі з папярэдняй кампаніі?

СА: Найлепшае — жывы кантакт з выбаршчыкамі. Улады да гэтага таксама даўмеліся, таму

яны выбралі кандыдата, якія мае магутны лодзкі рэсурсы, — рэктара Гарадзенскага ўніверсітэту Сяргея Маскевіча. Студэнцтва прымушаюць разнісіць улёткі па кватэрах. Раней улады абмяжоўваліся вядай агітацыяй, а цяпер, як і мы, выкарыстоўваюць нават налёткі. Такой кампаніі за кандыдата ад улады не было нават на прэзідэнцкіх выбарах 2001 г.

«НН»: Ваш галоўны сродак агітацыі — сустрэчы з выбарцамі?

СА: Па-іншаму ня выйшла. Нарэшце, калі да выбараў засталася

ўсяго некалькі дзён, мы атрымаем матэрыялы для агітацыі. Папярэдня наклад нашых улёткаў зьнік з друкарні. Ніхто ў тым ня можа разабрацца — абласная пракуратура накіравала мой запыт у Ленінскую раённую, тая не дае адказа.

«НН»: Чаму ўлада так апантана змагаецца за тое, каб апазыцыйнага чалавек ад апазыцыі не было ў парламэнт? Фракцыі адзін дэпутат ня створыць,

закону ня прыме.

СА: Як толькі ў парламэнт трапіць хоць адзін чалавек ад апазыцыі — яна хоць і на аднаго чалавек, але зробіцца сыстэмнай. Шмат якія іншыя працоўныя пытанні можна вырашаць, карыстаючыся дэпутатскімі паўнамоцтвамі. Уладам вельмі ня хочацца ўбачыць дэпутата, які будзе рэальна працаваць.

Спадзяванні на другі тур

«НН»: А разам з Фраловым Вам ня цесна?

СА: Тая раскладка, якая ёсць цяпер, — я, генэрал Фралоў ды рэктар Маскевіч — мяне абсалютна задавальняе. Ёсць змаганьне. Я спадзяюся перамагчы ў другім туры. Калі ня здолею перамагчы гэтым разам, дык усё абавязкова ўдасца пазней. Мяркуючы па сытуацыі ў маёй акрузе, рожкум цяпер цяжка, вельмі цяжка.

Гутарыў Алякс Кудрышкі

IN MEMORIAM

Памяці Карласа Шэрмана

Сумная вестка прыйшла з нарвэскага Крыстыянсанду. Памёр Карлас Шэрман, які апошня гады, з дапамогай нарвэскага ПЭН-цэнтру, знаходзіўся там на лячэнні.

Народжаны ў далёкім Монтэвідэо, Карлас Шэрман, напэўна, ня раз чуў ад свайго бацькі пра яго далёкую радзіму Беларусь. І, ужо маючы за плячыма вучобу на журналіста ў Буэнас-Айрэсе, паўсотні гадоў таму ён вырашыў паехаць на бацькаўшчыну. Гішпанская мова была для яго фактычна роднаю, але ў Беларусі ён хутка засвоіў і расейскую, і беларускую, хоць да канца жыцця размаўляў на гэтых мовах з прыемнымі ахцантам. Доўгі час працуючы ў менскай акадэмічнай бібліятэцы, Карлас Шэрман грунтоўна заняўся і тэорыяй літа-

ратуры, і практыкай мастацкага перакладу. У яго перастварэнні па-гішпанску сталі вядомы шмат якія творы Купалы, Коласа, Куляшова, Караткевіча, Быкава, Бардуліна, Чыгрынава... Ён меў добрыя асабістыя дачыненні з Маркесам і стаў першым перакладчыкам на расейскую мову «Восені патрыярха» (разам з Валянцінам Тарасам) і «Невергагоднай гісторыі пра нявіннага Эрэндзіру...», што была ўваблена ім па-беларуску. Дзякуючы яго нястомнай працы і з дапамогай Рыгора Бардуліна шэдэўрамі беларускамоўнае паззіі сталі найлепшыя вершы Федэрыка Гарсія Лёркі, Габрыэля Містэраль, Сэсара Вальеха, Пабла Нэруды, Нікаласа Пільена. Сам Шэрман пісаў пазмы і вершы па-

гішпанску, публіцыстыку — па-беларуску і па-расейску.

Са стварэннем напрыканцы 1980-х гадоў Беларускага ПЭН-цэнтру ён, выбраны першым віцэ-прэзідэнтам гэтай творчай суполкі, выявіў сябе і як неардынарны арганізатар. Ягонымі намаганьнямі ў сярэдзіне і канцы 1990-х гадоў у Беларусі былі арганізаваныя кангрэсы і круглыя сталы ў абарону свабоды выказвання і лінгвістычных правоў беларусаў (прыгадайма й знакамтыя судовыя працэсы ў абарону клясычнага правапісу, ужыванага «Нашай Нівай»). Апошня гады, нягледзячы на цяжкую хваробу, ён увесь час цікавіўся тым, што адбываецца ў Беларусі, даваў карысныя парады нам, маладзейшым калегам. Быў чуплым, інтэлігентным чалавекам. Цяпер нам яго будзе моцна не хапаць...

Левон Баршчэўскі

Пад прыгнётам мужнее нацыя

Публічная лекцыя Васіля Лявонава «Новая Беларусь. Як мы будзем разбудоваць Беларускую Дзяржаву?»

Я часта пытаю сябе: якою будзе Беларусь праз 10—15 гадоў? У якой краіне стануць дарослымі мае ўнукі?

У такой самай, як сёння? Адрозна хочацца адказаць — не, гэта немагчыма. Перамены непазбежныя. Але якімі яны будуць?

Нават тыя, хто і заўтра, і ўсё астатняе жыццё гатовы прыста-соўвацца да «закручвання гаек», разумеюць, што сённяшняй Беларусі — гэта грамадства бяз будучыні. Тупік, выхад з якога невядомы і невядомчы.

Вы, пэна, таксама задаце сабе гэтак пытанне і спрабуеце на яго адказаць.

Сёння я хачу падзяліцца з вамі сваімі разважанымі пра будучыню. Пра новую Беларусь. Пра тое, як мы станем будаваць беларускую дзяржаву.

Сёння мы ня думаем пра сябе, пра сваю краіну хоць бы ў пяцігадовы, а пагатоў — у дзесяцігадовы перспектыве. У найлепшым выпадку мы глядзім у 2006 год. І малюем надта бязрадасныя карціны. Прыража чарговая «элегантная перамога» — для аднаго. Ці для іншага? Але для ўсіх астатніх — у найлепшым выпадку «годны прайгрыш».

Менавіта гэтак успрымае большасць беларусаў дыскусію, якая ідзе пра «адзінага кандыдата на пасаду прэзідэнта».

Давайце гаварыць шчыра. Ці могуць быць у сённяшняй Беларусі выбары? Пры адсутнасці свабоды ў прышыпе. Вы можаце сабе ўявіць, напрыклад, тэледабаты Лукашэнкі з «адзіным кандыдатам»? Або іншую форму рэальнай канкурэнцыі дзеючага прэзідэнта з апанэнтамі?

Акрамя таго, мала хто верыць, што «адзінага» ўвогуле ўдасца вызначыць.

Напэўна, будзе свой «адзін», якога прызначыць Лукашэнка для імітацыі дэмакратычных выбараў.

Яшчэ менш людзей вераць, што адзінаму кандыдату ад апазіцый ўвогуле дазволіць узіць удзел у выбарах.

І трэба быць ужо поўным аптымістам, каб у цяперашніх умовах верыць у перамогу «адзінага кандыдата» і магчымасць абараніць яго.

Тут ёсць нейкі парадокс. З аднаго боку, людзі апазіцыйныя выўляюць моцнае жаданне, вартую ўсялякай павагі. Яны «выходзяць з акапу» і кажуць тое, пра што

іншыя лічаць за лепшае маўчаць. Яны кажуць, што ніякіх гістарычных перспектыв у цяперашняга рэжыму няма і быць ня можа.

Але з другога боку, гэтыя самыя людзі маюць слушнае сумненні ў эфектыўнасці ўласных дзеянняў і сцэнароў замены рэжыму.

Бо сцэнары ж чужыя, яны ад улады.

Вось ён, разрыў свядомасці паміж сучаснасцю і будучыняй у яго чыстым выглядзе.

У грамадствах, пазабалежных будучыні, заўсёды ўзнікае адмыслова форма сацыяльнай дыскрымінацыі — дыскрымінацыя пакаленняў.

Старэйшыя пакалення могуць кампенсавать адсутнасць будучыні, заглябляючыся ва ўспаміны пра свае сталыя і маладыя гады.

А маладыя людзі асуджаны на вечнае дзіцінства без магчымасці пасталець.

Што тут можна зрабіць? Неабходна «расчараваць», разваражыць будучыню. Зыняць зь яе праклён.

Хто на гэта здатны? Каму гэта найбольш неабходна?

Будучыня — галоўная каштоўнасць, галоўны рэсурс моладзі. Маладым трэба дапамагач. І гэта павінны рабіць людзі старэйшага пакалення, для якіх вялікая частка жыцця ўжо за плячым. Ужо няма страху перад будучыняй, але яшчэ досыць сілаў і энэргіі.

Маё пакаленне вінаватае ў тым, што дапусціла сённяшняю бяду і смуту. Яно вітала перабудову і пераадоленне застою. Але прадабчыць, як будучы ува-сбляцца ў жыццё гэтыя лёзунгі, яно не змогло.

Мы не забясьпечылі своечасова неабходных перамен у грамадстве. Пакаяцца на словах недастаткова. Мы павінны выпраўляць памылкі.

Таму я і наважыўся пачаць з вамі гэтую гутарку.

I. Паміж імперыямі

Для таго каб спасцігнуць будучыню, каб здабыць яе для сябе, неабходна без ілюзій зірнуць на сваю сучаснасць і мінуўшчыну.

Беларусь ніколі не была і цяпер не зьяўляецца нацыянальнай дзяржавай.

У гэтым няма нічога крыўднага. Больш таго, шмат хто з беларусаў задасца пытаннем: а ці патрэбная нам нацыянальная дзяржава?

Мы звыклі, што ўвесь час кудысьці ўваходзім. У Вялікае Княства Літоўскае, дзе беларусы фактычна зьяўляліся тытульнай нацыяй. У Польшчу, у Расейскую імперыю, у Савецкі Саюз. Так, усюды, куды мы ўваходзілі, мы адгрызвалі сваю ўласную, адмысловую ролю. Беларусы змаглі, нягледзячы ні на што, захаваць нацыю. Але нацыянальнай дзяржавы пабудоваць не паспелі.

Давайце ўспомнім нашу нядаўнюю гісторыю. Якія надзеі шмат хто ўскладаў на магчымасць аднаўлення СССР! Хоць бы, для пачатку, у выглядзе саюзнай дзяржавы Расіі і Беларусі.

Мы доўга жылі гэтай верай, пакуль ня стала ясна, што «аб'яднальныя» праекты выкарыстоўваюцца лідэрамі Расіі і Беларусі выключна дзеля таго, каб вырашаць свае ўласныя праблемы.

Гэты этап мы прайшлі. Цяпер нямаюць беларусаў бачаць нашу будучыню ў Эўрасаюзе.

Чаму гэта адбудзецца? Калі? На якіх умовах?

Гэтага ніхто ня ведае. Эўрасаюз — як прыказка: «усё будзе добра».

Але тут трэба разумець дзьевае важнае акалічнасці.

Першае. Эўрасаюз — гэта зусім ня нейкая райская мясычна, дзе нас з неярпліваасцю чакаюць.

У Эўрасаюзе мы ня зможам купіць газ на ўнутрырасейскіх цэнах, бясплошліна прадаваць у Расію сваю прадукцыю. Паміж

Оршай і Смаленскам нам давядзецца ўкапаць памежныя слупы і пракласці кантрольна-сьледзую паласу.

У Эўрасаюзе мноства ўласных праблем.

Дагэтуль важнай задачай Эўрасаюзу было яго пашырэнне, уступленне ў яго новых сяброў. «Старэйшыя эўрапейскія браты» прымалі да сабе братаў «малодшых».

Але сёння ўжо нямаюць эўрапейскіх палітыкаў настойваюць, што Эўрасаюзу час перастаць пашырацца. Пара заняцца рэальнымі ўнутранымі праблемамі.

Напрыклад, пачаць змагацца з эканамічным крызісам, са страатай канкурэнцяздольнасці.

І вельмі можа быць, што да таго моманту, калі Лукашэнка ўсё ж вырашыць весці Беларусь за цывільізаванымі краінамі, калі Беларусь зьбярацца нарэшце ўступіць у Эўрасаюз, дарога туды будзе ўжо перакрытая.

Паглядзіце на нашу суседку — Украіну. Восенню мінулага году шматлікія паважныя палітыкі шчыра верылі, што здоліць забясьпечыць Украіне годную падтрымку ў эўрапейскіх калідорах улады. А сёння гэтае ўдвая паўзэйшай, чым там спадзіваліся.

Другое. Беларусь знаходзіцца паміж двума магутнымі імперскімі ўтварэннямі — Расіяй і Эўропай.

Беларусь рызыкуе застацца раз'яднанай картай у складаных адносінах паміж гэтымі імперыямі.

Мы можам, вядома, чакаць.

Чакаць, пакуль Расія і Эўрасаюз вызначыць доўгатэрміновыя стратэгіі ўласнага развіцця.

Чакаць, пакуль яны дамоўяцца паміж сабою і ўзгодняць пазыцыі з Амэрыкай. Што яўна немагчыма ў найбліжэйшай перспектыве: інтарэсы занадта розныя.

Працяг на старонцы 14.

СЬЦІСЛА

Прадпрыемальнікі спыняюць перамовы

РГА «Пэрспэктывы» згортае перамовы з урадам наконт увядзення ПДВ. Прадпрыемальнікі патрабуюць вызвалення Анатоля Шумчанкі, які мусіў выйсці на свабоду 11 сакавіка пасля адміністрацыйнага арышту. Але ў дачыненні да яго была заведзена крымінальная справа паводле арт. 339 КК (хуліганства), што прадугледжвае пазбаўленне волі на тэрмін да двух гадоў. Лідэра «Пэрспэктывы» «падарваюць» у зьбавенні сукамерніка. Ім быў нейкі

тып, у якога за плячамі 19 гадоў турмы.

Новы дэкан журфаку

Дэканам факультэту журналістыкі БДУ прызначаны 52-гадовы Сяргей Дубовік. Былы «аўтаней», настаўнік, эканаміст-мэнэджэр. Дубовік працаваў адказным сакратаром «Мінскай праўды», прэс-сакратаром прэм'ер-міністра, галоўным рэдактарам урадавае газеты «Рэспубліка» — сапраўды афіцыйнае. Быў дэпутатам палаты прадстаўнікоў. Папярэдні дэкан факультэту Васіль Вароб'ёў пакінуў пасаду

месяц таму.

Аўтуховіч аб'явіў чарговую галадоўку

Ваўкавыскі бізнэсовец Мікалай Аўтуховіч прагэтуе супраць дзеянняў чыноўнікаў. Фінансавыя праверкі яго і партнёрскай фірмы «Нікатранс» пацягнулі за сабой вялікі штрафныя санкцыі, праз што некалькі дзясяткаў супрацоўнікаў могуць застацца бяз працы. Перша галадоўка падпрымальніка два гады таму скончылася перамогай.

Зьніжэнне інфляцыі

За першы тыдзень сакавіка

спажывецкія цэны ў Беларусі выраслі на 0,2 адсотка, заяўляе Мінстат. З пачатку году рост склаў 1,9%. Афіцыйны прагноз інфляцыі на гэты год — 8—10%.

Сярэбраны Рыжаны

На апошнім этапе Кубка свевету па біятлоне, што распачаўся ў сярэдзі расейскім Ханты-Мансійску, Алег Рыжанкоў у спрыне на 10 км заваяваў сярэбраны медаль. Першым фінішаваў немец Сьвэн Фішар. У спрыне на 7,5 км найлепшы вынік у Кацярыны Івановай, што

заяла 18-е месца.

Эўропа ў абмен на Гатовіну

Міністры замежных спраў краін Эўразьвязу адклалі на нявызначаны тэрмін пачатак перамоваў з Харватый аб уступленні ў ЭЗ, настойваючы на тым, што Загреб не супрацоўнічае з Гааскім трыбуналам на былой Югаславіі. Ад Харватый патрабуюць выдаць генэрала Антэ Гатовіну, які падарэацца ў ваенных злачынствах за часамі басьнійскага канфлікту. Частка харватаў уважае Гатовіну за нацыянальнага героя, а

сам ён, маючы французскі пашпарт, можа знаходзіцца па-за межамі краіны.

Хвалеванні над Ісык-Кулем

Апазіцыя Кыргызстану працягвае акцыі пратэсту, патрабуючы адміністрацыйныя выбары. Мітынгі праходзяць у Джалал-Абадзкай і Таласкай абласцях, блыкавана траса Бішкек-Ош. Праўда, апанэнтны ўладаў адусьцілі губэрнатара Таласкай вобласці, захопленнаго колькі дзён таму.

AB, AG; svaboda.org

Апошняя зьвяно, ці Асьцярожна, дзьверы зачыняюцца!

ВІТАЛЬ ТАРАС

У агульнай карціне маразму, які ахапіў ці ня ўсе сфэры жыцця — ад эканомікі да спорту, — не хапала апошняга штрыха. Права грамадзян на выезд за мяжу і вяртаньне ў краіну было ці ня першай і апошняй рэальнай заваёвай дэмакратыі пасля атрыманьня Беларуссю незалежнасьці. Цяпер яно калі не ліквідаванае канчаткова, дык напэўна дажывае апошнія дні.

Была яшчэ, праўда, свабода слова, абвешчаная акурат 20 гадоў таму, з пачаткам савецкае «перабудовы». Толькі тады яна называлася няўклудным словам «галаснасьць». Цікава, дарчы, што першы прыезд Гарбачова ў Менск і тое, што ён тады казаў пра Сталіна і Перамогу, тое, як генсека сустракала тут сьлёзнакоўская камарыльля, успрымалася, хутчэй, як вяртаньне да палітыкі Андропова...

Большасьць савецкіх грамадзян, дарчы, даволі хутка адчула сябе перакормленай кісла-салодкай стравой пад назвай «галаснасьць». «Белыя плямы» на старонках «Советской Белоруссии» замест меркаванай антыкарупцыйнай справаздачы дэпутата Антончыка (гонар вяртаньня цензуры належыць тагачаснаму начальніку ўпраўленьня грамадзка-палітычнай інфармацыі Адміністрацыі прэзыдэнта А. Фяду) асаблівага ўражаньня на грамадства не зрабілі. Яно спакойна праглынула потым і замену галоўных рэдактараў, і закрыцьцё радыёстанцыі «101.2», і ліквідацыю апазыцыйных газэт, і канфіскацыю накладаў, і шмат іншага.

Абмежаваньне свабоды сходаў і дэманстрацый адчулі на сабе хіба толькі тыя некалькі дзясяткаў тысяч грамадзян, якія рэгулярна ў іх удзельнічалі. Асабліва балюча адчулі тыя, каго зьбівалі аманайцы, з каго зьдэкаваліся міліцыянты, каго кідалі на Акрэсьціна. Некалькі тысяч прадпрыемальнікаў, што выйшлі нядаўна на плошчы буйных гарадоў, настолькі ўразілі гэтым сваім учынкам уладу, што вымусілі яе да перамоў і нават некаторых абяцанняў...

А вось права на свабоду перамяшчэньня пад сумнеў быццам бы ня ставілася нікім. Прынамсі, публічна. Зразумела, былой партнамэнтэжы было крыўдна на траціну прывілею езьдзіць за мяжу, якая адрозьнівала іх, разам з правам на спэцразмеркавальнікі ды закрытыя кінапрагляды, ад усіх астатніх. Але новая намэнтэжтура разам з новымі расейцамі і беларусамі хутка прызвычайчалася да новых правілаў гульні. Права правам, але ж, на самрэч, пасада ці грошы вырашаюць, як далёка ты можаш пасахаць — у Баўгарыю ці на Кана-

ры, на Казьбек ці ў Куршэвэль. Звычайных грамадзян цалкам задавальняла магчымасьць пасахаць куды-небудзь у Польшчу на закупы, пасахаць дзяцей вучыцца ў Чэхію ці выехаць на заробкі ў пошуках лепшае долі ў якую-небудзь іншую краіну. Пажадана, вядома, куды-небудзь далей на Захад...

Ніхто не падлічваў, колькі беларускіх «постчарнобыльскіх» дзяцей за апошнія гады прайшлі лячэньне ці рэабілітацыю за мяжой. Але ж менавіта ў гэтым пытаньні і правіла сябе ва ўсёй прыгажосці новая дзяржаўная ідэалёгія. Выявілася, што фізычнае здароўе дзяцей нічога ня вартае ў параўнаньні з так званым «маральным здароўем», якому нібыта пагражае гнілы, разбэшчаны Захад. Гэткую філязофію сфармуляваў некалі Іван Антановіч, яшчэ за тым часам, калі загадваў аддзелам культуры ЦК КПБ. Палемізуючы з Алесем Адамовічам, папірэднік сучасных «дзяржаўных ідэолягаў» даводзіў, што, калі нават у ядзернай вайне загіне амаль усё чалавецтва, станючы вынік будзе палягчы ў паразе амэрыканскага імперыялізму, а значыць — перамозе ідэй камунізму. Падобны бальшавіцка-людажэрны пад-

АНДРЭЙ ПАЛКОВ

ход выяўляе цяпер беларуская дзяржава — і ня толькі ў дачыненьні да чарнобыльскіх дзяцей. Калі дзіцяці выракліся бацькі, калі яно нарадзілася інвалідам, калі ў яго няма шанцаў ня толькі на шчасліваю будучыню, але нават на больш-менш прстойнае існаваньне — усё адно яго нельга аддаць у рукі замежнікаў. Калі табе пашчасыіла нарадзіцца ў сучаснай беларускай дзяржаве, значыць, тут і памры. Такі вось дзяржаўны патрыятызм.

Бацькі моўчкі (бо мы памятаем, што свабода слова аказалася непатрэбнай) праглынулі фактычную забарону на лячэньне й адпачынак сваіх дзяцей за мяжой. Цяпер, натуральным чынам, надыйшла чарга дарослых.

Падацца ўсё, як і заўжды, пад самым лепшым гарнірам. Гэтым разам — пад выглядам клопату пра жанчын, якіх трэба абараніць ад магчымасьці сэксуальнае эксплуатацыі за мяжой. Уражаньне такое, быццам Беларусь апынулася ў Сярэднявеччы і галоўная пагроза для яе цяпер — набегі татараў, якія прымусям звозіць жанчын у рабства. Рабства, як слухна гаворыцца ў рэк-

PHOTO BY MEDIA.NET

лямным тэлевізійным роліку, нітрохі не зьмянілася за апошнія стагодзьдзі. І гандаль людзьмі — страшэннае міжнароднае значыства. Але ж, калі пакласьці руку на сэрца, хіба ў самой Беларусі няма сёньня прастытуцы? Няма парнабізнэсу, няма бесчалавечнай эксплуатацыі жанчын? Іх не гвалтуюць, ня б'юць, не забіваюць, самі яны не сьпяваюцца, ня траціць чалавечнае аблічча? Жаночая значынасьць у Беларусі не расьце?

А ці шмат дзіўчат маюць пэрспэктыву атрымаць на радзіме,

людзях у МУС. Цікава, ці шмат вядома выпадкаў, каб удзельнічых сэмінараў трапілі ў «сэксуальнае рабства»?

Пэўна, былі іншыя выпадкі — калі нехта заставаўся за мяжой, прасіў там палітычнага прытылку. Але пры чым тут «барашча са значыннасьцю». Гэта амаль непрыкаханая барашча з уласнымі грамадзянамі, з апазыцый, перш за ўсё.

Ідэалёгічным падмуркам дэкрэту за пэўны час да яго зьяўленьня стаў фільм «Памылка рэзідэнтаў», паказаны па БТ. Уласна кажучы, «фільмам» яго цяжка назваць. Стужка была змайстраваная зь сюжэтаў ды інтэрвію, якія прайшлі ў розны час перад тым у перадачак на кшталт «У цэнтры ўвагі» ці ў «Панараме». Галоўнае было ня ў кадрах, сто разоў паказаных да таго з мэтай выкрыць запраднасьць лідэраў апазыцыі, актывістаў грамадзкіх арганізацый і недзяржаўных журналістаў. Галоўнае было ў акцэнтаваным ўсёго аднаго, простага, як бярвяно, сьцьверджаньня — дэмакратычнае апазыцыя, а таксама ўсе грамадзкія арганізацыі, якія яе падтрымліваюць, знаходзяцца на ўтрыманьні ЦРУ, а значыць, усе апазыцыянеры — ворагі народу, здраднікі радзімы. І ніякія не канфэрэнцыі або сэмінары арганізуюцца ў сумежных дзяржавах замежнымі спонсарамі, а ладзіцца там шпіёнскія яўкі, дзе апазыцыянеры атрымліваюць грошы ды інструкцыі для падрыўной дзейнасьці.

Успомнілася, як усяго за месяц да сьмерці Чарнскі і прыходу да ўлады Гарбачова давялося ў Маскве быць на праглядзе новага фільму ЦСДФ (падрыхтаванага з дапамогай КГБ, зразумела) на тэму ідэалёгічнай вайны. Героямі фільму былі «адшчэпенцы» Андрэй Сахараў і Алена Бонэр, «культурнасьці» Ляўко Лук'яненка і Зьвіяд Гамсахурды, праваабаронцы Натан Шчаранскі (цяперашні міністар у ізраільскім урадзе) і генэрал Пітро Грыгарэнка, іншыя дысыдэнты. Лёгіка «доказаў» была тая самая: усе яны ня цэняць клопату дзяржавы аб іхнім

выхаваньні і ўтрыманьні (у тым ліку, за калючым дротам), здраджваюць Айчыне, служыць нямецкім рэваншыстам і амэрыканскім імперыялістам.

У большасьці журналістаў, якія глядзелі тады разам са мной гэты твор, ён выклікаў ня тое што недавер — сьмех і саркастычныя рэплікі... Хто б мог падумаць тады, што праз 20 гадоў трызьненне аслужнялай дзяржаўна-кагэбэшнай сьвядомасьці, толькі ў яшчэ больш прымітыўным і агрэсіўным выглядзе, вернецца ў жыцьцё, загучыць з тэлеэкранаў, з радыёрэпрадуктараў (так, менавіта рэпрадуктараў, таму што назваць сучасны этэр нармальным словам «радыё» зьяк не паварочваецца).

Няма ніякага сэнсу гаварыць цяпер, колькі былі патрэбныя тыя сэмінары за мяжой, ці ўсе яны былі карысныя, як след падрыхтаваньня, што яны даюць і ці могуць увогуле нешта даць беларусам. Няма сэнсу гаварыць, ці мае рацыю апазыцыя, робячы стаўку на дапамогу з боку Захаду, ці эфэктыўна тую дапамогу яна выкарыстоўвае, ці не занадта часта лідэры апазыцыі бываюць у замежных камандзіроўках. Няма сэнсу палемізаваць з маной, нават калі ў яе падмышана каліва праўды, ці, правільнай скажыце, падабенства на праўду. Бо ўлада не зьбіраецца ні з кім палемізаваць, нешта даказваць, некага пераконваць. Яна проста паказвае, што яна, ўлада, вось такая і што яна будзе гуляць па такіх правілах, а ня іншых. Што яна і надалей будзе прымаць дэкрэты, а не кіравацца законам. Апазыцыя, рэшткі грамадзянскае супольнасьці вінаватыя перад уладай ужо толькі тым, што яны ёсьць. Пакуль што. Гэтая ўлада, без усялякага сумневу, ня спыніцца, пакуль ня зьнішчыць рэшткі супраціўу ці нават іншадумства дашчэнтну. Падобная лёгіка (лёгіка, а не канкрэтыя вынікі!) дзейнічала ў гады сталінскіх рэпрэсій. Іншай лёгікі, акрамя эскаляцый рэпрэсій у той або іншай форме, у тым або іншым маштабе, няма і ня можа быць у цяперашняй улады.

Лёзіі дапамагаюць жыць звычайным людзям. Так ім здаецца. Апазыцыя ня можа дазволіць сабе ілёзіі і працягваць гуляцца ў дэмакратыю так, быццам нічога не адбываецца ці ўсё адбываецца паводле нейкага, толькі ёй адной вядомага пляну. Апошняя цагляна ўжо пакладзена ў мур, засталася толькі абмазаць яе растворам звонку, каб кладка лепей схавалася. Можна, вядома, яшчэ чаго-небудзь пачакаць — якіх-небудзь выбараў, напрыклад, ці іншага якога шуду. Альбо ўсё-такі насправаваць прабыць сьцяну галавой — хача б для таго, каб адчуць сябе жывым перад тым, як быць замураваным канчаткова і назаўсёды.

Браты Марынічы: «Нашага бацьку забіваюць»

Працяг са старонкі 1.

Падазроны шлюб

Сыны Марыніча вельмі асыярожна ставяцца да нядаўніх зьвестак пра тое, што іх бацька нібы ўзяў шлюб у калёніі празь некалькі дзён пасля інсульту, тым больш што бацькаў пашпарт знаходзіцца ў іх на руках. На думку сыноў, гэта можа быць правакацыйнай спэцдэ-лужбаў. У лобным выпадку, рэжым выкарыстоўвае гэтую інфармацыю, каб зьбіць хвалю запанакое-насьці станам здароўя Марыніча. «Мяне пытаньні наконт гэтага шлюбу зусім не хвалююць», — гаворыць Ігар. «Мяне хвалюе пытаньне, што бацьку трэба тэрмінова вызваліць з Аршанскай турмы, дзе яго павольна забіваюць».

Браты Марынічы дамагаюцца таго, каб у Беларусь прыехала замежная медыцына камісія, якая дасьць незалежную ацэнку стану здароўя іх бацькі. Такую магчымасьць ужо абмяркоўваюць у Страсбургу.

Сыны свайго бацькі

«Бацька наш як палітык ад першага свайго дня працаваў для людзей, і мы працягваем яго справу. Лукашэнка зьявіў аднаго, але атрымаў двух», — гаворыць Ігар Марыніч ужо пасля прэс-канфэрэнцыі. Яго голас і вочы стомленыя — выдць, што спяць даводзіцца няшмат. Але ўнутраная энэргія

адчуваецца, і гэта не энэргія адчаю: «Мы змагаемся за нашага бацьку, хочам яго адтуль дастаць, і зробім усё для гэтага».

Ігару 34 гады, Паўлу — 37. Марынічы — дынастыя будаўнікоў. Бацька з маці пазнаёмліся ў політэхнічным інстытуце, дзе вучыліся на інжынераў-будаўнікоў. Сыны таксама пайшлі ў БПІ на спецыяльнасьць «цэплагазавабесьпячэньне і вентыляцыя». Адвучыўшыся, пайшлі ў бізнэс. «Мы займаліся пастаўкамі абсталяваньня ў Беларусь. З зразумелых прычынаў ня буду называць канкрэтных назваў і іменаў — тут засталіся нашы дзелавыя партнэры. Я не хачу, каб яны мелі непрыемнасьці», — кажа Ігар.

У 2001 г., калі Міхаіл Марыніч вылучыў сваю кандыдатуру на прэзыдэнцкіх выбарах, браты згарнулі свой бізнэс у Беларусі — каб рэжым ня змог ціснуць на бацьку празь дзяцей. Хоць жыцьцё і ўштурхнула іх у палітычны вяр, рэбць палітыку новай прафэсійі браты не зьбіраюцца. «Я вырас у сям’і палітыка і ведаю, што гэта такое. Мне гэта абсалютна нецікава і непатрэбна», — гаворыць Ігар.

Браты Марынічы кажуць, што пачалі адчуваць на сябе адказнасьць — ня толькі за бацьку, але і за іншых палітзьявольных. «Падымаць тэму аднаго Марыніча было б несумленна ў дачыньні да іншых — Леванеўскага

і Васільева, Бандажэўскага і Шумчанкі, моладзі, якую затрымліваюць пасля акцыяў пратэсту», — лічыць Ігар.

Да 16 верасьня

Атакуючы, рэжым даводзіцца сустрэкацца і з контратакамі. Ірына Красоўская ды Зьміцер Бандарэнка, каардынатар «Харты’97», якія таксама ўдзельнічалі ў прэс-канфэрэнцыі, паведамілі, што ставяць рэжыму ультыматум ад імя Рады грамадзянскіх ініцыятыў «Свабодная Беларусь». Кропка ў расьсьледаваньні зьнікненьняў павінна быць пастаўлена не пазьней чым праз паўгоддзю. Інакш 16 верасьня ў Менску будзе праведзена масавая акцыя пратэсту. Красоўская заклікае злучыццаў пакаіцца — пакуль ня позна.

Алесь Кудрыцкі

У сераду начальнік дэпартаменту выкананьня пакараньняў МУС Уладзімер Коўчур прызнаў, што ў Міхаіла Марыніча здарыўся інсульт. Гэты дыягназ паставіў доктар медычных навук Анатоль Ісакавіч Верас з НДІ нэўралёгіі, які аглядаў хворага. Пасля гэтага было прынятае рашэньне даставіць палітыка ў Рэспубліканскі шпіталь папраўчых устаноў, што на вуліцы Кальварыйскай у сталіцы. У спэцыялізаваным рэанімабілі яго суправаджалі цывільныя мэдыкі.

34-гадовы Ігар Марыніч патрабуе неадкладна вызваліць бацьку.

Бітва за Менск

Лёс гістарычнага цэнтру Менску па ранейшаму застаецца адной з самых балючых нашых нацыянальных праблемаў. Днямі група вядомых дзячяў навукі й культуры накіравала адмысловыя лісты ў Адміністрацыю прэзыдэнта, пракуратуру, Камітэт дзяржантэрролю і некаторыя мас-мэдыя. Сярод падпісантаў — архітэктары В.Аладаў, І.Іода, М.Кожар, Г.Патаеў, У.Трацэўскі, мастацтвазнаўцы Т.Габурус, А.Кулагін, філэлафы Э.Дарашэвіч і У.Конан, а таксама гісторыкі, дызайнэры, культуролёгі. У прыватнасьці, яны пішучь:

«...На тэрыторыі гістарычнага цэнтру, не зважаючы на прынятыя, у тым ліку раней, дакумэнты аб яго рэканструкцыі, у парушэньне заканадаўства РБ і нарматыўных актаў, якія рэгламэнтуюць горадабудавальніцкую дзейнасьць, вядзецца актыўнае разьмяшчэньне і будаўніцтва буйных гандлёвых комплексаў, офісных збудаваньняў і іншых новых аб’ектаў камэрцыйных арганізацыяў. Ёсьць усё падставы прызначыць наяднасьць супярэчнасьці правога, працэдурнага і мэтадалічнага характару па разьмяшчэньні аб’ектаў на тэ-

рыторыі, якая ахоўваецца законам...

...Прыкладаў падобнага стаўленьня да сваёй спадчыны няма ня толькі ні ў адной эўрапейскай сталіцы, але і ні ў адным вядомым гістарычным горадзе сьвету...

...Мы трацім унікальную магчымасьць прафэсійнага і спакойнага вырашэньня пытаньняў захаваньня, рэканструкцыі і разьвіцьця гістарычнага цэнтру сталіцы нашай краіны, абіраючыся ня толькі на дасканалы распрацаваны сьвёны рэстаўрацыйныя мэтодыкі і заканадаўства, але і ўлічваючы вопыт і памылкі далёкіх і блізкіх суседзяў, якія ўжо завяршылі гэтую работу, а таксама свае ўласныя, што

дазволіць нам захаваць і аднавіць гісторыка-культурны каштоўнасьці на абсалютна іншым якасным узроўні і што ў выніку аб’ектыўна выведзе нашу краіну на культурны іміджавы рэйтынг сусьветнага маштабу».

Гэтыя звароты — адказ на пляны рэканструкцыі гістарычнага цэнтру Менску паводле практы інстытуту «Менскпраект», які быў ухвалены ўладамі. Аўтары лістоў спадзяюцца на разуменьне ў кіроўных колах. Адказу яны не прычакалі. Але гатовыя працягваць змаганьне.

СХ

Эсэ Сяргея Абламейкі «Каханы горад» — старонка 12.

Івашкевіч ужо на нагах

Віктар Івашкевіч папраўляецца пасля пералому абедзвюх ног. Сам палітык кажа, што паламаў ногі, бо нядала скочыў з цягніка, калі на Каляды меўся ехаць у Прагу. Ужо на пачатку студзеня Івашкевіча выпісалі з больніцы. Нядаўна пачаў самастойна хадзіць. Цяпер паводле ягоных словаў, асноўная праблема — расхадзіцца. Зычым Віктару найхутчэй выйсці на сваё!

Партыя БНФ гэтымі днямі засталася без начальства. Вінцук Вячорка перабывае зь візітам у ЗША на запрашэньне Рады БНР, ягоны намеснік Алесь Міхалевіч — у Вялікай Брытаніі. Юр’ю Хадзьку нядаўна зрабілі плянавую апэрацыю на калене, і ён ходзіць з мялішчамі.

АШ

ГАСПАДАРКА СЬЦІСЛА

Рубляваньне працягваецца

Беларусь ды Расея зноў дамовіліся пра ўвядзеньне адзінай валюты. Гэтым разам расейскі рубель зьявіцца ўвядзіць з 1 студзеня 2006 году. Рада міністраў СБІР прыняла плян дзеяньняў па ўвядзеньні адзіных грошай. Праўда, пра адзіны эмсіійны цэнтар згоды як не было, так і няма.

ПДВ: трайны варыянт

Урад падрыхтаваў на подпіс Лукашэнку тры варыянты

рашэньня пытаньня пра ПДВ, які павінен плаціць індывідуальныя прадпрыемствы. Паводле варыянтам, плаціць ПДВ можна будзе па зьяўным прычыне — практычна безь ніякіх дакумэнтаў. Троці варыянт прадугледжвае адмену ПДВ для прадпрыемстваў, але ў такім выпадку падмуць стаўку адзінага падатку.

Казахстан глядзіць на «Нафтан»

Урад Казахстану прапануе

Беларусі дапамогу ў рэканструкцыі «Нафтаны». Робіць ён гэта з разьлікам распачыць пастаўкі нафты ў нашу краіну для перапрацоўкі на мадэрнізаваным заводзе. Плянуецца, што Казахстан будзе экспартаваць у Беларусь каля 2 млн тонаў нафты штогод — па сусьветных цэнах.

Брыльянты пацякуць ракой

Карпарацыя «Дэ Бірз», сусьветна вядомы вытворца брыльянтаў, адшукала сабе партнэра ў Беларусі. Їм будзе гомельскае

прадпрыемства «Крышталь». З траўня 2004 г. «Крышталь» сьпініў аранку алмазаў праз тое, што пастаўшчык — расейская кампанія «Алроса» — навьсіў цэны. Пакуль што пастаўкі алмазаў — справа неймаверна заборократызаваная, але ўрад плянуе яе лібэралізацыю.

Агульная штрыхнадзіца

Урад разглядае праект настановы пра абавязковае штрыхавое кадзіраваньне тавараў. Хутчэй за ўсё, ужо

ў сакавіку ўсе тавары, што прадаюцца ў крамах, у тым ліку імпортныя, трэба будзе пазначыць штрых-кодам. Урадавы Фонд інфарматызацыі мяркуе, што гэта будзе важным крокам і для разьвіцьця электроннага гандлю.

«Лідо» разбудуецца

Латвійская кампанія «Лідо» зьбіраецца пабудавать у Менску яшчэ адзін рэстаран, на праэктце Машэрава. Гэта будзе цэлы комплекс — рэстаран з латвійскімі стравамі, гатэль, парк атрацыённаў ды

ігральных аўтаматаў. Свой першы і пакуль адзіны рэстаран «Лідо» пабудавала ў Менску (насупрыць ЦУМУ) летась \$1,5 млн, што пайшло на будоўлю, плянуюць акупіць за тры гады.

АК, АФН

КУРСЫ ВАЛЮТ

на 17 сакавіка:
1 амэрыканскі даляр — 2 153 рублі
1 эўра — 2 875,76 рубля.
1 латвійскі лат — 4 132,04.
1 літоўскі літ — 832,87.
1 польскі злоты — 706,83.
1 расейскі рубель — 78,32.
1 украінская грыўна — 407,50.
Паводле Нацбанку

«Сэкс-скандал» у Саюзе палякаў закончыўся

У Горадні 12—13 сакавіка адбыўся VI Зьезд грамадзкага аб'яднаньня «Саюз палякаў Беларусі». На ім абраная новая старшынька — 31-гадовая Анжаліка Борыс, якая кіравала ў СПБ аддзелам адукацыі. Страціў пасаду Тадэвуш Кручкоўскі, вядомы сваім непрыманьнем беларускасьці. Перамагла іншая лінія. На зьездзе прысутнічаў наш карэспандэнт **Сяргей Максімовіч**.

«Сэкс-скандал» — гэта сталая рубрыка апошніх месяцаў на сайце «Газэта «Пагоня», прысьвечаная экс-старшыню Саюзу палякаў Тадэвушу Кручкоўскаму. Афіцыйныя прадстаўнікі раілі журналістам скасаваць рубрыку, намякаючы, што сп. Кручкоўскі — каштоўны чалавек. Тут улады падтрымлівалі Кручкоўскага, як Крэмель — Януковіча на ўкраінскіх выбарах. Таму калі на зьездзе Саюзу палякаў удалося выбраць іншага старшыню, у залі адчулася атмасфэра «аранжавай міні-рэвалюцыі». Аказваецца, калі выбары адбываюцца ў прысутнасьці замежных дыпламатаў, калі галасаваньне напраўду патэмнае і калі супрацьлегламу боку не затыкаюць рот, дык нашы людзі здольныя зрабіць нармальны выбар. Вось у чым, на мой погляд, урок выбараў на зьездзе СПБ для ўсіх беларускіх людзей.

Студэнтка і каштоўнасьці

Сам зьезд быў, як той казаў, вельмі «прыкольны». Кручкоўскага часткова загубіла тое, што ён падаў у суд на свайго намесьніка Юзафа Паўляка, які нібыта даў яму поўху. Паўляцкага перад зьездам засалілі на дзясяцера сутак, але ён перадаў сваёй жонцы ліст да дэлегатаў. Яна прачытала яго, выклікаўшы воплескі ў залі, палова якой устала ў знак пашаны і падтрымкі Паўляцкага. Старая гісторыя: ён выказваў шкадаваньне, што на мінулым зьездзе га-

ласаваў за Кручкоўскага. Вязьня значнаў, што той яго фальшыва абвінаваціў у судзе і што паводзіны Кручкоўскага супярэчаць хрысьціянскім каштоўнасьцям. Меўся на ўвазе «сэкс-скандал», у часе якога студэнтка абвінаваціла дацэнта Кручкоўскага ў сэксуальных дамаганьнях... Сама студэнтка прыйшла на зьезд, каб выступіць. Але на яе накінуліся, не давалі мікрафону, наікавалі міліцыянта, які прысутнічаў для аховы генэральнага консула РП у Горадні Анджэя Крантоўскага ды іншых польскіх дыпламатаў. Бараніць Кручкоўскага кінулі ягоныя сваякі.

Ксяндзы праігнаравалі

Карацей, спэтакль выйшаў проста выдатны. Дыпламаты мелі найлепшыя месцы, сядзелі ў самым першым радзе. Між іншым, пасол РП Тадэвуш Паўляк прадбачыў падобны сюжэт і не прыехаў на зьезд. Карацей, дыпламаты то палатнелі, то чырванелі. А вось некаторыя з прысутных беларускіх чыноўнікаў мала што не рагаталі, назіраючы за зьездаўскімі баталямі. Хаця яны прадстаўлялі ўлады, якія да апошняга баранілі сп. Кручкоўскага. Але нават ім стала ўрэшце сьмешна і, спадзяюся, хоць крыху няёмка. Бо гаварыць пра пачуцьце сораму ў нашых уладаў не выпадае.

Памятаю, калі Т. Кручкоўскага толькі выбралі старшынём СПБ, у сваёй праграмнай прамове ён адмоўна прыгадаў БНФ — беларускі адраджэнскі рух. Хаця ад яго ніхто не патрабаваў такіх выказваньняў. Пра ягоныя словы напісалі і польскія журналісты, і беларускія. І яны адразу зрабіліся ворагамі сп. Кручкоўскага. Гэта было ўжо цалкам у стылі беларускай улады, для якой журналісты — ворагі нумар адзін. Цікавы прыклад. Сп. Кручкоўскі даваў інтэрвію беларускім газэтам, абласному тэлебачаньню на польскай мове, нібыта прадстаўнік чагось замежнага. Паглядзець бы на яго — як бы ён разгавяў, каб у Беластану беларускі дзеячы давалі інтэрвію польскім выданьням толькі на беларускай мове! Потым штосьці змянілася, ён загаварыў па-расейску. Хоць Т. Кручкоўскі зьяўляецца выкладчыкам беларускага ўнівэрсытэту імя Янкі Купалы ў Горадні. Але для такіх людзей у Беларусі існуюць толькі дзьве «велькія» мовы — польская і расейская.

Калі не памыляюся, на мінулым зьездзе СПБ хтосьці з ксяндзоў прысутнічаў. Цяпер іх блізка не было. А здавалася б, чаму не? Сп. Кручкоўскі шмат увагі надаваў касьцёлу, жадаючы, напрыклад, каб беларуская мова ў касьцёлах у Беларусі не было.

Людзі всі колхозовэй

Чытач можа пацікавіцца: адкуль жа прыехаў да нас гэты неспрыхільнік беларушчыны? А прыехаў ён са звычайнай беларускай савецкай «всі колхозовэй» (была такая папулярная рубрыка — «людзі всі колхозовэй» — у савецкай польскамоўнай газэце «Чырвоны штандар», якая выходзіла ў Вільні), зь вёскі Ясколды Берастаўскага

Анжаліка Борыс, новая старшынька СПБ.

раёну. Там, аказваецца, часам знаходзіцца большыя каталікі за Папу Рымскага, які, як вядома, зусім ня супраць гучаньня беларускай мовы ў беларускім касьцёле.

Ад шырока прапагандаваных Кручкоўскім уласных поглядаў на тутэйшую гісторыю вельмі павявала поглядамі расейскіх і польскіх шавіністычных гісторыкаў XIX ст. Адкуль жа яны ў яго зьявіліся — з Варшавы, з Кракава? Не, зь «першапрастоўнай» Масквы, дзе ён вучыўся ў асыпірантуры.

І сёньня яшчэ моцныя сілы, якія могуць размаўляць пра польскія і расейскія вёскі, якія «мяжуюць». Прычым зусім ня маючы на ўвазе былою ўсходнюю Прусію.

Іншае разуменьне польскіх інтарэсаў

Нават на зьездзе Кручкоўскі «прапагандаваў» свае погляды на дэмаграфічнае пытаньне на былых «крэсах». У Лідзе, кажа, афіцыйна 48 працэнтаў палякаў, але паводле яго — усе 60—70%. Вядома, што ў горадзе асела вялізная колькасьць расейскіх вайсковых пэнсіянэраў, бо кватаравалі штабы дзьвюх дывізіяў — ракетнай і авіяцыйнай. Выходзіць, што беларусаў у Лідзе і быць не павінна?..

ТАДЭВУШ КРУЧОЎСКІ. Нарадзіўся 5 студзеня 1962 г. у Ясколды Берастаўскага раёну Гарадзенскай вобласці. Скончыў Ваўкавыцкую пэдагагічную вучальню (1980), Гарадзенскі дзяржаўны ўнівэрсытэт (1988), асыпірантуру Інстытуту славяназнаўства і балканістыкі Расейскай акадэміі навук (1992). Кандыдат гістарычных навук, дысэртацыя «Польская праблематыка ў расейскай гістарыяграфіі другой паловы XIX ст.». Працаваў выкладчыкам пачатковых класаў у Шацкай сярэдняй школе Пухавіцкага раёну, з 1988 г. — выкладчык ГарДзУ, з 1992 г. — дацэнт катэдры ўсеагульнай гісторыі ўнівэрсытэту. У 1996—2000 гг. старшыня Гарадзенскага аддзяленьня Польскага навуковага таварыства ў Беларусі. У 2000—2005 гг. — старшыня Саюзу палякаў у Беларусі

СЯРГЕЙ МАКСІМОВІЧ

КОЛІН ДАРЫШКІВІЧ

Хіба ж ты ня чуў, што сын Лукашэнкі?..

Баранавічы захлынаюцца рознымі плёткамі-чуткамі. Перадаюцца яны адзін аднаму па шчы, але так, што ведаюць іх усе. Цішком абмяркоўваюць на працы, у аўтобусах ці па телефоне. Яшчэ напрыканцы году расказаўлі мне «страшэнную таямніцу». Бышчам бы хутка адбудзецца змена гарадзкой улады: цяперашняга мэра Віктара Дзічоўскага перавядуць у Менск, а на яго месца паставяць сына Лукашэнкі. Маўляў, да гэтага ўсё падрыхтавана — і ўнівэрсытэт заснавалі, і будаўніцтва лядовага палацу пачалі. Сярод мясцовай апазіцыі тая байка пранеслася першай. Патрыёты шчыра абмяркоўвалі пачутас, мяркуючы, што ў такім разе іх жыцьцё зробіцца невыносным. Затое Баранавічы па добраўпарадкаваньні і дабрабыце будуць ступаць хіба што Менску. Зразумела,

апазіцыянэры адзначалі, што калі такое адбудзецца, дык гэта будзе першы крок да перамянсыі ўлады.

За апошнія два месяцы гэтая чутка папырылася гэтак, што пра яе ня ведае хіба што немаўля. Амаль штодня ў мяне зусім розныя людзі пытаюцца: «Ці чуў ты, хто будзе ў нас мэрам?» Электратат з надзеяй чакае, «калі ўжо кіраваць горадам пачне Аляксандравіч».

На пачатку сакавіка ў аўтобусе пачуў новую плётку. Два мужыкі нападлітку паціху гаманілі, абмяркоўваючы сваю працу і заробак, пакрысе перайшлі да палітыкі. Кожны ж лічыць сябе вялікім знаўцам яе.

«Ці чуў ты, — запытаўся маладзеішы, што хутка мы зробімся абласным горадам?» Паводле слоў аўтобуснага аналтыка, ён мае дакладныя звесткі: вельмі хут-

ка Берасьце зробіць рэжымным горадам, а ўсю адміністрацыю перавядуць у Баранавічы. Відаць, народнае ўяўленьне дамалявала ў мроях да «новага» мэра і новую адміністрацыйную адзінку, бо недарэчы сыну Самога кіраваць нейкім райцэнтрам, хай сабе і з амаль 190-тысячным насельніцтвам. А можа, спрацавала «генэтычная памяць» — у 50-х гадах XX стагодзьдзя Баранавіцкая вобласць была ліквідаваная. Беларуская душа жадае казкі і нейкага цуду, таму ў думках і кроіцца мапа краіны на новыя рэгіёны.

Пасьмяўшыся з гэтых баск, якія, на маю думку, будуць пашырацца, памнажацца і сплятацца, можна зрабіць адну выснову. Усе плёткі нараджаюцца ад недахопу інфармацыі ці стрымліваньня яе. Калі б гэтыя чуткі зьявіліся ў якім

польскім мястэчку, іх бы адразу падхапілі мясцовыя СМІ, зьмясьцілі б на першыя палосы, апяталі б усіх, хто толькі можа гаварыць. Гэткім чынам плёткі былі б пахаваныя на пачатку разьвіцьця. У Беларусі такога не адбываецца, бо незалежныя СМІ баяцца чапаць гэтую тэму.

Таму й набірае моцы распрацаванае яшчэ за часамі СССР «інфармаваньне». Адбываецца вяртаньне да старых часоў. Нывяданьне праўды насельніцтвам і ўнутраная цензура журналістаў прыводзяць да памнажэньня плёткаў. Затое чалавек мае нейкае асабістае задавальненьне — ага, я ведаю тое, пра што не напішучь нават у газэтах... Хацеў тут дадаць «і часопісах», але ж у Баранавічах ніводнага мясцовага часопісу няма.

Руслан Равяка, Баранавічы

Плянавае дабрачыннасьць

Па выніках мінулага году аршанская гарадзкая арганізацыя таварыства Чырвонага крыжа ня выканала пляну па зборы фінансавых ахвяраваньняў — добраахвотных ахвяравальнікаў пры агульным зьбяджэньні знаходзіцца ўсё менш. Між тым пад 800 сем'яў, якім патрэбна матэрыяльная падтрымка, атрымалі харчаваньне, лекі, вопратку і абутак ад замежных гуманітарных арганізацый ды больш заможных і спагадлівых месцічаў. З усяго відаць, што «моцная і квітнеючая Беларусь» ня мае магчымасьці гарантаваць годнае існаваньне малазьясьпечаным, інвалідам, чарнобыльцам, беспрацоўным, шматдзетным сем'ям.

«Беларускі калекцыянер» вярнуўся

Пасьля двухгадовага перапынку ў Воршы выйшаў новы нумар газэты «Беларускі калекцыянер». Заснавальнік і выдавец, аршанскі зьбіральнік «беларусікі» Алесь Сярожкін, ужо колькі гадоў працуе будаўніком-рэстаўратарам у Расеі і на радзіме бывае рэдка. 24-ты нумар «БК» выдадзены з дапамогай цэнтру Філона Кміты і зьмяшчае багата матэрыялаў па розных галінах зьбіральніцтва. Сярод іх публікацыі пра сучасныя дзяржаўныя ўзнагароды Рэспублікі Беларусь, беларускія лятарэі і беларускамоўныя этыкеткі ды інш.

Яўген Жарнасек, Ворша

Трыкатаж у даход дзяржавы
У грамадзян Літвы, што

нядаўна наведліся ў нашу краіну, неспрымнасьці пачаліся ў пункце пропуску «Лоша» Астравецкага раёну. Увагу мытнікаў прыцягнуў аўтамабіль «Мазда-626», у салёне якога знаходзіліся трыкатажныя вырабы. Літоўцы спрабавалі іх увезьці ў нашу краіну, не заплаціўшы мытных пошлін. Выправіць іх «памылку» ўзяўся суд. Раптаньне яго аказалася суровым: усе трыкатажныя вырабы, ацэнены больш чым у 50 мільяёнаў рублёў, былі канфіскаваныя ў даход дзяржавы.

Каму штраф, каму суд

Чатырох парушальнікаў мяжы затрымалі памежнікі пагранікамэндатуры «Гудай». Парушальнікі спрабавалі перасячы мяжу ў абход пунктаў пропуску. Двое з іх атрымалі немалыя штрафы. У дачыненні да яшчэ двух — літоўца і беларуса — заведзена крымінальная справа, бо перайсьці мяжу ў абход пунктаў пропуску яны меліся паўторна.

Плюс чатыры

На Астравеччыне нарадзіліся дзьве пары блізнят. Не абшлось без цікавых супадзеньняў: у абодвух выпадках гэта разнаполыя дзеці — дзяўчынка і хлопчык. У сям'і Карчэўскіх зь вёскі Малі нарадзіліся Кірыла (2850 грамаў) і Ксенія (3000 г), а ў сям'і Бароўкаў зь вёскі Сіманэлі — Арцём (2900 г) і Вікторыя (2600 г).

Мар'ян Вянгроўскі, Астравец

Віцебскае піва «Уршайн»

Так будзе названа піва, што зь лета будзе варыцца

Ці ведае Казулін, дзе Ганчар?

15 сакавіка адбыўся ўстаноўчы сход Фонду дапамогі ахвярам рэжыму «Разам». У ліку заснавальнікаў — Генадзь Бураўкін, Аляксей Марачкін, Юры Хашчавакі, Сяргей Законнікаў. Каардынуе працу Фонду Ўладзімер Някляеў, юрыдычны бок справы забясьпечвае Мечыслаў Грыб. Сваю дапамогу абірае Хельсьынскі камітэт. Узяць удзел у праекце мяркуе і Аляксандар Казулін (на фото ў цэнтры), патэнцыйны лідэр сацыял-дэмакратаў. Праўда, канчатковага рашэньня ён яшчэ не прыняў. «Разам» мае акумуляваць сродкі ня толькі заходніх, але і расейскіх ды ўкраінскіх донараў для дапамогі ахвярам рэжыму. Паспалітыя беларусы таксама змогуць даць на добрую справу сваю капейчыну.

АК

на віцебскім бровары. У перакладзе з нямецкай гэта азначае «старажытны камень». На тэрыторыі піўзаводу дзеля гэтых мэтай узводзіцца новае прадпрыемства — СТАА «Дзьвінскі бровар». Для дапамогі ў мантажы нямецкага абсталяваньня ў Віцебск прыехалі інжынэры з-за Одры.

Браслаўшчына ў хвасце тэлефанізацыі

Мінсвязьі канстатвала адставаньне ў справе тэлефанізацыі і разьвіцьця Інтэрнэту Браслаўскага раёну: у Браслаў для абмеркаваньня справы тэлефанізацыі раёну прыехаў міністар сувязі Ўладзімер Ганчарэнка. На 100 жыхароў раёну

прыпадае 25,5 тэлефона, у вёсцы — 17,4. 3 494 маланаселеныя пунктаў тэлефанізаваныя толькі 188.

Міхал Чарвінскі, Віцебск

На рынку засталіся цыганкі

Полацкія прадпрымальнікі вырашылі страйкаваць да перамогі. 31 сакавіка штодня яны выходзяць на пляц Волі перад гарвыканкамам. Спачатку прадстаўнікі ўлады спрабавалі іх утагавраць, нават запіралі на гарбату ў канфэрэнц-залю мэрыя. Але страйкоўцы адмовіліся: маўляў, гарбата ў іх ёсьць свая, а да маразоў яны звыклія — загартаваліся на

рынках. Тады ўлады пачалі змагацца з «бунтаўнікамі» рэпрэсіўнымі мэтадамі. Трэцяга сакавіка ў ГУУС быў выкліканы на размову лідэр прафсаюзу прадпрымальнікаў Полаччыны Валеры Шаўчэнка. Яго пратрымалі некалькі гадзін, склалі пратакол, абвінавачваючы ў арганізацыі несанкцыянаваных мітынгаў. Увечары Шаўчэнка быў дастаўлены ў Полацкі гарадзкі суд. Аднак судзьдзя Наталія Абрамава была вымушана перанесці разгляд справы на тыдзень — падсудны запатрабаваў выслушаць сьведкаў. Затое 4 сакавіка адбыўся суд над Людмілай

Жукавай, якую абвінавачалі ў абразе «штрайкбрэхеркі» на гарадзкім Калгасным рынку. Затрымліваў «злачынец» выяжджала некалькі машын міліцыі, а большую частку атраду захопу склалі афіцэры зь вялікімі зоркамі. На Калгасным рынку ў рэчавым сэктары не падтрымалі страйку гандляркі-цыганкі. «Вось такія ў іх памагатыя, а тое, чым яны гандлююць і што выгварочуць на рынку, міліцыю не цікавіць», — значыцца адна з актывісткаў страйку, якая прыйшла на плошчу зьбіраць грошы для аштрафаванай. Прадпрымальнікі імгненна сабралі патрэбную суму.

Васіль Кроква, Полацк

Пра тое, чаго ніколі не было

Спэктакль «Цішка слухае, альбо Казка пра тое, чаго ніколі не было» ў маладэчанскім тэатры карыстаецца шалёнай папулярнасцю. Яшчэ адной прычынай аншлагу сталі чуткі пра магчымую забарону «трагікамічнай фантазіі» празь некарэктныя аналогіі зь цяперашнім рэжымам. Рэжысэр тэатру вінаваціць у гэтым радыё «Свабода».

Дзвюхгадзінны спэктакль «Цішка слухае, альбо Казка пра тое, чаго ніколі не было» ў Менскім абласным драматычным тэатры (Маладэчна) карыстаецца шалёнай папулярнасцю. Квіткі на 17 сакавіка (гэта будзе пятая паказ) разышліся 15-га. Адміністрацыя распардала нават прыстаўныя месцы. Рэжысэр Андрэй Барткевіч кажа, што даўно ў горадзе не было такой цікаўнасці да спэктакляў. Адно глядачы ка-

жуць, што гэта нешта незвычайнае, іншыя — што поўнае абышто. Такі дыяпазон меркаванняў і прываблівае новых глядачоў.

Яшчэ адной прычынай аншлагу сталі чуткі пра магчымую забарону «трагікамічнай фантазіі». Радыё «Свабода» перадала, што «Цішка...» чыноўнікі менскага абласнога ўпраўлення культуры палічылі «абразлівым», бо ўбачылі падтэкст — некарэктныя аналогіі зь цяперашнім рэжы-

мам. Дарма што летася п'еса перамагла на конкурсе рэжысёрскіх эксплікацый (заявак на пастаноўку), які ладзіла Міністэрства культуры пры падтрымцы фонду прэзydэнта. Прэм'ерны паказ спэктаклю ў людзям атрымаў некалькі станоўчых рэцэнзій — як у маладэчанскім друку, так і ў газэце «Культура».

У камэнтары «НН» Барткевіч зазначае, што насамрэч сытуацыя зь «Цішкам...» зусім не такая

трагічная, як вынікала з радыёрэпартажу. Спэктакль стаіць у рэпэртары ня толькі на сакавік, але і на красавік, акторы, занятыя ў паказах, працягваюць на рэпэтыцыях даводзіць «Цішку...» да ладу. Але аўтар п'есы, Алег Асінавы, пасля рэпартажу «Свабода» ледзь не патрапіў у больніцу ад перажыванняў.

Што да падтэксту, упэўнены Барткевіч, дык кожны думае ў меру сваёй разбэшчанасці: «Падтэкст можна знайсці ва ўсім». Гэтак ж меркаванне выказаў у камэнтары «НН» і кіраўнік Саюзу тэатральных дзеячў Аляксей Дударэў: «Пры хваравітай фантазіі палітычныя алюзіі знайсці можна нават у Чэхавы ці Гогаля. Калі некаму хочацца выслужыцца, дык

ён пачынае шукаць у творы намёкі на нешта, падтэксты нейкія».

Тым часам пошук падтэкстаў у Маладэчне пачынае набываць хранічна запущаныя формы. Да «Цішка...» няправільныя падтэксты знайшлі ў дзіцячым спэктаклі «Заяц варыць піва» паводле твораў Уладзімера Караткевіча, пастаўленым у Менскім абласным тэатры «Батлейка». У спэктаклі фігураваў прэзydэнт Леў, які выдаваў разнастайныя ўказы. Каб не ўзынікала непажаданых алюзій, пару месяцаў таму Ляву зьмянілі пасаду — цяпер указы ў спэктаклі выдае цар. Праўда, асататнім персанажам гэта не дапамагло: вераб'я ўсё адно садзіць у клетку, каб лішне не сьпяваў.

Адам Воршыч

Сьверб купальшчыкаў

Улада зноў звярнула ўвагу на стан найбуйнейшага ў Беларусі возера — прынята Дзяржаўная праграма аздараўлення экалягічнай абстаноўкі на возеры Нарач на 2005—2008 гг. Падобнае было ў 1981 г., калі ўрад БССР прыняў пастанову «Аб схеме комплекснага выкарыстання і аховы водных і зямельных рэсурсаў басэйну Нарачы».

Мерапрыемствы тады далі плён: такі сумарны паказчык якасці вады, як празрыстасць, у самыя неспрыяльныя гады (канец 1970-х — пачатак 1980-х) зніжаўся да 2,5—3,5 мэтра, а пасля ажыццяўлення мерапрыемстваў падняўся да 6—7 мэтраў. І хоць цяпер ён трымаецца на такім жа ўзроўні, экалягічныя праблемы ня зніклі і, на думку навукоўцаў, насысела правядзеньне чарговага аздараўлення.

Цяперашняя праграма прадугледжае выкананне 31 мерапрыемства. Гэта і правядзеньне навуковых даследаванняў, экалягічнага маніторынгу, і будаўніцтва новых ачышчальных збудаванняў, і добраўпарадкаванне прыбярэжнай паласы ў населеных пунктаў, што знаходзяцца ў водаахоўнай зоне, і барацьба з браканьверствам. Плянуюць выдаткаваць толькі на прыродаахоўныя мерапрыемствы больш за 30 млрд руб. Для абгортвання гэтых мерапрыемстваў прыцягнуты навукоўцы з Нацыянальнай акадэміі навук і БДУ.

У сутнасць экалягічных праблем паглыбляцца ня будзем. Раскажам пра захады, якія маюць зьменшыць неспрыемныя моманты, што кідаюцца ў вочы адпачывальніку.

Цяпер на Нарачы, каб дабрацца да дастаткова глыбокага для купання месца, трэба адыйсці ад берагу на добрыя сотні мэтраў. Таму (пакуль дзеля экспэрымэнту) паглыбляць дно на адным з найпапулярнейшых пляжаў — ля цаплахода.

Некалькі год адпачывальнікаў даймаў «сьверб купальшчыка», калі пасля водных працэдур на целе з'яўляліся раздражненыя. Па-навуковаму гэтая зьява называецца «шыстасаматычны цэркарыёз». І хоць летам 2004 году выпадкаў захворвання зарэгістравана менш у пара-

ўнанні з папярэднімі гадамі, з цэркарыёзам пачнуць змагацца больш рашуча. Пачалі скошваць трысьнёг ды чарот (каб пазбавіць месцаў жыхарства вадаплаўных птушак, якія сталі пераносчыкамі паразытаў-цэркарыяў). Дый іншыя захады зьбіраюцца ажыццявіць, а то раней усё больш раілі адпачывальнікам вырашаць гэтую праблему самастойна — прымаць пасля купання душ.

Аздараўленьне экалягічнай абстаноўкі, мяркуюць, выкліча і большую цікавасць да курорту турыстаў. Будучь лепш упарадкаваны мясціны для «дзікага» адпачынку. Па-сучаснаму абсталяюць і пляжы — першыя з'яўяцца ўжо сёлета.

Навукоўцы падлічылі, што без адмоўных вынікаў для экалягічнага становішча Нарач можа прымаць пад 70 тыс. турыстаў на год. Ужо цяпер сюды прыяжджае больш людзей, з разьвіцьцём курорту колькасць павялічыцца. Таму, каб зьменшыць нагрузку на Нарач, ёсць намер перанакіраваць частку турыстаў да не такіх знакамітых, але таксама прыгожых мясцовых азёраў.

Пакуль на курорце забаўляе турыстаў стандартны набор — дыскатэка, бар, бильярд, сауна. Ну яшчэ паўтара году таму з'явіўся шыкоўны рэстаран «Азёрны» з боўлінгам. Хочацца, аднак, усё большай разнастайнасці ў адпачынку. Дый павінны на Нарачы быць свае «разынкі» — скажам, нейкія фэстывалі. Але сямія-такія навінкі будучь і сёлета. Так, для забаў турыстаў па хваліх Нарачы паплыве старажытная ладзья. А да 2008 году запланавана пабудаваць аквапарк.

Наагул, ставіцца задача да таго ж 2008 году давесці курорт да эўрапейскага ўзроўню. І гэта мае на ўвазе большую

цікавасць замежных турыстаў. Ці рэальна гэта? Як паглядзець. Мясцовыя старажылы раскажуць вам, як пры Польшчы адпачываў на Нарачы тагачасны прэзydэнт Ігнашы Масьціцкі, як цэлымі цягнікамі (тады тут была чыгунка) шахцёры прыяжджалі на Нарач на экскурсіі.

Гады тры таму давялося сустракацца з групай нямецкіх студэнтаў, якія распрацоўвалі плян разьвіцьця мясцовага рэгіёну. Іхнія парады збольшага зводзіліся да на-

ступнага: мусіць быць добрая рэклама курорту і магчымасць зь мінімумам фармальнасцяў (візавыя ды іншыя пытанні) дабрацца з замежжа ў Беларусь. Добра б, каб нават у Інтэрнэце можна было аглядзець умовы пражывання і зрабіць заказ. І вядома, сэрвіс, харчаванне, транспарт павінны быць на ўзроўні. Асблыва ж раілі разьвіваць агратурызм — у такое захапленне іх прыводзілі мясцовыя вёсачкі.

Алесь Высоцкі, Мядзел

Новыя беларускія XXX мульты

«Ягоны выступ у верасні, дзе ён казаў пра падаўжэнне паўнамоцтваў, запаліў мяне. Яго словы зьянілі зь мяне здранцвённе і маральныя абмежаванні. Як кажуць, як вы да нас, так і мы да вас». Першыя мультфільмы («Контурсы» і «Роздумы...») Віктар зрабіў за тыдзень. За люты—сакавік на ягоным сайце пабывалі 33 000 наведнікаў.

Стваральнік праекту «Мульт-клуб» Віктар сваю асобу афішаваць ня хоча: «Пра сябе магу сказаць толькі тое, што нарадзіўся ў Беларусі, тут скончыў універсітэт ды знайшоў працу і зьяжджаць адсюль нікуды не збіраюся».

Ідэя зрабіць флэш-анімацыю на вострасацыяльныя тэмы ў яго нарадзілася нечакана. «Да ідэі спрычыніўся прэзыдэнт. Ягоны выступ у верасні, дзе ён казаў пра падаўжэнне паўнамоцтваў, запаліў мяне. Яго словы зьянілі зь мяне здранцвённе і маральныя абмежаванні. Як кажуць, як вы да нас, так і мы да вас». Віктарава злосьць, крыўда, бясьлільце падштурхнулі да актыўнага супраціву. Супраціву культурнага. Першыя мультфільмы («Контурсы» і «Роздумы...») Віктар зрабіў вельмі хутка — за тыдзень — і выклаў іх у Інтэрнэце. За некалькі дзён яны разьліліся па беларускай віртуальнай прастору. За першыя два тыдні мультфільмы

Віктара паглядзелі больш за 10 000 чалавек (а праз колькі рук прайшлі дыскеты і дыскі з «палітычнымі мультфікамі!»). За люты—сакавік зафіксавана 33 000 наведнікаў. Найперш сьцягваюць мультфільмы наведнікі зь Беларусі, на другім месцы — ЗША, потым — Расея, Польшча і Нямеччына.

«Ня думаў, што буду маляваць мультфільмы і далей. Першыя сэрыі былі для мяне крыкам адчаю, эмацыйным усплёскам. Але шмат каго яны зацікавілі — колькі мне лістоў з падзякай даслаі! Таму вырашыў не спыняцца, і гэта пераўтварылася ў канкрэтны спосаб пратэсту. Тым больш што галоўны герой мульту пастаянна падкідаў новыя сюжэты», — згадвае Віктар. Ідэю падаюць і самі гледачы — на сайце ёсьць для гэтага адмысловы форум. Так, напрыклад, адзін з наведвальнікаў паказаў ідэю сэрыі пра падаткі, а выдалі мультфільмы публіцыст падаў

ідэю сэрыі пад назвай «Марыянэтка». Ёсьць сюжэты і для новых сэрыяў: «Во, прэзыдэнт ужо распачаў сваю перадвыбарную кампанію, хоць да выбараў яшчэ год. Наперадзе пасяўная з сэлектарнай нарадай, потым «Гуляй, дзярэўня» — «Дажынкi» і «Славянскi базар». Чакаю ад прэзыдэнта гнеўнага адказу Эўрапарлямэнту за прыняцьце рашэньня аб «дыктатуры ў Беларусі» — асобная сэрыя можа быць», — дзеліцца плянамі аніматар.

«Цяпер, калі праект ужо запырэдзіўся і ў яго зьявілася аўдыторыя, не магу рабіць някасна. Стараюся ўдасканальвацца і бачу, што першыя мультфільмы ўжо адстаюць па якасьці ад апошніх», — кажа Віктар. На вытворчасць адной сэрыі ідзе ад чатырох дзён да двух тыдняў. «Каб зрабіць якасную флэш-анімацыю, трэба толькі жаданьне. Прыдумайце сюжэт — і наперад. У дзяцінстве ж усё малявалі. А маляваць, выкарыстоўваючы кампутар, не нашмат цяжэй». Новыя сэрыі зьяўляюцца два-тры разы на месяц. З апошняга — мультфільм пра візыт падатковага інспектара і анімэ-рымэйк на відэазастануку БТ з гімнам-караоке. Усёго мультсэрыяў налічвае пакуль 18 сэрыяў.

На галоўнай старонцы пап-

рэджаньне: «Супадзеньне дзейных пэрсанажаў сэрыяў з рэальнымі асобамі зьяўляецца выпадковым», але ўсе пэрсанажы лёгкапазнавальныя. Сярод іх — тэлекамэнтатары, аналітыкі, вядучыя. «Нічога асабістага! — кажа Віктар. — Я іх усіх вельмі люблю! За «чэснасьць», «праўдзівасьць», за іх «магутны інтэлект» і акторскае майстэрства. Што б ні казаў прэзыдэнт — з экрану супольнае «так!», часам падаецца, што 10 млн. гледачоў беларускіх каналаў трымаюць за дэбалаў.

Гляджу я на дыктараў і думаю: «А што вы рабіць будзеце, як прэзыдэнт будзе іншы?». Малых жа шмат сярод іх...»

Натуральна, што за паўгоду існаваньня праекту былі хакерскія атакі і спробы закінуць на сайт вірус, каб спыніць распаўсюджваньне мультфільмаў. У сьнежні нейкія «дабрадзеі» цалкам зьнішчылі сайт «Трэці шлях», дзе месціўся і архіў «Мульт-клубу», але за некалькі дзён усю інфармацыю ўдалося аднавіць дзякуючы падстрахоўцы: Віктар разь-

мясьціў свае работы яшчэ на некалькіх сайтах. Цяпер праект Віктара «Мульт-клуб» мае сталую «прапіску» ў Інтэрнэце — <http://www.mult.3dway.org>, з сакавіка ён займае новы хостынг: «Цяпер ніякіх праблем з доступам і праглядам ня будзе», — абяцае Віктар.

Флэш-сэрыяў пра прэзыдэнта «Мульт-клуб» — самы паспяхоўны праект такога кшталту ў Беларусі. Айчыныя флэш-анімацыі далей за разавыя экспэрымэнты не выходзілі. Але стваральнік «Мульт-клубу» не чакае ад свайго прадукту посьпеху Масяні: «У мяне няма амбіцый, гэта маё хобі, якое не прыносіць прыбытку. Адзіная ўзнагарода для мяне — колькасьць гледачоў і іх водгукі. Натуральна, было б някепска, каб гэтыя мульты паказалі па БТ, як калісьці дэманстравалі Масяню на НТВ...»

Справа зацягнула Віктара. Кажка, калі сытуацыя ў краіне зьменіцца да лепшага, будзе шукаць новых тэм. Толькі гэта будзе зусім новы сэрыяў.

Сяргей Будкін

«Залатая літара»: віно і Авідый

Уручэньне літаратурнай прэміі «Залатая літара» ў кавярні «Стары Менск» прайшло ціха. Заснавальнік прэміі Адам Глёбус запрасіў траіх сьлётных намінантаў: Анатоля Івашчанку, Ганну Кісьціцыну, Андрэя Хадановіча, леташнюю намінантку Аксану Бязьлепкіну ды стваральніцу сайту «Litara.net» Алісу Бізэеву. У дадатак да прэміяльных 111 эўра сьлётных пераможцы атрымалі «бонусы»: Кісьціцына і Івашчанка — па пляшцы віна («Ты ж казаў у «НН», што зьбіраеаш выпіць віна зь сябрам», — зазначыў Глёбус. Хадановічу дасталася кніга — «Мэтамарфозы» Авідыйа. «Самае цяжкае ў гэтай сытуацыі было — з трынаццаці выбраць аднаго», — адзначыў Глёбус падчас уручэньня прэміі. Адам Воршыч

Памяці Равенскага

Сябры Беларуска-эўрапейскага задзіночання (БЭЗ) і грэка-каталіцкай суполкі сьвятога Язафата пры Беларускай царкве ўвакрасеньня Хрыстовага ў Антвэрпэне, правалі памінальнае набажэнства і мітынг у памяць Міколы Равенскага. Аўтар музыкі гімну «Магутны Божа» памер 9 сакавіка 1953 г. і пахаваны ў Лювэне.

Гапаровымі ўдзельнікамі мерапрыемства сталі прадстаўнікі Рады БНР у Бэльгіі Янка Жучка і Аляксей Арэшка, што асабіста ведалі кампазытара. Луналі бел-чырвона-белыя сьцягі й харугва Згуртаваньня беларускае моладзі, зробленая ў 1948 г. Па паніхідзе на маглі кампазытара запалілі свечку — сымбаль памяці. Прасьпявалі «Магутны Божа», а скончылі ўсё супольным ламаньнем хлеба і келіхам віна.

Як зазначыў у камэнтары «НН» прэ-сакратар БЭЗу Сяргей Пашкевіч, паўстае праблема догляду могілак беларускіх дзеячаў, пахаваных на эміграцыі: маглы бяз догляду могуць быць зьнішчаныя. Найбліжэйшым клопатам БЭЗу мае стаць месца пахаваньня прэзыдэнта БНР Міколы Абрамчыка ў Парыжы.

АШ

Большасьць чачэнцаў

Карэспандэнт газеты «Чеченское общество» наведваў Ічкерыю, задаўшы пяцідзесяці чалавекам розных узростаў і прафэсій пытаньне, што яны думаюць пра гібель Аслана Масхадава і пра далейшую сытуацыю ў Чачэніі.

Пераважная большасьць людзей выказалі шкадаваньне з прычыны сьмерці Масхадава. Зь іх тры чвэрці растлумачылі гэтае шкадаваньне тым, што забыты чачэнец і чалавек, астатнія — што забыты менавіта прэзыдэнт Ічкерыі. Два чалавекі сказалі, што ён гэта заслужыў.

Большасьць людзей знаходзяцца ў падаўленым стане, бо ўпэўнены, што сытуа-

цыя ў Чачэніі пагоршыцца. Палова зь іх пераканана, што гэта адбудзецца праз тое, што на чале руху супраць апынцця радыкальна настроены баевікі. Астатнія мяркуюць, што фэдэралы зробіць больш жорсткімі рэпрэсіі ў дачыненні да мірных жыхароў. Невялікая колькасць чалавек мяркуюць, што нічога ня зьменіцца, і толькі двое ўпэўнены, што будзе лепш.

Урслан, 35 год, былы баявік:

— Расейцы ўжо зьнішчылі аднаго прэзыдэнта Ічкерыі — Джахара Дудаева. У 1996 г. Расея думала гэтым завяршыць вайну на сваю карысьць. Але разьлік на

тое, што забойства Дудаева ўнісе раскол у стан баевікоў, не апраўдаўся. Няма гарантыі, што гэта адбудзецца і цяпер, бо вайну вядуць не Дудаеў і не Масхадаў, а людзі, у якіх у руках зброя.

Шаміль Тангіеў, супрацоўнік Правабарончага цэнтру «Мэмарыял» у Грозным:

— Забойствам Масхадава «забілі» наша волевыўдэньне 1997 г. Які ён ні быў слабы ці яшчэ нейкі, гэта мы павінны былі вырашаць, што зь ім рабіць. Цяпер я канчаткова зразумеў, што Расея ня хоча даць нармальна жыць ні чачэнцам, ні іншым.

Дзе хаваўся Масхадаў

Расейцы доўга не маглі зьліць Масхадава, бо яму было дзе хавацца. Газэта «Известия» са спасылкаю на інфармацыйны спэцслужбаў паведамляе, што на тэрыторыі Чачэніі размешчана 2,5 тысячы партызанскіх баз і стаянак, пабудаваных і замаскаваных паводле ўсіх правілаў ваенна-інжынэрнай навукі. Апрача гэтых баз, партызаны-незалежнікі хаваюцца ў прыватных дамах, абсталяваных камфортабельнымі патайнымі пакоямі. Пасьляховы супраць, што доўжыцца ўжо 6 гадоў, быў бы немагчымы без масавай падтрымкі насельніцтва.

33 ложкамесца на кожнага партызана

У 2000 годзе ў рукі спэцслужбы трапіла трафічная відэакаса. На ёй была зафіксавана база Хатаба ў Нахай-Юртаўскім раёне. Утульны такі кемпінг чалавек на 50. Палаткі стаялі, вадаспад шуміць. Баевікі адпачываюць, пазуюць перад апаратам, смажыць шашлык. Чатыры галы фэдэралы шукаюць гэтую базу. І з паветра, і пешымі разьведгрупамі. Чачыя ўвогуле невялікая — 17 тыс. км² (гэта як палова Берасьцейскай вобласці, на самай вялікай у Беларусі), Нахай-Юртаўскі раён — тысячы тры км². Прачалі гэтую тэрыторыю ўздоўж і ўпоперак, а базы хатабаўскай з вадаспадам так дагэтуль і не знайшлі. Нібыта і няма там ніякай базы. Але яна там ёсьць.

— У Чачэніі пад 2,5 тысячы баз і стаянак, — гаворыць «Арбат», ён жа Аляксандар Патапаў, намесьнік начальніка ўпраўленьня ФСБ Расеі па Чачэніі. — І гэта толькі тыя базы, якія намі ўстаноўлены ці пра якія мы здагадаемся... Лічба ў 2,5 тысячы грунтуецца на аналізе вынікаў пошукавых мерапрыемстваў, апаратунай і агентурнай інфармацыі. Ёсьць базы на 4—5 чалавек, ёсьць на 10—12, на 40, на 50, на 200, як каля вёскі Ўдус-Керт Шатойскага раёну. Спэцназ ГРУ (Галоўнага разьведвальнага ўпраўленьня) гэтую базу знайшоў і разграміў, але яе аднавілі. Дагэтуль паступае інфармацыя пра тое, што на базе час ад часу зьяўляюцца баевікі. Але зьнішчыць іх не ўдаецца, вельмі няпроста падсыць да гэтай базы незаўважанымі, баевікі пасьпя-

ваюць зьнікнуць. Колькі разоў бывала: выходзіць спэцназ на базу, вогнішчы глеюць, ежа ў кацяляках яшчэ гарачая, а людзей ужо няма — сышлі. Дапусьцім, у сярэднім кожная база чалавек на 20. Вось і памножце 20 на 2,5 тысячы. Выйдзе, што на паўтары тысячы актыўных баевікоў, якія блукаюць па гарах і лясах са зброяй у руках, масца 50 тысяч ложкамесцаў. Нядрэжны рэзэрв для скрытнага перамяшчэньня.

Калі зусім наглядна, уявіце, што нейкі прыезджык спрабуе адшукаць вас у Маскве. А ў вас 33 явачныя кватэры ў розных раёнах гораду. І адрасы гэтых кватэр вядомы толькі вам.

«Нармальнае падполье»

Суразмоўнік — супрацоўнік аднаго з падразьдзяленьняў спэцназу ФСБ, чалавек сакрэтнасьці, вырашыў назвацца Аляксеем, пазыўны «103-ці».

— Даліся вам гэтыя базы, — гаворыць Аляксей. — У Чачэніі нармальна разьвітая сыстэма бандпадполья. Партызанская рамантыка выйшла з моды — баевікі ў асноўным жывуць не ў пачорах, а гарадах і вёсках. Жывуць як нармальныя белыя людзі. Практычна ў кожным сяле, асабліва ў горных раёнах, ёсьць свае явачныя пункты. Калі ў сяле — прыватны дом, калі ў горадзе — кватэра, якая не прыцягвае ўвагі. Крытэры выбару месца явачнага пункту вядомыя. Па магчымасьці, яўку стараюцца «прыкрыць» у мясцовай міліцыі, каб мянты яе здурю не штурманулі, а наадварот, ахоўвалі. Калі гэта прыватны дом, то ён павінен знаходзіцца на краі вёскі, каб у выпадку чаго можна было хутка сысьці ў

леспасадку ці лагчыну. Пажадана, каб дом стаяў у тупіку. Тады ніхто ня зможа пад'ехаць да яго незьважаным. Калі ў доме знаходзіцца сур'ёзны чалавек, то абавязкова выстаўляецца знадворная ахова. Ніякіх байніц, акупаў, дотаў няма. Усё нацэлена на тое, каб у выпадку небяспэкі можна было пайсьці. Прымаць бой у доме ніхто зь іх не зьбіраецца. Баевікам гэта ня трэба.

— Што да лясных і горных баз, то яны, як правіла, разьмяшчаюцца непалітэ ад населеных пунктаў, за 1—3 кілямэтры, — працягвае Аляксей. — Гэтага дастаткова, бо ў гарах жа іншыя кілямэтры, і пераадолець нейкія два кілямэтры часам вельмі складана. Падсыць можна па схіле, і тое добра наламаўшыся, калі ты не мясцовы жыхар і зь дзяцінства тут не хадзіў.

Базы будуюцца непалітэ ад населеных пунктаў, бо гэтыя базы не заўсёды населеныя і за імі трэба глядзець і ахоўваць. Гэта задача памагатых баевікоў, што жывуць у бліжэйшай вёсцы. Хтосьці зь іх час ад часу наведваюцца на базу, глядзіць, ці ня быў там чужы, ці не парушана маскіроўка, ці ня шарацца паблізу ГРУшнікі. Баевікі ваююць у родным асяродзьдзі. Яны зь дзяцінства лавілі па гэтых гарах, ганялі там бараноў, гулялі хлапцамі ў вайнушку. І любую зьмену краявіду, любы сьлед, любую зламную галінку яны заўважаюць. Застацца незьважаным у гарах немагчыма нават такім спэцыялістам нахшталь нас або спэцназу ГРУ. Да таго ж горы дастаткова шчыльна населеныя.

Добрую базу не разгледзець ні зь зямлі, ні з паветра.

— Па сьцежцы на базу ня вый-

дзеш, — працягвае «103-ці». — Няма там аніякіх сьцежкак. Калі баевікі прыходзіць на базу, наглядчык падмае дзёран, група праходзіць, пасьля дзёран кладзецца на месца. На саму базу уваход па «сьлімаку». «Сьлімаком» называецца сьцежка ў выглядзе сьпіралі. Але паўтаруся, ніякай сьцежкі няма. Уваход на базу замінаваны такім чынам, што прайсьці можна толькі па сьпіралі коламі. Хаця рэльеф дазваляе прайсьці і найпрост. Чужы так і пойдзе, але ў такім разе амаль непазьбежна наступіць на проціпяхотную міну або сарве расыяжку. База ўстаўляецца ля падножжа гары, выбіраецца больш пакрычасты схіл, а ўнізе каб абавязкова крыніца ці рака. У асноўнага бліндажу два выходы. Адзін выход абавязкова да ракі, другі — на схіл. База ставіцца так акуратна, што расьлінасьць не парушаецца. Можна хадзіць па страе бліндажу і нічога не заўважыць. На базе, як правіла, абсталяваюцца асноўны і рэзэрвовы бліндажы. Кожны памерам прыкладна 2 на 4 мэтры. Вышыня столі — каля 2,5 мэтра. Паводле правілаў ваеннай навукі, належыць накрываць бліндаж у чатыры накаты, так яны і крыюць, каб будынак

вытрымліваў нават прамое пападаньне снарада.

Дрэва ў гарах добрых, цвёрдых парод — бук, граб. І дрэвы ніколі не бяруцца побач з базай. Цягнуць здалёк, кілямэтры за тры-чатыры, на руках, на ішаках або на конях. Бліндажы абсталяваны так, каб у іх можна было жыць і пры неабходнасьці хутка сысьці. Для гэтага там ёсьць тапчаны і тэмныя выходы. Абавязкова печка. Дымаход выведзены далёка па жалезных ці азбэстэ-мэнтных трубах пад зямлёй. Зьверху яго не відаць. І дзе-небудзь за 15 ці 20 мэтраў ад бліндажу з-пад каранёў якога-небудзь паваленага дрэва струмень дымок. Для абароны гэтыя бліндажы практычна не прыстасаваны. Бой на базе баевікі прымаюць толькі ў выпадку крайняй неабходнасьці — калі іх там засьпелі зьнянацку. Выхад абсталяваны падземным ходам у бок рэчкі ці ручая. Дыямэтар падземнага ходу сантымэтраў 80, у даўжыню — па-рознаму, залежыць ад рэльефу. Я асабіста бачыў трыццацімэтровы падземны ход. Вылезлі і сышлі па рацэ, ніякіх сьлядоў. Мы ж, як правіла, падыходзім зьверху па схіле, бо з боку рэчкі тэмна падсыць немагчыма. З гэтага боку

Улады незалежнай Ічкерыі зьмянілі каляніяльныя назвы селішчаў на спрадвечныя чачэнскія. Так, Грозны па-чачэнску завецца Джахар-Кала, Талстой-юрт, дзе загінуў Масхадаў, — Даўкер-ойл. Гэта перакладаецца як «Селішча годных бацькоў» і заснаваў яго ў 1707 г. князь Дзўлэт-Ірэй. Адтуль вядуць род Хабуботатавы.

смуткуюць па Масхадаву

Усман Касаеў, 39 год, незалежны журналіст:

— Я лічу, што Масхадаў быў мужным чалавекам, якога ў народзе паважалі. Нават у гэты цяжкі для яго час ён зь яшчэ думамі цэлахоўнікамі свабодна жыў у вёсцы. А цяперашняе кіраўніцтва рэспублікі кроку не ступае без дзясятка ахоўнікаў.

Абубакар Эльдарханаў, 35 год, уладальнік кампютарнае крамы:

— Я ведаю, што нешта зьменіцца. Можна, у дрэнны бок, можна, у добры, але зьменіцца.

Луіза Асаева, 33 гады, настаўніца расейскай мовы і літаратуры:

— Мне шкада Масхадава як чалавека. Калі ягоны труп паказвалі па тэлевізары, я падумала: як ягонай сям'і бачыць яго ў такім стане? Масхадаў не заслужыў такой долі.

Казьбек Масаеў, 23 гады, студэнт:

— Пакуль быў жывы Масхадаў, была надзея на тое, што вайна ў Чачні завяршыцца мірным зыходам. Цяпер зразумела, што баявы дзеянні будуць весціся да апошняга. Хто ці што ўдалася ў гэтай вайне, я ня ведаю.

11 сакавіка ў многіх мячэтах Чачні пасля заканчэння вялікай пятнічнай малітвы былі прачытаны спачуванні па Аслану Масхадаву.

Паводле слоў вернікаў, якія пабывалі на гэтых малітвах, часам гаварылася проста — «па Аслану Масхадаву», часам — інша-сказальна, але каб усе прысутныя разумелі.

Нагадаем, што Аслан Масхадаў быў у 1997 г. выбары прэзідэнтам Чачэнскай Рэспублікі Ічкерыя. У 1999 г., пасля ўводу федэральных войскаў на тэрыторыю Чачні, Расея, праігнараваўшы вынікі выбараў 1997 г., заснавала сваю адміністрацыю на чале з Ахмадам Кадыравым, цвёрдым, што Масхадава «народ не падтрымлівае».

А.Масхадаў быў забіты 8 сакавіка ў паселішчы Талстой-Юрт пры нявысьветленых акалічнасцях. Жалобныя акцыі ў памяць прэзідэнта прайшлі таксама ў Вене, Брусэлі і Парыжы. Прэ-сакратар Міністэрства замежных справаў Польшчы назваў забойства А.Масхадава «злачынствам» і «глупствам».

Паводле часопісу «Чеченское общество», які выходзіць у Назрані двойчы на месяц. Выданьне атрымала сёлетня мянекца-нарвэскае прэмію Бурэрыоса як «дзізна незалежнае выданьне на Паўночным Каўказе»

нас назіральнікі адсякаюць яшчэ на далёкім рубяжы. Ёсьць таксама на базе ямы-сховішчы для прадуктаў, радзей — для боепрыпасаў. Прадукты захоўваюцца ў вялікіх плястыкавых баках для сьмецьця, герметычна зачыненых і абкручаных скотчам. Захоўваюць у іх альбо сушанае мяса, альбо розную драбязу ў пакеціках. У рэчавых сховішчах захоўваюць транты, разгрузачныя камізэлькі, абутак, цёплую бялізну. Гэтыя сховішчы, як правіла, мінуўца протыяготнымі мінамі ці гранатамі на расьцяжках, каб чужыя ня лазілі. За кожнае сховішча адказвае адзін чалавек. І толькі ён ведае, дзе яно знаходзіцца. Робіцца гэта дзеля канспірацыі. Бярэм мы, напрыклад, аднаго баевіка. Ён можа нам паказаць толькі той сховішчы, які сам закупаў. А болей ён нічога ня ведае. Ёсьць таксама мэдычныя сховы — з індывідуальнымі вайсковымі аптэчкамі, перавязачнымі пакаетамі. У мінуўца вайну я нават замаскаваныя палывыя шпіталі сустракаў. Тая ж база, толькі з мэдычным абсталяваньнем, а ж да хірургічнай палаты. Цяпер жа прасьвіць вывезці чалавека на лячэньне ў Дагестан, Інгушэцію, Азэрбайджан або ў Чачні дамовіцца за грошы. Да таго ж, легенду прыдумца такому хвораму нескладана. Пайшоў у лес у грыбы, наступіў на міну.

«Баевікоў вучылі ваяваць паводле тых самых падручнікаў, што і нас»

— Усе гэтыя базы пабудаваныя і абсталяваныя вельмі прафэсійна, — працягвае «103-ці». — Нават калі я, спецыяліст, выпадкова выйду да месца разьмяшчэньня базы баевікоў, дык і я магу нічога не заўважыць. Баевікоў вучылі яны горш за нас, па адных і тых самых падручніках. Але баевікі былі больш старанымі вучнямі. Таму што для нас гэта было пытаньне атрыманьня ведаў, дыплёмаў, а для іх — пытаньне выжываньня. За базай, на якую наведваюцца сур'ёзныя людзі, пастаянна сочыць які-небудзь пастушок-назіральнік. У яго, як правіла, УКХ-радыёстанцыя, палывы бінокль. З аднаго боку, гэта, вядома, доказы, але з другога... Пытаюся пастушка: навошта табе тут добры палывы

Будова тыповай базы.

бінокль? Карову, адказвае, згубіў. Чорную зь белымі плямамі. Вы ня бачылі? А рапты табе навошта? Каб самому не згубіцца. Апроч капітальных баз ёсьць яшчэ базы-аднадзёнкі. Гэта элемэтарныя будані, абцягнутыя поліэтыленам і замаскаваныя галінкамі. Прыйшлі, пераначвалі, пайшлі далей.

— У горнай частцы багата закінутых фармаў, піянерлагераў, якія таксама служаць часовым прыстанішчам для баевікоў, — кажа Аляксандар Патапаў. — Яшчэ баевікі любяць выкарыстоўваць пяхору. Гэта вельмі зручна. Апавядалі пра адну такую пяхору каля рэчкі, да ўваходу ў якую мэтраў 12 па вярхоўцы трэба падымасца. Але затое там зусім спакойна можна жыць. Авіцыйная разведка пяхору ня бачыць, і зь берага пяхора не праглядаецца. Жыві сабе. Плюс сьстэма назіраньня. Гэта ж не турыстычная база, дзе людзі сабраліся кучкай і сядзяць. Пасты, расклад, ахова — усё працуе. Сьстэма прэвэнтывнага апавяшчэньня. Кожны рух фэдэраляў у гэтым раёне імгненна адсочваецца назіральнікамі. І для назіраньня баевікі выкарыстоўваюць дзясці 15—16 гадоў.

Апрача капітальных бліндажоў, дзе можна хавацца ўзімку, у баевікоў ёсьць свае летнія базы і стаянкі, абсталяваныя навесамі. Але нават у гэтым выпадку іх

няпроста заўважыць з паветра. Па-першае, базы разьмяшчаюцца не на палінах, а, як правіла, у густым лесе, паміж дрэваў. Да таго ж баевікі навучыліся падманьваць сучасную разведвальную апаратуру. На самалётах разведчыках устаноўлены спецыяльныя прыборы, якія рэагуюць на цяпло. Зь іх дапамогай можна ўгадаць, у якім менавіта месцы на зямлі раскладзена вогнішча або сядзяць некалькі чалавек. Каб ня выдаць сябе, баевікі нацягваюць зьверху спецыяльныя навесы, зробленыя са сьвятлоадбівальнай лостраной плёнкі — той, якая ўжываецца, у прыватнасьці, для танаваньня вітрын. З двух вялікіх кавалкаў такой тканіны склейваецца мех, у які налівацца вада. Пад такім навесам ані чалавека, ані вогнішча з паветра заўважыць немагчыма. Да таго ж неабавязкова сядзець пад гэтым навесам пастаянна. Гук самалёта ці верталёта чуваць зда-лёк.

— Новыя базы цяпер будуцца рэдка, — сказаў мне «103-ці». — Большая іх частка была пастаўлена ў прамежку паміж кампаніямі ў 1997—1999-х гадах. Спецыяльныя інструкцыі былі ад уладаў. За абсталяваньне такіх баз адказвалі кіраўнікі раённых адміністрацый. А кантралявала гэтую справу Міністэрства дзяржаўскай Ічкерыя. Чачэнцы ведалі, што другая вайна будзе.

«Нырнуў у кукурузу — і няма яго»

— Калі ў нас зьяўляецца інфармацыя па базе, на якой шмат людзей, і калі каардынаты досыць дакладныя, то па гэтым квадраце наносіцца БШУ — бомбава-штурмавы ўдар, — кажа Аляксандар Патапаў. — Потым спэцназ праводзіць даразьявданьне мясцовасьці. Ці была там база наогул, і калі была, дык які нанесены ўрон. Калі высвятляецца база з невялікай колькасьцю баевікоў ці ўвогуле пустая, то спэцназ апрацоўвае яе ўжывую, гэта значыць без папярэдняга БШУ. Зьнішчае бліндажы, разбурае сховішчы. Аднак практыка паказвае, што разбураная база лёгка аднаўляецца. За Ўрус-Мартанам, у раёне вёскі Рошні-Чу, існуе некалькі баз. Нашы іх пэрыядычна разьбіваюць, а баевікі гэтаксама ўпарта гэтыя базы аднаўляюць за 2—3 дні.

— А чаму, — пытаюся, — дагэтуль не пералавілі тых баевікоў, якія хаваюцца не ў гарах, а па вёсках?

— Ты зьвярнуў увагу, як уладкаваны тыповы чачэнскі вясковы дом? — пытае мяне Аляксандар Патапаў. І сам адказвае: — Высокі цагляны плот пад тры мэтры, жалезныя вёсьніцы, на ўчастку расьце кукуруза, якая падаступае пад самыя вокны і дзьверы. Гэта

ж ня проста так. Гэта вынік шматвяковага досведу чачэнцаў. Нырнуў у кукурузу — і няма яго. Сьстэма хадоў, сувязі. Вось жыў Масхадаў у Гудэрмэсе, мы пра гэта даведліся ўжо пасля таго, як ён адтуль сышоў. Але нават калі б даведліся загадзя, то ўзяць яго было б вельмі цяжка. З дому, дзе ён быў, вёў падземны ход у іншы дом. Адзін адрас блякуеш, а чалавек выскоквае зь іншага адрасу. Ці ёсьць яшчэ такі шалінскі баявік Рэзван Чытыгаў. Пэрыядычна мы атрымліваем інфармацыю, што ён гасьцюе ў сваякоў у Шалях. Там у яго радыва куян. Гэта значыць некалькі сумежных дамоў, дзе жывуць блізкія сваякі. Практычна цэлы раён. Вось як не заўважна і хутка блякаваць гэты раён? Для гэтага патрабуецца такая колькасьць людзей, што зь верталёта іх не дэсантуеш, а кожны рух тэхнікі на зямлі назіральнікі імгненна засякуюць, і баявік пасьлее сьсыньні. А па населеным пункце бомбава-штурмавы ўдар наносіць ня будзе. Так што ўзяць бандыта — справа няпростая, нават калі мы дакладна ведаем, што ён знаходзіцца ў канкрэтнай вёсцы.

P.S. Афіцэр зь Вядзенскага аддзелу ФСБ раскажаў гісторыю:

— Шукалі мы аднаго бандыта. Ведалі адрасна адрас, дзе ён хаваўся. Ведалі, што ў адрасе ёсьць жылы тайнік, г.зн. тайнік, дзе можна хаваць чалавека. Прыйшлі, вывелі ўсіх у двор, пачалі шукаць. Усё патыкалі — няма тайніка. Дом вялікі. Камфартна-бэльны, куча пакояў, санвузел. А тайніка няма. Ужо сыходзіць зьбіраліся, але тут некаму з нашых па патрэбе прысьпічыла. Гаспадыня яго на агарод пасылае, хаця ў доме ёсьць цэлыя прыбыральныя, але яна, кажа, на рамоне. Мяне і асыліла. Заходжу ў прыбыральню. Нібыта ўсё як у людзей — ванна, унітаз, бідэ, сантэхніка дарагая, плітка ляжыць у пахках. Дзьмухнуў у ачко — гук нейкі дзўўны. Кінуў туды каменчык — ён як у студню пайшоў. Скалупнулі мы гэты талчок, а пад ім пакой падземны — два на чатыры, вышыня мэтры тры, вентыляцыя, электрычнасьць, столік, тапчан. Сядзі, кніжкі чытай, праз унітаз табе ваду падаюць, сеж. Галоўнае — каб нехта з гасьцей не замачыў цябе памылкова ў гэтым сарціры.

Паводле «Известий»

Каханьы горад

Цяпер беларусы ня маюць належнае сталіцы, бо ня маюць Старога гораду. Аднаўленьня гістарычнай памяці не дасягнуць без адбудовы Менску даакупацыйных часоў і прамаўленьня праўды пра яго разбуральнікаў. Эсэ **Сяргея Абламейкі**.

Кастрычнік 2004 году. Лепш бы ты гэтым разам у Менск ня езьдзіў. Бадзяючыся па горадзе, ты зробіш нешчасліваю пакупку — фотаальбом «Менск. Гісторыя пасьяляваеннага аднаўленьня. 1944—1952». Добрае выданьне, шмат ня бачаных табой раней здымкаў роднага гораду, шмат здымкаў таго, чаго ўжо няма... І так развьярэдзіць душу, так забярае...

Ты даўно ўжо ня можаш знаходзіцца ў старой частцы гораду — табе там брыдка і няўтульна. Там няма стлыю — спрэс вульгарная эклектыка. Там ня толькі паршавая прасторавая кампазіцыя, там наагул стала зашмат месца. У Верхнім горадзе зьявіліся прыкметы расейскай эстэтыкі — храм на горцы, белы тынч, зялёная бляха, лысы адхон з дарогай да сабору і, вядома, багамольцы і багамоліцы — цёткі ў хустках з частку варожымі позіркамі. А далей калізія — няма цыбулінаў і закамараў. На гары замест царкаўкі з танюткімі барабанамі і цыбулінамі-свечкамі або велічнага сабору з аграмаднай шатровай вежай і какошнікам — стаіць абарончы храм у стылі тутэйшага барока. І не адзін. І наўкола яшчэ шмат засталася («ня іхнага»), але ідэалёгія прасторы ўжо і ня наша.

Ідэалёгія прасторы

Цяпер табе лепш на праспэктэ, там хоць і савецкі, але стыль. Зрэшты... Ты няшчыры сам з сабой, хіба ж табе лепей сярод а-ля піцэрска-маскоўска-кіеўскіх гарараў уздоўж шырачэзнай трасы на Маскву, хай сабе і вытрыманьны ў стылі сталінскага ампіру?

Ды дзе ж табе лепей — там, тут ці гэндзя? Паткнешся ў старым цэнтры туды, сюды — паўсюль паркінгі, замест часанага каменю варта жалю бэтонная плітка, паўсюль псэўда, імітацыя, эклектычнае насланьне старога і новага, стэльнага і безгустоўнага, грошай і беднасьці, памяці і бяспамяцтва... І несьціханы душэўны боль.

Ты ведаеш, што тут было, ты таксама ведаеш як, куды і, галоўнае, КАЛІ яно ўсё зьнікла. Прыкра толькі, што табе аб гэтым ніхто не скажаў. Ніхто не скажаў і не напісаў аб гэтым у 1960-я, у 1970-я, у 1980-я. Ты сам мусіў аб гэтым даведвацца ў 1990-я, успамінаючы аповеды бабці, параўноўваючы здымкі ў альбомах ды шукаючы згадкі ў кнігах.

Укладальнік таго няшчасна набытага табой альбому Віталь Кірычэнка ў камэнтарах да сьпісу старых вуліц піша «зьянікла», «не захавалася». А ты ведаеш, што трэба было б пісаць «збамбавалі», «зьнеслі», «ра-

забралі», «разбурылі». У прадмове ўкладальнік расказвае, як немцы разбамбілі ў першыя дні вайны наш Менск, а пасьяля, прыйшоўшы ў яго, пачалі наўмысьнымі выбухамі бурчыць руіны, якія пагражалі людзям. Але ён ня піша, як дамы ў тыя руіны ператварыліся, маўляў, і так усё зразумела... Зрэшты, ты думаеш, што ён ня мог-такі сказаць праўду — сёньня гэта ў Беларусі амаль немагчыма зрабіць за дзяржаўныя грошы.

Ты бачыш у альбоме Кірычэнка вузенькую вуліцу Дамініканскую (сёньня Энгельса) у 1944 годзе перад вызваленьнем — ты бачыш абгарэлыя, але цэлыя дамы. Ты таксама памятаеш здымак гэтай вуліцы ў альбоме Васіля Каляды «Менск учора і сёньня», зроблены 3 ліпеня 1944 году адразу пасьяля вызваленьня — паловы вуліцы ўжо няма, Дамініканскую «вызвалілі» ад забудовы.

Гістарычная праўда

Ты ўрэшце са злой іроніяй пазіраеш на першы здымак альбому Кірычэнка, зроблены савецкім лётчыкам Першай паветранай арміі ў 1944 годзе — ты ведаеш, што лётчык бамбавіка з асалодай шчоўкнуў затворам фотаапарату, каб праантраляваць сваю работу. Інакш нельга патлумачыць, чаму ў 1944 годзе палаюць разбамблены Дом афіцэраў і квартал жылой забудовы паміж сучаснымі вуліцамі Інтэрнацыянальнай і Рэвалюцыйнай адразу за каталіцкай катэдрай. Ты ведаеш, што нейкі савецкі патрыёт, якіх яшчэ шмат засталася ў Беларусі, не міргнуўшы вокам скажа, што кварталы твайго гораду гараць з чэрвеня 1941 году і ніяк не дагараць. Але ты не савецкі патрыёт і ведаеш, што тут да чаго.

Такі самы канфлікт здымкаў і тэксту — ва ўсіх фотаальбомах пра Менск. «Вось якім пакінулі гітлераўцы раён...» Як жа табе дакрычаша да свайго народу: «Расплюшчыце вочы, пагартайце пачыні, паглядзеце на Менск акупаваны і вызвалены, параўнаўце і адкажэце сабе, што ж здарылася...»

Нас спраўды вызвалілі — ад нашай спадчыны, ад нашай культуры, ад нашай сталіцы...

Ты на маме — мянчук у пятым пакаленьні, твае продкі перабраліся ў Менск яшчэ ў XIX стагодзьдзі. Ты нарадзіўся на Ратамскай (цяпер Мэльнікайтэ) непаледзкі ад Замкавай. Ты яшчэ дыхаў паветрам толькі што загубленых пакурчастых Падзамкавай, Мяснішкай, Завальнай і Біржавой, што віліся ў двух кроках ад твайго Ратамскай. Ты дзіцем гуляў па Нямізе і Ракаў-

скай, ты спускаўся з бабцяй па Казьмадзіям янаўскай, калі на ёй заставяўся яшчэ адзін дом — апэтка XVII стагодзьдзя, трэцяя, дарэчы, па даўніне на абшары былога СССР пасьяля галінскай і львоўскай. Твая бабця, беларуская шляхцянка гербу «Дамброва» Вера Лось, да вайны жыла на Інтэрнацыянальнай (раней Праабражэнская, а яшчэ раней Зборавая). Ваш дом №11а і дагэтуль стаіць у двары адразу за рэстаранам «Пан мхелю». У гэтым доме тады жыла і пляменьніца братаў Луцкевічаў Яніна Каханюўская з дачкой Юліяй — гэта бабця і мама сьпевака Данчыка. Твой прадед, беларускі шляхцюк Тодар Лось, да рэвалюцый жыў у пазастальні і дагэтуль доме з чырвонай цэглы на Кірава вайна — тады гэта была гімназія Рэймана, у якой дзед і працаваў. Твая прабабця Марыя Мамчыг гандлявала на Юбілейным рынку, а цяпер ляжыць на Кальварыі... Гэта твой горад, і ў цябе яго амаль забралі.

Каляніяльная спадчына

Але ніхто пра гэта раней не скажаў твайму народу. Ніхто зь беларускіх савецкіх пісьменьнікаў і гісторыкаў не напісаў пра спраўдную прычыну разбурэньня. Ніхто не скажаў пра гэта публічна. Маглі б напісаць нешта асыярожнае, нейкую паўпраўду, накіталі: «Горад пацярпеў ня толькі ў пэрыяд акупацыі, але і падчас жорсткіх баёў за вызваленьне...» або «Немцы аказалі такі ярасны супраціў, што даявольскія вышвалены гораду ўжыць цяжкую артылерыю і авіяцыю, што прывяло да новых разбурэньняў...» Маглі б намкнуць, падказаць, навесці думку. Не сказалі, не намкнулі, прамаўчалі... «*Jactum tacendo crimen facias acsius...*» — скажаў некалі Пабліі Сір. Змоўчаўшы, паглыбляеш злачынства.

Зрэшты, некаторыя ўсё ж казалі і нават паказвалі. Твая бабця прывяла цябе на так званы «путыцэпавод» над Нямігай, калі вуліцу зносілі. Вы стаілі там шмат дзён. Як у сьне, запаволена рухалася-плыла ў паветры чыгунная «баба», глуха стукалася аб старыя сьцены, яны дрыжэлі, стагналі, але не падаваліся. Зрэшты, што можа проціпаставіць старая камянічка барбарскай сіле? Сьцены прагіналі, адломаліся кавалкамі і ўрэшце абрыналіся ў нябыт, уздымаючы хмары белага пылу... Бабця плакала, ты стаяў побач сьцішаны і ўважлівы. Ты яшчэ ня ведаў, што, колькі будзеш жыць, не забудзеш і, бадай, не даруеш. Дарма што ўчашчаеш да царквы...

У 1980-я ты сам далучыўся да

ліку тых, хто бараніў старую частку твайго Менску. Другі за савецкую гісторыю антысавецкі мітынг у Беларусі адбыўся ў сакавіку 1988 году на пляцы Волі, і ладзіўся ён якраз у абарону Старога гораду ад мэтрабудаўнікоў. Першым, дарэчы, быў ўтынг «Тутэйшых» увосень 1987 году лётчыка Купалу на Дзяды. Ты браў удзел у падрыхтоўцы абодвух. Пры падрыхтоўцы першага ты з Алесем Бяляцкім і Сьвятланай Лобач напісаў прамову для Анатоля Сыса, якую той чытаў з дрыжачымі рукамі, — ты таксама моцна хваляваўся, калі ўпісваў у праект прамовы імяны рэпрэсаваных Ластоўскага, Некрашэвіча, Цьвікевіча, Лёсіка... Цяпер ты бачыш нават нейкі сэнс у тым, што прамова пісалася ў адным са старых дамоў ля Чырвонага касцёлу на Савецкай (былой Захараўскай).

А ў 1984 годзе, пры зносе гараджкога тэатру на пляцы Волі, твае будучыя папчэнікі кідаіся пад будаўнічую тэхніку, за што іх арыштавалі. Гэта была ахвярнасьць. Была яна і пазьней, калі капалі шурфы зь Язонам Пазьняком на раскопках Дамініканаў і ў іншых месцах, калі пратэставалі, бунтавалі, пісалі артыкулы, давалі інтэрвію, ладзілі круглыя сталы, учынялі абмеркаваньні праектаў рэстаўрацыі і рэгенэрацыі ў палацах Бельсаўпраў і Палітасьветы. А дзе ж мы ўсе цяпер, куды падзеліся?.. Хто ў палітыцы, хто ў бізнэсе, хто за мяжой. І нікому няма справы да нашай справы. І нікому няма справы да нашага гораду. Хто ж зь дзяцей заговорыць па-беларуску, убачыўшы паркінг на Нямізе? А вось калі б дзеці ўбачылі адноўленую Казьмадзіям янаўскую ці хая б Нямігу...

Каранёвы горад беларушчыны

Ты ведаеш, чаму цэламу народу няма справы да яго справы. Ты ведаеш, чаму пра гэта ніхто не расказаў, чаму ты мусіў сам даведвацца пра гэта. Каляніяльная спадчына ў твайго народу ўжо ў генах або, прынамсі, у жылах. Традыцыя Арды і Бізантыі, дзе людзі нахіляліся яшчэ да таго, як іх аб гэтым прасілі, сталіся традыцыямі і твайго народу. Адсутнасьць сваёй дзяржавы і незурпейскія традыцыі часовых гаспадароў прыводзіць, бывае, да непраўдных вынікаў.

Адзін з такіх вынікаў — недаацэнка ролі твайго гораду ў паўстаньні беларушчыны і Беларусі. Насамрэч у твайой краіны дзьве сталіцы — Вільня і Менск. Вільня — да першай паловы XX стагодзьдзя. Менск — ад паловы XIX-га. Менавіта ў Менску жыў першы беларускі прафэсійны літаратар — Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч. У Менску нарадзіўся геніяльны беларускі паэт — Максім Багдановіч. Менск —

глыбінна беларускі, каранёвы горад. Мала хто сумняецца, што галоўнай падзеяй тысячагадовай беларускай гісторыі стаў Акт 25 Сакавіка, калі беларусы назаўсёды засьведчылі цэламу сьвету, што яны ёсьць. Але важна ня толькі тое, што гэта адбылося ў Менску. Важна, што ініцыянавалі абвясчэньне незалежнасьці браты Луцкевічы з папчэнікамі. Творцы беларускага нацыянальнага адраджэньня XX стагодзьдзя Іван і Антон Луцкевічы былі карзіннымі менчукамі — іх бацька, менскі шляхціц Ян Луцкевіч, браў удзел у паўстаньні Каліноўскага, пражыў усё жыцьцё ў Менску і пахаваны на Кальварыі.

Звязка раману

Адноўчы табе ў рукі трапіць кніга С.Юстапчыка «Каханьы горад» 1948 году выданьня. У прадмове Антона Адамовіча (С.Юстапчык — яго псэўданім) ты ўбачыш тое, пра што і сам ужо даведзася з розных фотаальбомаў і аповедзяў бабці ды іншых сваякоў, якія перажылі вайну ў Менску. Таксама, як і ты, мянчук, Адамовіч-Юстапчык піша:

«Каханьы горад» напісаны ў 1943 г. Найпершым повадам да напісаньня яго былі ўражаньні ад дэманстрацыйнага, «сваётачнага», але барбарска-бязьлітнаскага бамбардаваньня безбаронаска і назабўленага ўсялякіх ваянных аб'ектаў Менску саветамі ў ноч на 1 траўня 1943 г. Туга па «Каханьым горадзе» на прымусовым высьненьні ў Нямеччыне дала апошні повад, штуршок...»

У «звязцы раману», як вызначыў свой твор Юстапчык-Адамовіч, расказваецца пра трох менчукоў-беларусаў, якія былі савецкімі лётчыкамі і ў ноч перад «Міжнародным днём салідарнасьці працоўных» 1943 году атрымалі заданьне бамбавальна родны горад. Усе тры былі заканаваў ў аднаклясьніцку, якая заставалася ў Менску пад немцамі. Усе тры чацелі не ўратаваць. І ў выніку тас бамбэжкі іхная Вера такі загінела. А твайей маме ў дзень таго страшнага налёту было 48 дзён, яна нарадзілася вясной 1943-га ў радзільным доме на былой Дамініканскай (цяпер Энгельса) і тую ноч разам з бабцяй перажыла.

Тады савецкія бомбы пападалі пераважна ў балота на Пярэсьце — на так званы татарскія агароды, цяпер гэта раён Палацу спорту. Але, на вліцкі жалю (на найвялікшы твой жалю), некаторыя пацэллі ў Ніжні рынак — самую старую частку Менску, якую яшчэ Сыракомля ў XIX стагодзьдзі параўнаў паводле выгледу зь Вільняй. Разбурэньні на Ніжнім рынку можна убачыць на адным са здымкаў у альбоме Кірычэнка, але без камэнтарау...

Эмігрант Антон Адамовіч, напэўна, так і застаўся адзіным бе-

ларускім літаратарам мінулага стагоддзя, які ўзняў тэму барбарскага абыходжання Чырвонай арміі зь беларускімі гарадамі і іх жыхарамі.

Зрэшты, беларусаў ад спадчыны пачалі вызваляць даўно. Вызвалілі ад гарадоў і мястэчак, ад замкаў і палацаў, ад кніг і карцінаў у гэтых замках, ад начынныя царкваў і касцёлаў, а таксама ад саміх нашых Царквы і Касцёлаў. Нас вызвалілі ад нас саміх.

У Менску засталася 170 жыхароў

Калі ў сярэдзіне XVII стагоддзя маскоўцы прыйшлі нас «вызваліць ад польскага панавання» і «акаталічвання», яны мелі ў абозе спецыяльныя каманды для розшуку ўсяго. Прыходзіла такая каманда ў мястэчка на «вызваленым» абшары, і калі там жыў каваль, дык забірала яго, вучняў-падмайстраў, дзяцей, жонку, усё начынне кузні, увесь рыштук і ўсё (!) жалеза ў навакольні, нават завесы зь дзвярэй зрывалі. Гэта быў сапраўды імпарт тэхналогіяў. Многія цэхі вывезлі амаль у поўным складзе, і адраджэнца яны здолелі толькі пад канец стагоддзя. І цыгнুলіся ў Масковію з «вызваленых» абшараў абы з новымі рабамі, іх дабрам, іх варштатамі і сыравінай.

Хто не падыходзіў для імпар-

ту, таго секлі. Асабліва лютасьцо ў маскоўскім войску, паводле сучаснікаў, вызначаліся калмыкі і башкіры. Былі паветы, дзе пазаставалася па некалькі сотняў жыхароў. У Менску, кажуць, засталася 170 чалавек. Пасечаныя касцёкі дзетак і дарослых менчучоў яшчэ можна выкапаць побач з падмуркамі касцёла Святога Тамаша Аквінскага кляштару дамініканаў — ім тады зрабілі перад храмам брацкую магілу. У спустошанай краіне той, хто выжыў, ня меў за што жыць. Таму і паўстала ва ўніяцка-праваслаўным Менску столькі каталіцкіх кляштароў — польскія манахі і манахі памкнуліся на танную місію на ўсход і будавалі ў тваім горадзе кляштары ў другой палове XVII стагоддзя за капейкі, а дакладней — за шэлягі і барашнікі. Так, у цэнтры Менску запанавала зольшага правінцыйнае сакральнае барока Рэчы Паспалітай. І так расейцы «акаталічвалі» Менск. Цяпер гэта, дарэчы, характэрна і справядліва, што ў цэнтры нашага гораду ім дагэтуль нійтульна і няма нічога ў «іхным» стылі... Нават галоўны катэдральны праваслаўны сабор месцыца, так бы мовіць, «у гасцяцях» у бэрнардынак.

У палове XVII стагоддзя Беларусь вызвалілі ад 55-ці працэнтаў яе насельніцтва, і яна набірала тэа страчаных 55 працэнтаў 150 гадоў, да канца XVIII ста-

годдзя, а магла б прырасці на тэа працэнтаў або і падвоіць колькасць насельнікаў.

У палове XVII стагоддзя Беларусь была галоўным экспартэрам збожжа ў Эўропе, а стала занядбалым закутком, прыфэрый цывілізаванага свету. Яе палеткі параслі бадальцём, а гарады ляжалі ў руінах. Труну з засохлым (ці не сьвяты?!?) целам канцлера Лява Сапегі вызвольнікі выкінулі ў Вільні на сьметнік. Так ён і ляжыць цяпер у каменнай труне ў лэхах віленскага касцёла Святога Міхала з трэснутай скурай на лбе... Але хто пра гэта ведае? Лёс Сапегі як лёс Беларусі.

Лёс Сапегі як лёс Беларусі

Пасля зноў хадзілі «вызвольніцы» аддзелы шведзаў, расейцаў і францаў, яны раз палілі замкі і гарады, забірала харчы і скаціну ды не забывалі пра культурныя дароўкі.

Калі нас вызвалілі так, што аж далучылі, нам пачалі загадваць, колькі гарадоў мець і якія вуліцы нам выпростваць. З 1861 году да 1905-га ў цэнтральнай Расеі на загад імператара статус гарадоў атрымалі 400 паселішчаў, а ў Беларусі два — Горы-Горкі і Сморгонь. Затое навязалі цэламу краю бульбу як монакультуру для вытворчасці спірту на ўсю імперыю і пакрылі край адкупнымі

корчмамі. Адкупная сыстэма давала расейскаму бюджэту траціну даходаў ужо ў XVII стагоддзі.

Цьвярозьзя бунты

У нас гэта выглядала так. Пэўны спрытнага атрымаваў права гандляваць казёнай гарэлкай на пэўнай тэрыторыі — водкуп. Далей адкупшчык завозіў у беларускую вёску, дзе ведалі толькі медаву, бочкі з гарэлкай і... або прадаваў за бясплату, або зусім раздаваў задарма. Выпадкі нападаў на такіх «спойвальшчыкаў» лічыліся сотнямі — іх жорстка зьбівалі і выганялі. Шмат народу за гэта пайшло ў Сібір. Калі ж людзі памалу прывыклі тапіць цяжкую долю ў чарцы, у бліжэйшым мястэчку адкупшчык будаваў карчму, а ўрад абавязваў кожнага селяніна выпіць у год пэўную колькасць гарэлкі. Калі нехта піць не хацеў, адпаведную суму ўсё роўна трэба было ўнесці. Дзіва што твой народ адказаў слаўнымі «цьвярозьзя бунтамі» і антыалькагольнай літаратурай на беларускай мове, а на чале супраціву сталі ўніяцкія і каталіцкія сьвятары. Бунты былі жорстка прыдушаны, і ты дзвігся, чаму пра гэты герачны чын твайго народу так мала пішуць сёньня. Мо таму, што тваіх суайчыннікаў памалу такі вызвалілі ад цьвярозьзя?..

Пасля вызваленне ў розных сферах і ў розных формах працягвалася, і воль Беларусі ўжо вызвалілі. Вызвалілі ня толькі ад таго, што трэба памятаць і шанаваць, але амаль што і ад самой памяці.

У другую сусветную вайну беларусаў вызвалілі ад Менску, Віцебску, Магілёва і яшчэ шмат ад якіх гарадоў і мястэчак, а таксама ад успамінаў пра гэта. Таму хто ня ведае, ты нагадаеш, што па вежах віцебскіх храмаў прыстрэлявалася савецкая артылерыя. У расейскай і расейска-савецкай традыцыі людзей кладуць тысячамі, а гарады прасуюць танкамі і авіябомбамі, артылерыяй і мінамётамі. Той, хто не шкадуе чалавека, хіба пашкадуе нейкі дом, царкву ці квартал?.. Там людзі — шрубкі, а дамы — наагул нішто. Зрэшты, свой Піцер яны не здалі, а мы свае — паздавалі. Ці нам паздавалі.

Вызвалення ад кепскіх успамінаў

А ўсё ж мог нехта ў 1970—1980-я асьцірожна напісаць хоць чвэрць праўды... Ніхто не напісаў. Дзяўбуць і дзяўбуць: немцы разбурылі, мы вызвалілі. Аўтар альбому «Менск незнаёмы. 1920—1940» Ілья Куркоў нават на вокладку вынес савешкі штамп: «...На жаль, сталіца не пасьпела распусьціры крылы. У чэрвені 1941 году бомбавы шквал зьмёў унікальны ў сваёй самабытнасьці горад». Табе нават цяпаваць гэта ніёмка, бо гэта нават не паўпраўда. Ці пагартае некалі Ілья Куркоў абодва фотаальбомы, што выйшлі да і пасьля ягонага? А можа, ён завітае да тваіх сваякоў, якія перажылі вайну ў «зьмеценны» горадзе, у зольшага цэльх і ацалелых будынках — да ўсіх тваіх Ласёў, Вусаў, Грамыкаў, Шавеляў і Гарбачонкаў... «Вызваленаму» чалавску хіба цяжка будзе ўсьвядоміць, што ў акупава-

ным Менску ня толькі працавалі рэстараны і тэатры, але і фабрыкі і заводы. Людзям, нягледзячы на разбурэнні першых дзён вайны, было дзе жыць.

Тым, хто сьвята верыць у міт аб разбурэнні Менску толькі немцамі, не зашкодзіць паслухаць і аповед дзьвюх цёткаў твай мамы. Яны 3 ліпеня, у апошні дзень акупацыі, хадзілі, а дакладней поўзалі, са сваёй Ратамскай на хлебазавод на рагу тагачасных Астроўскага і Вызвалення. Немцы ўцяклі, работнікі разьбегліся, а менчукі ад голаду кінуліся раскрадаць муку з заводзкіх складоў. Калі цёткі дапаўзлі да заводу, мукі не засталася, было толькі замшанае сеста — яны набралі поўную навалку ад вялікай падушкі і сьпяклі дома хлеб на ўсю сям'ю. А паўзлі цёткі з Ратамскай да Вызвалення таму, што, паводле іх словаў, «над галавой снарады сьвільсцелі» і паўсюль раздаваліся выбухі — горад вызвалілі...

У пошуках габрэйскага золата

Што праўда, пасля вайны амаль вызвалены ад «кепскіх» успамінаў беларусы самі дарабілі нямецкую і суседзкую справу вызвалення ад сваёй спадчыны і культуры. Тысячы людзей, натхнёных чуткамі пра схаванае ў сьценях старых камянічак габрэйскае золата, з хіваым імгненнем бралі ўдзел у зносе абгарэлых «карабкоў» у цэнтры Менску. Парадакальным чынам са сталіцы СССР афіцыйнаму Менску загадалі захаваць помнікі гораду і пачаць іх рэстаўраваць. Масква 25 гадоў — ад канца 1940-х да пачатку 1970-х — марна дамагалася стварэння ў Менску рэстаўрацыйных майстэрняў. Менск стаў насьмерць — дакладней, афіцыйны Менск стаў за сьмерць Менску гістарычнага. Паралельна «з цэнтру» ішлі і іншыя дырэктывы — генпланы вымагалі размаху сацыялістычнага будаўніцтва, пашырэння, павелічэння, паскарэння... Стары горад быў толькі паўшчынкай у вачах беларускіх будаўнікоў камунізму. Урэшце наступствы «вызвалення» мінулых стагоддзяў і лёгкія паводзіны «вызваленых» прывялі да страты эўрапейскага аблічча твайго гораду.

Зрэшты, калі прымаліся ўсе рашэнні ў канцы 1940-х і пачатку 1950-х гадоў, урад БССР склаўся зь дзевяці беларусаў, дваццаці двух расейцаў, аднаго габрэя і аднаго грузіна. Зрэшты, рабілі ўсё гэта людзі з шырокай душой не заўсёды наўмысна і ўсьвядомлена. Яны не маглі інакш. Яны, як дзці-немаўляты або падлеткі-інфантаўны. Іхная машына іх саміх перамавала мільёнамі, а яны кляліся і клянучца ёй у адданасьці. Твой горад стаў ахвярай іхнага «высокага палёту» — амбітнага жадання растварыцца ў аграмадзіне магутнай імперыі, пераўзыхіць усіх ворагаў, паканаць іх масай, тэрыторыяй і сілай. «Індустрыялізацыя» і «калектывізацыя» — з гэтай жа песні. Штучна індустрыялізаваны Менск ня вытрымаў наплыву тых, хто прыехаў яго абдубоўваць ды ствараць новыя заводы і фабрыкі.

Працяг будзе.

Пад прыгнётам мужнее нацыя

Працяг са старонкі 3.

Дык што, будзем чакаць, пакуль іншыя вызначаць лёс Беларусі і прадкытуюць яго беларускаму прэзідэнту?

Але мы ня ведаем галоўнага — **калі і навошта** будзе прынята хоць якое рашэнне.

А што мы, кожны з нас, будзем рабіць увесь гэты час?

Проста сядзець і чакаць? А пад канец жыцця наракаць на лёс, які ня даў нам магчымасці рэалізаваць сябе?

Мы можам узяць свой лёс у свае рукі. Мы можам пачаць дзейнічаць. Мы можам пачаць будаваць нашу беларускую нацыянальную дзяржаву. І знаходзіць для гэтага саюзнікаў.

Адразу скажу — будзе нялёгка. Я з трывогай гляджу на перактывы развіцця ўкраінскіх падзей. Хоць усё тое, што адбылося ўвосень мінулага году, я вітаю. Украінцы ўзяліся за пабудову нацыянальнай дзяржавы.

І для Беларусі я ня бачу іншага шляху.

Толькі ў нацыянальнай дзяржаве ўсе мы, грамадзяне Беларусі, зможам здабыць нашу ўласную будучыню.

Будучыню, якую мы будзем ведаць. Будучыню, якую мы самі будзем будаваць.

Задача, як казаў клясык, архіццяка, але варта таго, каб прысвяціць ёй свае сілы.

II. Прыклад Швайцарыі

Стварэнне беларускай нацыянальнай дзяржавы зусім не азначае, што мы супраціставім сябе Эўропе і Расеі.

Наадварот. Я лічу, што гэта шлях, які адначасова задаволяць абодва бакі. Ён дазволіць Новай Беларусі быць самастойнай у сваіх адносінах як з Усходам, так і з Захадам.

Вядома, даўдзятца перажыць перыяд неразумнення. Будзем пераадоляваць стэрэатыпы мыслення, узяемны неадвер і падазронасць. Яна выклочана і процірэчына.

Мы, гэтаксама як і Украіна, знаходзімся ў адмысловым становішчы. Наш шлях адрозніваецца ад шляху іншых дзяржаў. І гэтую сваю асобнасць мы павінны глумачыць, калі трэба — адстойваць.

Мы павінны разумець матывы і інтарэсы нашых суседзяў. Але не дзеля таго, каб прагнацца і прыстасоўвацца да зменлівай сытуацыі. Мы павінны ўмець растлумачыць ім свае інтарэсы і сваю пазыцыю. А можа, нават дапамагчы ім лепш зразумець саміх сябе.

Будаваць сваю нацыянальную дзяржаву — гэта інтэлектуальны выклік.

Ня трэба безаглядна пераймаць прыклад іншых народаў, якім бы прывабным ён ні быў.

Я нядрэнна ведаю сытуацыю пэрагу краін Эўропы, ня з кніжак вывучыў стан спраў у Расеі, іншых рэспубліках былога СССР, патэнцыял гэтых краін. І глыбока перакананы, што роля ўсходнеславянскай Швайцарыі — гэта наша нацыянальная роля і місія.

Мы павінны заўсёды быць трохі наперадзе, заўсёды знахо-

дзіцца ў пошуку. У нас ёсць такі патэнцыял.

Гэта, калі хочаце, і ёсць наша нацыянальная ідэя.

Не механічная мяшанка з розных ідэалогій паводле прынцыпу «возьмем адусюль усё добрае і адкінем усё дрэннае».

Не ваўнічае супрацьпастаўленне сябе ўсёму свету.

Ня ўпартае адстойванне права беларусаў на абмежаванасць і забітасць, нібыта пакінуты нам у спадчыну ад продкаў.

Я мару пра Беларусь, у якой кішчэ жывая думка.

Пра дзяржаву, моцную не чыноўніцкай вэртыкальлю, а чалавечай разнастайнасцю, разьняволеным патэнцыялам кожнага жыхара нашай краіны.

Я мару пра Беларусь, якая творыць і разьвівае новыя формы культуры, прыцягваючы да сябе ўсе жывыя і здаровыя сілы Усходу і Захаду, Поўдня і Поўначы.

Хто скажаў, што гэта немагчыма? І розуму, і сілаў у нашага народу хапае. Толькі нельга марнаваць сілы — на тое, каб выжыць, перакачаць, прыстасавання. Сілы трэба накіраваць на рашэнне зразумелай і яснай задачы.

III. Сэнс гісторыі

Калі мы пачнем будаваць нацыянальную беларускую дзяржаву, мы сутыкнемся з сур'ёзнай небяспекай — упасці ў бяздумны, фанатычны нацыяналізм.

Усе гэта мы ўжо праходзілі, і ня толькі мы.

Усе папярэднія спробы пабудовы нацыянальнай беларускай дзяржавы ў канчатковым выніку скончыліся ўсталяваннем сённяшняга рэжыму.

Але адсутнасць кананічнай гісторыі беларускай нацыянальнай дзяржавы — гэта і ёсць наша вялікая перавага.

Трэба толькі набрацца смеласці і сказаць самім сабе: «Па вялікім рахунку гісторыя беларускай нацыянальнай дзяржавы пачынаецца сёння».

І для гэтага ёсць усё перадумова.

Я спадзяюся, што і тут сярод вас знаходзіцца айцы-заснавальнікі нашай дзяржавы.

Ад нас з вамі залежыць, ці будучы гісторыі праз сто гадоў вывучаць сённяшнія дні як час адраджэння беларускай нацыі. І ці зойме Лукашэнка ў гісторыі належнае месца — месца сілы, пад прыгнётам якой мужнела нацыя.

Менавіта стварэнне беларускай нацыі і беларускай нацыянальнай дзяржавы можа надаць сэнс гісторыі беларусаў.

Гэты акт апраўдае ўсе здзеісненыя нашымі продкамі подзвігі, усе вынесеныя ім пакуты.

А натхненныя мы шукаем не ў мінулым, а ў будучыні.

Лепшы спосаб выявіць нашу павагу да продкаў цяжка сабе і ўявіць.

IV. Рэжым Лукашэнка ня вечны

Рэжым Лукашэнка ня вечны. Гэта ведаюць усё, у тым ліку і самія адданыя яго прыхільнікі. Думам, што і ў самога Лукашэнка

ЮР'СЬ ДЗІВІНІК

няма асаблівых ілюзій. Хто можа вызначыць, які запас трываласці мае цяперашняя ўлада? Пяць гадоў? Дзесяць? Вясякондасць?

Усё можа абрынуцца ў кожны момант.

Эўропа і Амэрыка паставілі беларускі рэжым у адзін шэраг з самымі адвезнымі дыктатарскімі рэжымамі планеты і абвясцілі, што будучы спрыяць, каб яго зрынулі.

Улада спрабуе выглядаць больш трывалаю, чым яна ёсць насамрэч.

Некаторыя беларусы яшчэ гатовыя цярпець Лукашэнка ў якасці свайго кіраўніка. Але толькі дэдуль, пакуль яны ня ўбачаць рэальную будучыню краіны без Лукашэнка.

Натуральна, што ўсе свае сілы рэжым выкарыстоўвае на самазахаваанне. На тое, каб нават бачнасьці альтэрнатывы ня ўзнікла.

«Вэртыкаль» — гэта вельмі слабая апора ўлады. Гэтыя людзі змушаны прысягаць на вернасць» рэжыму. Абсалютная большасць з іх — высокапрафэсійныя, прастойныя, ДУМАЮЧЫЯ. І тых, хто сьмяротна баіцца адказнасці пасля сыходу Лукашэнка і змушаны трымацца за яго да канца, ня так шмат.

Ёсць і іншыя прычыны, якія могуць прывесці да раптоўнага краху рэжыму. Напрыклад, Расея відавочна не жадае, каб у Беларусі паўтарыўся ўкраінскі сцэнар, калі яна пайшла на паводу ў дзёючай ўлады і прайграла. Цалкам магчыма, што ў гэтым выпадку Расея паспрабуе дзейнічаць больш гнутка.

Напрыклад, эканоміка нібыта квітнее. Гэты росквіт прывідны. Транзытная эканоміка вельмі ўразлівая і няўстойлівая. Кожнае ванганне кан'юнктуры, кожны збой можа прывесці да крызісу, а значыць — падзення ўзроўню жыцця людзей і сацыяльнага выбуху.

Менавіта раптоўнага краху цяперашняга рэжыму мы павінны асьцерагацца. Беларусь да гэтага пакуль не гатовая. А варта было б.

Стандартныя рэцэпты — прыватызация, лібэралізацыя і гэтак далей — неспрыдатныя для нацы-

янальнай дзяржавы. Да чаго прывядзе іх выкананне, вядома загадзя. Рабаванне запасаў, войны алгархаў, бандытызм, шок для насельніцтва.

Ня меншая пагроза — гэта новы правадыр, стыхійна ўзьнесены на вяршыню ўлады, які пачынае рэалізоўваць свае ўласныя «выпакутаньня» фантазіі, змагацца з унутранымі і вонкавым ворагамі. Гэта ўжо было, і паўтарэння чамусьці ня хочацца.

Самае актуальнае сёння для нас пытаньне: як мы будзем жыць пасля Лукашэнка?

Сёння пайсці на выбары і вылучыць новага добрага прэзідэнта недастаткова. Што будзе рабіць гэты вельмі добры чалавек, стаўшы прэзідэнтам? Эфектыўна працаваць у цяперашняй сістэме ўлады немагчыма. 1) Структура ўлады, 2) адносіны з нашымі суседзямі, 3) захаванне бясспэкі ў нашай частцы свету — вось асновыныя тэмы, якія мы павінны сёння абмяркоўваць.

Калі ў гэтых фундаментальных пытаннях мы здолеем дайсьці да згоды, то крах цяперашняга рэжыму ня будзе небяспечны для нашых людзей, ня будзе палхоаць.

V. Праект Канстытуцыі — да 1 мая

Я запрашаю вас да супольнай працы.

Што мы павінны зрабіць неадкладна?

Мы павінны супольна намаганьнямі праісаць тую грамадскую дамову, якая будзе асновай нашай дзяржавы.

Форма такой дамовы вядомая і преразаная ў гісторыі чалавецтва шмат разоў — гэта Канстытуцыя дзяржавы, якая прымаецца большасцю грамадзян.

Сённяшняя беларуская Канстытуцыя грамадскай дамовай не зьяўляецца. Гэта набор зьвестак пра тое, як адна асоба, якая займае прэзідэнцкае крэсла, кіруе і распараджаецца ўсімі грамадзянамі на тэрыторыі блылой Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі.

Мы павінны прапанаваць грамадзянам праект Канстытуцыі ў новай рэдакцыі — спраўднай

грамадскай дамовай, якая:

— ясна вызначае правы і абавязкі грамадзян па кіраванні беларускай дзяржавай;

— устанавіла рэальную адказнасць ўлады перад грамадзянамі.

Праект Канстытуцыі ў новай рэдакцыі — закон прамога дзеяння — павінен у поўнай меры гарантаваць правы і свабоды грамадзян.

У гэтым праекце, які мы маем прапанаваць на як мага шырэйшае грамадзкае абмеркаванне да 1 мая, Канстытуцыя павінна быць абаронена ад пераробак пад патрэбы ўлады, яна павінна заставацца стабільнай хоць бы на працягу жыцця аднаго пакаленьня.

Я спадзяюся на ваш чынны ўдзел у гэтай працы. Сайт фонду «За новую Беларусь» стане першай пляцоўкай для дыскусіі.

У кожнага з вас ёсць сьвяты, калегі, суседзі і сваякі. Абмяркоўвайце праект зь імі. Хтосьці зможа выразна сфармуляваць свае прапановы і заўвагі да дамовай ў цэлым. Хтосьці абмяжуецца асобным патрабаваньнямі — напрыклад, забяспечыць рэальны падзел улады ці абмежаваць тэрмін прэзідэнцкага кіраваньня.

Хтосьці задумаецца пра пэрапны пераход да парламэнцкай рэспублікі. Іншыя запатрабуюць гарантыі стабільнасці заканадаўства, у тым ліку падатковага. Пытаньняў, якія патрабуюць абмеркаваньня, мноства.

Вы спытаецеся: а што ж далей? Ну вось склалі мы праект грамадскай дамовы, і што з ім рабіць?

Частковы адказ на гэтае пытаньне ёсць у дзёючай Канстытуцыі Рэспублікі Беларусі, зь якой пакуль ня выключылі магчымасці прамога волевыяўленьня грамадзян па яе зьмяненні.

Чытайце, думайце, прапаноўвайце.

Другая частка адказу зьявіцца ў працэсе сумеснай працы. Калі хоць бы тры мільёны дарослых, разумных, неабіяжавых і актыўных беларусаў захочуць скласці новую грамадскую дамову, як вы думаеце, ці можна будзе гэтаму перашкодзіць?

Паспрабаваць перашкодзіць — можна. Але ня больш за тое.

Бігас

ГАЛІНА ТЫЧКА

Яе назва паходзіць ад скажонага лацінскага выразу, які азначаў «два смакі». Гэтая страва гатуецца як зборная з розных прадуктаў, і назва, відавочна, гаворыць пра тое, што ў ёй складаны смак ад злучэння квашанай капусты са сьвежай. У бігас кладуць рознага роду мяса, дзічыну, грыбы і каўбаскі. Але дакладнае паходжаньне назвы стравы невядомае.

Гастронамічная міталёгія сьцьвярджае, што капуста зьявілася на нашай радзіме досыць позна, калі з прыездом зь Мілянэ Боны Сфорцы настаў пераварот у сьвеце мясцовай гародніны. Найбольш пашыранымі расьлінамі да таго часу былі боб, гарох, сачавіца і рэпа. Італьянская прынцаса прывезла з сабой ня толькі замежныя звычаі, але і замежныя расьліны. Да ліку іх належала і капуста.

Ад самага прыезду ў Польшчу ў 1518 годзе Бона мела шматлікае атакчэньне з італьянцаў, адмыслоўцаў у розных галінах, у тым ліку кухараў, якія аказалі значны ўплыў на пашырэнне найноўшых заходнеэўрапейскіх культурных і тэхнічных дасягненняў, спажывецкіх прыхільнасцяў эпохі Рэнэсансу, у тым ліку і на ўдасканаленне мэню. Італія, якая раней за іншыя краіны стала на шлях раньнекапіталістычнага развіцця і найбольш яскрава ўвасабляла ідэалы Рэнэсансу, у гэты час была за-

ГАЛІНА ТЫЧКА (нар. у 1955 у вёсцы Сташулі на Мёршчыне) — літаратурназавец і крытык. Доктарка філялягічных навук, прафэсарка. Дасьледуе беларуска-польскія літаратурныя сувязі.

Такі апэтытны бігас з сардэлкамі гатуецца ў рэстарэрацы «Камяніца» (вул. Першамайская, 18).

канадаўчай эўрапейскай моды, у тым ліку кулінарнай. Зь дзейнасцю Боны Сфорцы зьвязваюць зьяўленьне або пашырэнне ў мэню арыстакраты экзатычнай усходняй садавіны — апэльсінаў, лімонаў, гранатаў, фігаў; прыпраў — шафрану, фэнхелю, імбіру, цынамону, цукру, а таксама алівак, каштанаў, разынак, мігдалаў, марцыпанаў, рысу і г.д. Найбольш яскравым новаўвядзеньнем эпохі Боны Сфорцы стала і іншая гародніна, шырокае распаўсюджаньне капусти, а таксама ўвядзеньне ў карыстаньне відэльца і г.д.

Аднак неўзабаве капуста ператварылася зь нязвычайна заморскага дзіва ў настолькі звычайную і пашыраную гародніну, што стала сінонімам нішчымніцы і жабрацтва. У свой час Пётар Скарга, жадаючы ўзвысіць сяляніна ў вачах пана, нагадваў: «Не

аднаго, што садзіў капусту, Бог пасадзіў на папскі прастол». Пра тых, хто быў незадаволены сваёй бядняцкай доляй, прымаўка сьцьвярджала: «Ім ужо капуста нясмачная». Сяляне гатавалі з капусты мноства розных страў. Бігас — гэтая страва пераважна шляхецкага стала, бо для яе прыгатаваньня апрача капусты патрэбна было мяса і мноства розных далікатных прыпраў. Ускосна пра даволі шырокую пашыранасьць гэтай стравы на Беларусі сьведчыць назва вёскі Бігосава, размешчанай на тэрыторыі сучаснага Верхнядзьвінскага раёну. Пра гэту прыгатаваньня бігасу падрабязна і са смакам апісаў А. Міцкевіч у сваёй паэме «Пан Тадэвуш»:

У кацельцах тушылі бігос. Але выказаць
трудна
Дзіўны яго колер і смак, а як пахне
ён чудна;

Бо слоў толькі гукі пацуче і рыфмаў
зьмянянне,
А іхняга зьместу мяшчанскі трыбух
ня ўдаме.
Цаніць каб належна літоўскія песні
і стравы,
Здароўе трэ мець, жыць на вёсцы й
вяртацца з аблавы.

А й так без прыправаў бігос —
то важнецкая страва,
Дабраць усё й добра згатовіць —
нялёгкае справа.
Бярэцца для гатага сечана кісла
капусты,
Сама, як той кажа, у рот яна лезе,
як клуста:
Закрыта ў катле, яна ў вогнім нутры
абымае
Найлепшага мяса кускі, да сябе
прытуляе;
А пражыцца так, каб агонь зь яе
выцінуў кліку
Найболей, аж пырснецца варам
з начыньня ад соку
І ўкола паветра прасьце сваім
араматам.
(Пераклад Б. Тарашкевіча)

Бігас з грыбамі

Кіслая капуста — 500 г, сьвежая капуста — 500 г, сьвініна — 200 г, хатняя кілбаса — 200 г, вэнджаніна — 100 г, тамат-пюрэ альбо кетчуп — 60—80 г, сушаныя грыбы — 20 г, цыбуля — 40 г, цукар — 20 г, шпік, перац чорны, соль.

Сушаныя грыбы прамыць цёплай вадай, пакласці ў посуд, заліць халоднай вадай і пакінуць на дзеве гадзіны. Затым адварыць, даць астыць і парэзаць на дробныя кавалкі. Кіслаю капусту дробна пасекчы і тушыць у невялікай колькасці вады. Сьвежую капусту парэзаць квадрацкамі, паставіць у духоўку і прагрэць да мяккасці, пасаліць, папярчыць і зьмяшаць з кіслай капустай. Затым дадаць смажаны шпік, сьвініну, кілбасу, вэнджаніну, пасіраваную разам з тамат-пюрэ (альбо кетчупам) цыбулю, грыбы, цукар, перац, соль. Усё перамяшаць і паставіць тушыць на слабым агні да гатоўнасці. Для лепшага смаку можна дадаць чырвонае сухое віно, чарнасьлю, кмен, маяран.

Бігас з яблыкамі

Ялавічына — 250 г, сьвініна — 250 г, шынка — 150 г, хатняя кілбаса (па жаданні) — 150 г., маргарын — дзве сталовыя лыжкі, капуста кіслая — 1 кг, цыбуля — 1 рэпка, яблыкі — 2—3 шт., булён — 1 шклянка, перац чорны, соль.

Мяса парэзаць, пасаліць, папярчыць; маргарын разграць. Выкласці прадукты ў наступным парадку: мяса, парэзаная шынка, кілбаса, капуста, парэзаная цыбуля, яблыкі, ачышчаныя і парэзаныя на скрылькі. Заліць булёнам і тушыць да гатоўнасці. Пры падачы на стол пасыпаць зелянінай.

У Цэнтральнай Польшчы бігас, дарэчы, рыхтавалі зусім інакш. Ва ўспамінах сучаснага пісьменьніка Я. Івашкевіча расказваецца, як аднойчы ў 1960-х гадах ён быў на здымках фільму ў польскай вёсцы.

Гаспадар дому, у якім жылі знакамітыя дзеячы культуры, перад прыездам гасьдзі пачаў гатаваць бігас. Купіў вялікую бочку, капусту, мяса і пачаў варыць. Па аказанні разнастайнага смачнага паху, і госяці спадзяваліся неўзабаве пакаштаваць страву, але прайшоў дзень, другі, трэці, а гаспадар і ня думаў частаваць... І толькі напрыканцы другога тыдня, перад самым ад'ездам, Івашкевіч змог паласаваша смачнаю стравой... Але гаспадар тым ня менш бедаваў, што ўсё роўна бігас яшчэ не гатовы, бо сапраўды бігас гатуецца зь месца...

Насуперак лёгіцы прыстасаваньня

Гісторык з Ізраілю знаходзіць праведнікаў у Беларусі.

У сьвеце налічваецца каля 16 тысяч Праведнікаў народаў сьвету тых, хто ратаваў габрэяў у часе Галакосту. Праведніку або ягоньм сваякам уручаецца адпаведны мэдаль, у некаторых выпадках аказваецца матэрыяльная дапамога ад дабрачыннага Фонду праведнікаў у Нью-Ёрку. Фонд Анны Франк у швайцарскім Базэлі фінансуе мэдычную дапамогу, а калі Праведнік перажывае ў Ізраіль, атрымлівае дзяржаўную пэнсію. Сярод Праведнікаў на 1 студзеня налічвалася 537 беларусаў.

Ізраільскі гісторык Генадзь Вінніца, які піша дысэртацыю на праблеме Галакосту ва Ўсходняй Беларусі, шукае Уладзімера Хасмана, сына Іосіфа Хасмана, каб той напісаў ха-

даіннітва аб наданні тытулу Праведніца народаў сьвету аршанцы Вользе Сапезе. Яна ў акупацыйны дзевяць месяцаў перахоўвала ў сваёй хаце І. Хасмана, даваўнага старшынню аршанскага калгасу «Чырвоны бераг». Калі пошукі будуць паспяховымі, імя Вольгі Сапезі трапіць у сьпіс Праведнікаў народаў сьвету на Муры Памяці ў Ерусаліме, а на Алеі Праведнікаў у яе гонар пасадзіць дрэва.

Клопатам Вінніцы ўжо цяпер беларусаў атрымалі тытул Праведніка. Дасьледуючы гісторыю гэта ў Шклове, у 1997 г. ён даведаўся пра Настасьцю Дзэрэвіцу зь вёскі Старабрагчына і Яфіма ды Надзею Шуцікавых з Уланава, што на Шклоўшчыне. Пра іх подзвігі расказала выратаваная імі Ася Цры-

тліна. Неўзабаве прадстаўнікі ізраільскай амбасады ўручалі мэдаль Настасьці Дзэрэвіце, якой тады ўжо было 90 гадоў. Шуцікавых ужо не было на сьвеце, але знайшлі іх дачку, якая і жыве ў тым самым Уланаве.

У лік Праведнікаў былі залічаны Мікіта і Яўгена Грыц зь вёскі Вугляне Глыбоцкага раёну. Пра іх Г. Вінніца пачаў ад выратавананага імі Самёна Фэйгельмана. На жаль, іх таксама ўжо няма, і цяпер вядуцца пошукі ўнучкі, што жыве недзе ў Яраслаўлі.

Усе знойдзеныя Г. Вінніцам беларускія праведнікі былі простымі сялянамі, якія ратавалі жыдоўскіх дзецей насуперак страху за сябе і сваю сям'ю, запалохваньню і фашысцкай прапагандзе, насуперак лёгіцы прыстасаваньня. Вакол было шмат патаемных аднадумаў, якія спачувалі асуджаным фашыстам на знішчэньне яўрэям, але не насьмеліся ім дапамагчы. Паводле сп. Вінніцы падзеі на ўсходзе Беларусі найменш выучаныя,

бо сьведкаў засталася меней. Да лета 1942 г. усход быў, як казалі немцы, вольны ад яўрэяў, за выняткам хіба Менску ды працоўных лягераў у Бабруйску, Гомелі і Магілёве. Самыя актыўныя насельнікі гэта на той час ужо паўдзюжалі ў партызаны і сьпірылі вызваленню палонных. Так, партызаны вызвалілі Мядзельскае гета. Пасяля на заходніх мястэчках Віцебшчыны — Глыбокім, Мерах, Шаркаўшчыне — пракацілася хваля паўстаньняў.

Г. Вінніца шукае сьведчаньня пра невядомыя месцы, дзе акупантамі былі створаны гета і праводзіліся расстрэлы, у Бешанковіцкім, Віцебскім, Гарадоцкім, Лельскім, Лёзьненскім, Палацкім і Чашніцкім раёнах. Г. Вінніца не выключыла, што на шляху далейшых дасьледаваньняў яму сустрэюцца імяны іншых вартых тытулу Праведнікаў народаў сьвету беларусаў, зрабіць якія вядомымі ўсім людзям ён лічыць сваім абавязкам.

Міхал Чарвінскі

У РУУС павезьлі труны

Да Дня Канстытуцыі незарэгістраваная моладзевая арганізацыя «Малады фронт» падрыхтавала акцыю на Кастрычніцкай плошчы — перформанс «Пахаваньне Канстытуцыі».

Арганізатары акцыі меліся засьведчыць нязgodу моладзі з існым станам рэчаў: «зробленая пад прэзыдэнта» Канстытуцыя рэгулярна парушаецца, гарант Канстытуцыі надзелены выключным правам выдаваць падзаконныя акты і ўказы і г.д. Плянавалася, што перформанс пройдзе ў прысутнасці 20—30 гледачоў: на бутафорскія труны з надпісамі «Канстытуцыя-95», «Канстытуцыя-96», «Канстытуцыя-04» ставяцца запаленыя сьвечкі — сымбаль разьвітаньня няггоднай моладзі з непатрэбнай ім Канстытуцыяй.

Акцыя ў самым пачатку была сарваная людзьмі ў цывільным, якія дастаткова жорстка затрымалі яе арганізатара Зьмітра Дашкевіча (на фота). Разам з ім у РУУС Цэнтральнага раёну паехалі труны і сьвечкі. Тым, хто застаўся на плошчы ў атачэньні журналістаў і супрацоўнікаў МУС, давялося глумачыць мту мерапрыемства. Падзякаваўшы прысутным за падтрымку, маладафронтаўшы рушылі з плошчы. У гэты момант ад групы «спартоўцаў» аддзяліліся некалькі чалавек і накіраваліся ўслед за моладзьдзю. На пераходзе праз дарогу завязалася непрацяглая сутычка, у выніку якой быў затрыманы яшчэ адзін актывіст «МФ» Артур Фінкевіч.

Сямён Печанко

Юлія Дарашкевіч

У Барысаве 26 лютага міліцыянты склапі пратакол паводле арт. 162 КоАП («Невыкананьне бацькоўскіх абавязкаў») на маці актывіста незарэгістраванай арганізацыі «Зубр» Аляксандра Маўчанова. Нагода — неадарываньне затрыманьні юнака. 28 лютага суд Ленінскага раёну Горадні адхіліў пазов Мікалая Аўтуховіча да Гарадзенскай тэлевізіі, журналісткі Вольгі Максимчык і абласной падатковай інспекцыі. Прадпрымальнік мяркуе, што тэлеканал зьяняваў яго гонар і годнасьць ў тэлежурнале, тройчы паказаным 28 і 29 верасьня; у ім журналістка паставіла пад сумнеў дабрачыннае дачынаву Аўтуховіча дзіцячаму дому і зьявіла, што прадпрымальнік хавасца ад падаткаў, што маюць ісьці на «рэальнае» ўтрыманьне дзяці.

Участковы інспектар Ігар Карага 1 сакавіка правёў несанкцыянаваны ператрус мікраавтобуса кіраўніка леньскага прафсаюзу прадпрымальнікаў Алега Тычыны і канфіскаваў дванаціць асобнікаў кнігі С.Калінкіна і П.Шарамына «Выпадковы прэзыдэнт». Сам гаспадар быў у той час у Менску на мiтынгу прадпрымальнікаў.

У Барысаве 1 сакавіка затрыманы лідэр рэгіянальнай філіі РГА «Пэрсэктыва» Вістар Гарбачоў, празь дзьве гадзіны яго адпусцілі.

1 сакавіка зьявіўся свецельны прычына і быў запісаны тэлевыступ кандыдата ў дэпутаты па Гарадзенскай-Цэнтральнай акрузе №52 генерала Валера Фралова. 2 сакавіка газета «Гродзенская праўда» адмовілася друкаваць ягоную перадыбарчую праграму.

На мiтынг у гарадзенскіх прадпрымальнікаў 3 сакавіка затрыманы Мікола Лемяноўскі, яго асудзілі на 15 сутак.

Гарадзенскі журналіст інтэрнэт-сайту «Раёна.ру» Андрэй Пачобут 3 сакавіка затрыманы падчас акцыі прадпрымальнікаў і на наступны дзень асуджаны на 10 сутак.

Актывіст ПБНФ з Горадні Вадзім Саранчukoў, кіраўнік ігнабу кандыдата ў дэпутаты Сяргея Антусевіча, 4 сакавіка асуджаны на 10 сутак за ўдзел у акцыях прадпрымальнікаў.

4 сакавіка за ўдзел у той самай акцыі асуджаны на 5 сутак прадпрымальнік Яскевіч.

Па факце самой акцыі пратэсту гарадзенскіх прадпрымальнікаў 3 сакавіка пракуратура распачала крымінальную справу (арт.342 КК — «Арганізацыя групавых дзеяньняў, якія парушаюць грамадзкі парадок, або актывіны ўдзел у іх»).

Вярхоўны суд 2 сакавіка пакінуў у сіле адмову ЦВК аб рэгістрацыі намесьніка старшыні АГП Яраслава Раманчука кандыдатам у дэпутаты.

Валер Шчукін 3 сакавіка пасылава аспрэчыў у судзе тры папярэджаньні, вынесеныя яму адміністрацыйнай камісіяй Пяршамайскага раёну Віцебску, — за распушчэньне ўлетку ў верасьні і кастрычніку.

Прадпрымальнік з Рэчыцы Леаніда Невара 3 сакавіка асудзілі на 10 сутак — «за дрэбнае хуліганства і неадарываньне міліцыі».

Рэдактар і выдавец газэты «Вольны горад» Уладзімер Вярбовікаў 3 сакавіка аштрафаваны падатковай інспекцыяй Савецкага раёну Гомелю на 500 тыс. руб. за нявыплату ПДВ у 2003 г. На довад, што газета не выдаецца на працягу паўтара году праз адсутнасьць фінансаў, падатковы інспектар адзначыў, што ён мог бы аштрафаваць выдаўца і на 1,5 млн руб.

10 сакавіка скончыўся суд над намесьнікам старшыні рэгіянальнай арганізацыі Беларускага незалежнага

прафсаюзу, лідэрам прадпрымальніцкага страйку на Палачыне Валерам Шаўчэнкам («за ўдзел у несанкцыянаваным мiтынгу»). Прысуд — штраф 40 б.в. (960 тыс. руб.), хача сьведкі (у тым ліку і міліцыянты) адзначылі, што мiтынг не было.

Міхаіла Марыніч 4 сакавіка перавялі ў аршанскую калёнію ўзмоцненага рэжыму №8.

Менскі гарадзкі суд 4 сакавіка адмянуў рашэньне аб прымушовай псыхіятрычнай экстрэмізе Антона Філімонава, сына загітай журналісткі Веранікі Чаркасавай.

У Магілёве падчас акцыі пратэсту прадпрымальнікаў 4 сакавіка затрыманы кіраўнік абласной філіі ПБНФ Рыгор Костусеў.

9 сакавіка стала вядома, што выхад гарадзенскай незалежнай газэты «Бітва інфармацыі» прыпынены на няўзруны час: друкарні адмовіліся друкаваць яе.

Каардынатара «Зубра» Яўгена Афангеля 9 сакавіка затрымалі перад акцыяй. Празь некалькі гадзін яго адпусцілі.

«Кілобу алімпійскіх чэмпіёнаў» 9 сакавіка Мінюст адмовіў у рэгістрацыі: падставой сталі пратэсты да статутных дакумэнтаў арганізацыі.

У Горадні 10 сакавіка падчас разгону амапаўцамі пратэстнай акцыі прадпрымальнікаў затрымана фотажурналістка «НН» Юлія Дарашкевіч. На дзеньні міліцыянты журналістка падала скаргу пракурору Ленінскага раёну Горадні і начальніку РАУС.

Затрыманых у той дзень удзельнікаў акцыі пратэсту Галіну Вішнеўскую, Віталія Дзетчыка, Натальню Івашку, Зьмітра Краўцэвіча, Івана Мельнічка, Алега Смажанку, Людмілу Цыжыну пакаралі ў судзе штрафам у 20 б.в.

Каардынатар праваабарончай

службы «Зубра» Ірына Тоўсьнік 10 сакавіка выключана з 5 курсу БДПУ. Падставой стала «акадэмічная запэчычанасьць»: зімовую сэсію дзьячана не пасьпела здаць, бо ў яе памер бацька, а сама яна захварала.

Адміністрацыя Магілёўскага дзяржаўнага ўнівэрсытэту імя А.Куляшова 4 сакавіка прымушала напісаць заяву на зьяльненне па ўласным жадаанні лідэра гарадзкой арганізацыі «Малады сацыял-дэмакраты» і абласной філіі БСДП Паўла Вусова. Цягам апошняга году яму двойчы выносілі папярэджаньні за грамадзкую дэянасьць: першы раз — за тое, што балатаваўся ў дэпутаты ШПНС, другі — за тое, што заклікаў студэнтаў прыходзіць на выбарчыя ўчасткі толькі ў дзень выбараў.

У судах Берасьця і Пружан 10 сакавіка пачаўся разгляд адміністрацыйных спраў у дачыньні да прараслаўнага сьвятара Іаана (Грудніцкага): яго інававаў у арганізацыі несанкцыянаванага сходу вернікаў і ўдзеле ў рэлігійных мерапрыемствах падчас пахаваньня. Абодва выпадкі адбыліся ў Ружанах.

Паўлу Марынічу 11 сакавіка адмовілі ў спатканьні з бацькам, Міхаілам Марынічам, у аршанскай калёніі №8.

У Магілёве 11 сакавіка затрыманы актывіст «Зубра» Яўген Суворай. Яго затрымалі пасля акцыі «зуброўцаў»: яны раскідвалі з даху будынку, дзе ў той час быў пасол Украіны, улёткі з заклікам вызваліць М.Марыніча.

Актывіст «Зубра» Максім Вінярскі затрыманы 11 сакавіка ў Менску пасля акцыі ў падтрымку М.Марыніча. Яго даставілі ў спіцырэмнік-размеркавальнік, бо яшчэ пры канцы году хлопцаў быў завочна асуджаны на 15 сутак за распушчэньне газэты.

11 сакавіка меўся выйсьці на волю асуджаны на 10 сутак кіраўнік РГА «Пэрсэктыва» Анатоль Шумчанка. Аднак яго затрымалі й завялі крымінальную справу па арт.339 ч.1 КК (хуліганства). Шумчанку падзараюць у зьбыцьці сукамерніка.

У Горадні 11 сакавіка закрылі гарадзкі інтэрнэт-форум (forum.grodno.by), яго сьстэмны адміністратар, работнік РУП «Белтэлекам» Анатоль Радэ, быў зьяльнены. Прычынай стала актывінае абмеркаваньне на форуме палітыкі Лукашэнкі і будучага туру парлямэнтскіх выбараў у Горадні.

Сустрэча кандыдата ў дэпутаты Магілёўскага аблсавету, актывіста АГП Уладзімера Шапчана з выбарчычымі 13 сакавіка не адбылася: акруговая камісія папярэдзіла кандыдата пра сустрэчу за адзін дзень да яе, а выбарчычым інфармацыю не давалі.

14 сакавіка ў Віцебскім гаспадарчым судзе пачаўся працэс над прадпрымальнікам Барысам Элькіным: 8 кастрычніка міліцыянты затрымалі яго машыну на дарозе са Смаленску, дзе знайшлі 9000 асобнікаў кнігі «Выпадковы прэзыдэнт». Элькіна інававаць паводле двух пунктаў — неадарываньне рэальнай колькасці асобнікаў той лічбы, што была ўказана ў дакумэнтах, і тое, што юрыдычны адрас маскоўскай фірмы, якая гандлюе гэтымі кнігамі, не адпавядае яе сапраўдному месцазнаходжаньню.

Актывістка АГП з Калінкавічаў Людміла Красаньская 14 сакавіка прайграла суд і абавязана выплаціць падатковай інспекцыі 2 млн 797 тыс. руб.: ей палічылі камунальныя плацяжы за 2003 г. і знайшлі, што яна атрымала даход большы за ўказаны ў дэкларацыі.

А ключы ў Рудога

ЭФРАІМ КІШОН

На гэтым тыдні, як высветлілася, ізноў здарылася маленькая аварыя з экспэрымэнтальнай мадэльлю мясцовага супэрсамалёта «Вярба». За колькі дзён да вылету ў Паруд на авіясалён з мэтай прывабіць там масавага кліента села «Вярба» на левае кола ды засталася ляжаць на фюзэляжы, не раўнуючы паранены верабей. Але, як паведамілі ў адміністрацыі, праблемай ужо заняліся адпаведныя кампэтэнтныя органы запыі, і мы яшчэ паспеем на салён зь невялічкім спазненнем, да таго ж там на адкрыцці такое нудоцьце!.. Кажуць, што нічога сур'ёзнага, выпадковы зьбег акалічнасьціў — бывае, ня трэба заўчасна хвалювацца, усё пад асабістым кантролем, спакуха.

Дазнаньне працягваецца. Мы шчыра прагнем даць сьледчай камісіі наша важкае сьведчаньне, нягледзячы на тое, што фізычна не прысутнічалі падчас той левай пасады. Мы сьцьвярджаем, што ведаем, зыходзячы з вопыту і робячы свае высновы на падмурку тутэйшых міжземнаморскіх выкладак, што стала сапраўднай прычынай аварыі. Дык вось, ключы знаходзіліся ў Рудога. Ды не маглі быць іншай прычыны.

Дзеля большай дакладнасьці адновім усе факты. Пасля апошняга палёту лётчык-выпрабавальнік сказаў Шлёму, што нешта не падабаецца яму гэты гуд у левым коле, але Шлёма мусіў улагодзіць якіясь свае справы ў муніцыпалітэце ды папрасіў вахцёра патэлефанаваць у майстэрню Цымерману — хай правярць зьнізу ці дзе там, — але Цымерман выйшаў, таму што ў

панядзелак ён заўсёды ідзе дадому ў дзеве трыццаць; а замест вахцёра сядзеў нейкі новы хлопец, бо сам дзед пайшоў правяршыца да ўроляга; а хлопец ня ведаў, дзе жыве Цымерман, наогул хто такі гэты Цымерман; і камутатар маўчыць, бо Зыва паехала ў Хайфу на базу, а адзіны сьпіс з адрасам Цымермана і іншых тэхнікаў знаходзіцца ў шуфляцы Зывы; але Руды забраў ключ ад шуфляк ды спусьціўся ў вэстыбюль, яго шукалі ў буфэце, але ён сышоў адтуль літаральна дзесьці хвілін таму — відаць, на футбол паехаў; а хатняга тэлефону ён ня мае, а ключ у яго, а што ты тут зробіш; тым жа часам узьлітае «Вярба» з божай ласкі ды прыязьмяцца на свой найлепшы бок; але на ўзлётнай паласе ўжо прыбралі большасьць ейных дэталюў, усё пад кантролем; а што тут такога — на футбол пайшоў, «Макабі» (Тэль-Авіў) — «Бнэй-Егуд», 1:0 (ці там 1:2), пасьяя роўнай гульні ў першай палове гол на свой актыў запісаў Махмуд Рубінштэйн.

Такім чынам, няма патрэбы ў далейшым расьсьледаваньні, усё проста павінна было адбыцца менавіта так. Ды інакш і быць ня можа. У нашай роднай блізкаўсходняй старонцы кожная акцыя агульнанацыянальнага маштабу захрасае ў пяску праз гэта, таму што ключ знаходзіцца ў Рудога. Штотраз, калі нам выпадае апынуцца ля гіганцкага заводу, старога фабрыкі або новага гандлё-

вага цэнтру, будынку МЗС, кінастуды ці аўтавакзалу, мы бачым адну і тую ж карціну: усе пагадоўна стаіць на вушах, пэрсанал лётае што дурны ды патрабуе, каб Зыва іх злучыла, усе грукуюць і замякнёныя дзьверы складу, і пасярод гэтага вэрхалу ў канцы калідору абавязкова павінен зьявіцца вельмі пухлы мужчына з чырвоным, як бурак, тварам ды пачаць лямантаваць:

— Дзе ключ?

— У Рудога, — адказвае Авігдор, прысьснуты да сьценкі.

— А дзе Руды?!

Чуваць таксама, як з гучнагаварыцеля рэхам нясецца па ўсім прадрэствестве:

— Руды, цябе шукае Экутыель! Неадкладна вярні яму ключы! Гэй, Руды, ты чуюш?

Рудога няма. Гэта і зьяўляецца цудоўнай адметнасьцю Рудога, што яго няма. Ён сышоў. З ключамі. Пятнаццаць хвілін таму яго яшчэ бачылі ля прыбіральні, але, відаць, ён пайшоў ці што. Ён жыве ў Нэс-Цыёне, ды ў яго няма хатняга тэлефону. Цымерман ведае яго новы адрас, але Цымерман выйшаў. Такая сытуацыя склалася на большасьці прадрэствестваў краіны, дзе ёсьць ключы і Цымерман.

У выпадку, калі Зыва ня ў Хайфе або ня выйшла зьбіраць складкі на падарунак для сына Амэра да вяселья, можна засьпеець яе на камутатары і выдыхнуць у слухаўку: «Дзе Руды?»

— Ня ведаю, — адказвае Зыва,

— мне ён нічога не сказаў.

— Калі ён вярнецца?

— Ня ведаю.

— Ну Зыва!

— Хто гэта там?

— Гаворыць такі і такі. А заўтра ранішай ён калі прыйдзе?

— Ня ведаю, — гаворыць у адказ Зыва. — У яго раз на раз не прыпадае.

— Дык як яго знайсці? У яго ж ключ.

— Ня ведаю. Спытайце ў Цымермана...

Цымерман не прыйшоў сёньня на працу. Дакладней, ён прыйшоў у адзінаццаць пятнаццаць, пашукаў Экутыеля ў экспэдыцыйным адзеле, але потым яго ня бачылі. А ключы ў Рудога.

Дзеля найхутэйшага высвятленьня прапануем увазе сьледчай камісіі дакладнае апісаньне Рудога. Дык вось, перш за ўсё ён руды. Каржакаваты, носіць кашулю з расшпіленымі верхнімі гузікамі, штаны — пакаменчаныя, здаровы як бык, мае валасатыя грудзі, сінія вочы, двух сыноў і дачку, да таго ж яму не стае аднаго зуба сям-там у розных месцах. Зрэдку, мо раз у год — як на думку большасьці, у верасні. — Ільга засьпеець Рудога, калі ён уласнай пэрсонай падмаецца па складку з ключом, тады Экутыель ажно разрывае ад неўтаймоўнай разьюшанасьці.

— Гэй, Руды, — раве бамбіза Экутыель, чырвоны як рак, — дзе ты лазіш?

— На складзе, — адказвае

Руды. — Дзе ж мне быць?

— Дык казалі, што ты пайшоў!

— Што яны там дураць галаву!..

Тут жа на месцы Рудому загадваюць сёньня ж зрабіць дублікат ды аддаць яго Шлёму, але Руды нічога ня робіць ні сёньня, ні яшчэ калі, ды Шлёма сам у канфліце з Экутыелем дзеля прэміяльнай пуцёўкі ў санаторый, якую не зацьвердзіла камісія перада сьвятаямі. Існуюць тэорыі, што на ўсю краіну ёсьць адзін адзіноткі Руды, які зь нізкай ключоў гойсае паміж вытворчымі аб'яднаньнямі, — вось чаму яго нельга нідзе знайсці. Ён належыць да нашага дзіўнага міжземнаморскага кравяду гэтаксама, як Сан-Марына і сантэхнік, ды цяжка сабе ўявіць, як бы мы жылі безь яго. Кажуць, што аднойчы на нейкім вялікім заводзе абароннай прамысловасьці Рудога прыкулі кайданкамі да батарэі і на працягу дзвюх гадзін ён быў, меўся ў няўнясыці, даражэнькі. Але потым нека выкруціўся з кайданкоў ды сышоў — стуль прыпыніла сваю працу ўся абаронка і ў дзяржаве ня стала зброі, а зямля была нябачная і пустая, і цэпра над безданьню, і Дух Рудога лунаў над безданьню, ды толькі Цымерман ведае яго новы адрас, а ён выйшаў, хваласпееў Рудому, у якога ключы.

З габрэйскае пераклаў Павал Касьцюкевіч

ЭФРАІМ КІШОН (1924—2005). Нарадзіўся ў Вугоршчыне. Быў вязьнем нацысцкага канцлягэру Саббор у Польшчы. У 1949 уцёк ад камуністычнага рэжыму з тэрыторыі Чэхаславацкай. Шмат у якіх краінах сьвету перакладаўся ягоныя кнігі, ставіліся п'есы, здымаліся кінастужкі на ягоныя сцэнары. Апошнія гады жыў у Швайцарыі. Але адзінай краінай, якую Эфраім Кішон лічыў сваёю, быў Ізраіль. «Гэтая краіна, — пісаў Кішон, — такая маленькая, што на малап сьвету яе тэрыторыі не стае, каб упісаць туды ейную назву. Краіна, дзе матка вучыць матчыну мову ад сваіх дзяцей. Але на йрўце тут толькі плуць, бо чытаюць па-ангельску, размаўляюць па-арабску, а ляюцца па-арабску. Краіна, якой споўнілася 56, але розуму і дасьведчанасьці ў яе як у дваццацігадовай. Гэта краіна, у якой не чакаюць чудаў, а прымаюць іх як належнае».

Скрадзенае лета

ЮРЫ ЮРКАВЕЦ

У дзявятай класе ў нас з'явіўся новы прадмет — «НВІП». «Ваенрук», прапаршчык у адстаўцы, на першым жа ўроку развязаў усе нашы аблуды што да мэтаў і задачаў сярэдняй адукацыі.

— Дзяржава марнуе грошы і навучае вас расейскай мове не дзеля таго, каб вы пісалі любоўныя цыдулкі, а каб вы пэўна й дакладна разумелі загады камандзіраў. Вас навучаюць матэматыцы, каб вы маглі пералічыць патроны, а географіі — каб вы добра арыентаваліся на мясцовасці ў часе бою.

Шмат хто з маіх аднакляснікаў-хлопчукоў цягнуўся да зброі. Яны абступалі настаўніцкі стол і з захапленнем вывучалі механіку АКМ. Мне ж больш цікавіла іншае: я лічыў за лепшае схавацца ў прыбіральні з сябрам Сярожкам і вывучаць парнаграфічныя паштоўкі.

— Прыглядайце за гэтымі двума, — сказаў «ваенрук». Ён паставіў нас перад шыштам. — Яны патэнцыйныя дэзерціры.

Аднаго марознага студзенскага дня «ваенрук» вывез нашу класу ў найбліжэйшы вайсковы гарнізон, каб мы маглі азнаёміцца з армейскім побытам.

Казарма мне не спадабалася: было халодна, мы мерзлі ў сваіх куртках, з рота валіла пара... А людзі тут спалі.

Салдаціці з тонкімі шыямі ў цяжкай мехаватай вопратцы не хадзілі, а неяк лёталі са спалюханымі тварамі. Паміж імі ўпэўнена пахаджалі суворыя камандзіры і яны нешта падзілі праз зубы то адной, то другой кушчы ваеннаслушчалых.

У збройні нам прадэманстравалі розныя віды стралковай зброі.

— Вось, — сказаў афіцёр, з любоўнасцю паглядваючы руло снайперскай стрэльбы. — Зь яе можна лёгка за кілямэтар трапіць чалавеку ў галаву.

І гэта казаў дарослы мужчына, які пэўна меў жонку й дзяцей.

Мне захацелася дахаты...

Імкліва набліжалася лета. Яно абяцала стаць незабыўным. Мы з Сяргеем меліся спішыцца на плячце ўніз па Бярэзіне ў кампаніі дзвюх аднагодкаў. Нас чакалі дзікія пячаныя пляжы, празрыстыя затокі, усеяныя жоўтымі гарлачыкамі, фантастычныя захады сонца над плёсамі, а галоўнае — ночы ў наміце. Пра ўсё было даўно дамоўлена. Згараючы ад неярліваасці, мы ўжо ня чулі настаўнікаў — мы лічылі дні, якія аддзялялі нас ад вакацыяў.

Пры канцы навучальнага году хлопцаў вывезлі за горад на тыднёвы вайсковы збор. І ў першы ж дзень на паласе пераходзіў я паслызнуўся на мокрым бярэжыне, няўдала ўпаў і пачуў, як хруснула пада мной сухая галіна. Падыяцца я

Тою восенню ў нашым горадзе стыхійна склалася традыцыя: перад будынкам ваенкаматы сябры адрывалі брытагаловага рэкрута ад сяброўкі, падхоплівалі яго на рукі і з разбегу ўносілі ў дзверы ўперад нагамі, каб праз два гады ён вярнуўся на сваіх.

ўжо ня здолеў. Правую нагу заліў пякельны бол.

— Адкрыты пералом абедроваго костак лыткі, — канстатаваў доктар.

Усё лета я пракачаўся ў больніцы, косткі не хацелі зрастацца. Мне зрабілі дзве апэрацыі. Месяці я ляжаў «на выцяжцы». На сьпіне зьявіліся адлужыны, якія пачамі не давалі заснуць... Мне здавалася — лепш памерці, чым прасіць маладзенькую санітарку выносіць судна. Нага безумінку сьвярбела пад

успамін
25-гадовай
даўніны

Мне заставалася толькі ўяўляць, як усё гэта адбылося... Больш за ўсё мяне прынятала тое, што мне на канавана згінуч, так і не спазнаўшы жанчыны.

Была мэдычная камісія для прызыўнікоў, і мяне прызналі «белаблілетнікам», гэта значыць непрыдатным да шыхтовае службы. На табліцы ў акуліста я ня бачыў і верхняга радка, таму лёгка мог пачаць паліць па сваіх. Мне нельга было даверыць нават падносіць спарады...

Я выйшаў з ваенкаматы й ня ведаў, радавацца мне ці плакаць. З аднаго боку, войска заўсёды было цёмнаю плямай на маім жыццёвым даляглядзе. Але з другога — у тыя часы мужчына, які не служыў у войску, нес на сабе адбітак пэўнай непаўнавартасці. Дзяўчаты ставіліся да такіх мужчын падзрона. А мяне гэта вельмі засмучала.

Потым прыйшла восень 1979-га году. Аднаму за другім маім аднагодкам стукаліся ў дзверы ганцы з ваенкаматы і ўручалі поэмы.

Мы шлі на праводзінах праз усю ноч, да «ашкляненьня», і на золку, трымаючыся адзін за аднаго, усім гуртам цягнуліся па цёмных і пустэльных вуліцах да ваенкаматы. Тою восенню ў нашым горадзе стыхійна склалася традыцыя: перад будынкам ваенкаматы сябры адрывалі п'янага, у слязах і соплях, апраўтута ў рознакалібернае рызьзе брытагаловага рэкрута ад сяброўкі, падхоплівалі яго на рукі і з разбегу ўносілі ў дзверы ўперад нагамі, каб праз два гады ён вярнуўся на сваіх. Але некаторыя так і вярнуліся — нагамі ўперад. Толькі ўкачаня ў цынк, як сардзіны. Адкуль нам было ведаць, што генэралы ўжо выдумалі для нас яшчэ адзін абавязак — інтэрнацыянальны...

І цяпер, калі я бачу на экране тэлевізара гэтых чырванамордых генэралаў, якія вяртаюць пра наш абавязак перад радзімай, пра абарону сьвятых рубяжоў, пра варожае атачэнне, якое прагне разарваць нашу маленькую краіну, я ўжо ведаю, што ўсё гэта хлусьня й правакацыя — яны проста хочучы ўкрасыць тваё найлепшае лета.

Клёнікі і Караткевіч

нарис

СЯРГЕЙ КАРАСЬ

Было гэта ў тыя незабыўныя гады, калі мы маглі два дні ня есьці і тры ночы ня спаць ды, седзячы дзе-небудзь, пльвузгаць бясконца, пачынаючы ад свабоды слова і канчаючы жаночымі нажомі.

Я праходзіў практыку ў нашым райцэнтры, і падумаў завітаць да мяне ў госьці мой сябар, акцёр Алесь Л. Пазнаеміў нас гады два таму наш студэнт — ён любіў круціцца ля каго-небудзь знакамитага, назваў: «Алесь — актор Акадэмічнага тэатру!» Мне дык ён адразу ня глянучы: вастраносы, як ітупачка, невясомыя і нейкія нэрвовы — яму нібы мякіны за сьпіну насыпалі. Ну, была бесэда пра дзяржаву, пра мову, а затым нехта сказаў: «Алесь, пачытай...»

І тут ён расправіў плечы, бы хацеў каму ў вуха ўвініць, агледзеў усіх і... «Заян варыць піва». І... паляцела-пацкло роднае слова, мусіць, з гадзіну чытаў Купалу і Караткевіча. З апошнім ён быў знаёмы, стала-

ваўся ў яго, як вучыўся ў Менску. Шмат пра яго расказаў, і мне было дзіўна, што ён называе Караткевіча проста Валодзя.

А тады нечакана замаўчаў, глянуў у мой бок і рэзка запытаўся: «А ты чаго маўчыш усё — ты з КДБ?» Я як сядзеў з адкрытым ротам, дык і не адразу яго закрыў, і прыдумаў толькі сказаць: «Не... я з Сянна...» Усё зарагаталі.

Потым пілі віно, Алесь навучыў нас пець «Ой, кося мой кося...», «Ад панядзелка да панядзелка». Мы з ім сьпішылі, і пачаліся мае ўрокі пра Беларусь і пра тое, што я беларус. Жыў ён адзін — узяў мяне да сябе. Як многія халасціцкі, добра гатаваў, і жыў я прышываючы.

Аднаго разу яны з сябрам захапелі ў нашым інстытуце зрабіць вечар, прывесчыны Караткевічу. Мне даручылі даслаць яму запрашальную тэлеграму (адказ берагу да гэтых гадоў). Людзей прыйшло да жаху мала. Алесь з сябрам пасыла пабіліся, і ён амаль са сьлязьмі крычаў: «Дзякуй Богу, што Валодзя не прыхаў... Што я бачыў у

залі — цябе і пятнаццаць кіргізаў. Божа, ратуй Беларусь!»

Ну дык вось, прыхаў ён да мяне. Да аўтобуса я спазніўся, пабег глядзець, дзе ж ён дзеўся. Бачу — стаіць на плошчы і ня ведае, куды ісьці. Пабачыў мяне — і: «Ой, братка, нейкія дзеўкі мне галаву задурьлі, і я зь імі ўсё шампанскае выпіў, што табе вёз». Я зарагатаў: «Кінь, галоўнае — сам даехаў, гэтага добра знойдзем». Падумаўшы, дзе будзем сьвяткаваць сустрэчу, рашылі ў лес: а што

...і мне было дзіўна, што ён называе Караткевіча проста Валодзя.

— лета і ніхто замяняць ня будзе. Набраўшы ўсяго для баяваньня, прыйшлі ў лес. Ужо быў прысмак, і вялізныя дрэвы стаялі як помнікі на мэмарыяле тутэйшых лесуноў.

Селі на хваіткі, што засыпалі мяккі мох, запалілі цяпельца, і пайшла гаворка пра тое, як было, як есьць, як магло быць і як захацелася б, каб было. Мне здавалася, што каб я хоць палову таго запомніў, што ён мне гаварыў, дык я б быў гісторыкам Беларусі. Пачынаючы ад таго, адкуль мы, беларусы, узяліся — ці з вікінгаў, ці са славян, — і канчаючы тым, хто каму пад Воршаў у вуха даў і каму даўжэй зьвінела.

Абгаварылі за ноч і чужое, і сваё — адвлялі душу, і толькі на ранку задрамалі на ялінкавых лапках.

На зары пахаладала — узняўся вецер, і я адразу не зразумеў, чаго хоча ад мяне Алесь, навошта разбудзіў, калі яшчэ прысмак. У сьвятле дагаралага вогнішча ён мне паказваў некуды і гучна шаптаў: «Глядзі, глядзі!»

Пад парывамі ветру стаялі два маладыя кленкі. Калі вецер пачынаў дзьмуць на ўсю моц, кленкі гнула амаль да самага долу, але яны разгіналіся і зноў станавіліся проста і горда.

«Як мы з табой... — узрушана сказаў Алесь, — не здаюцца, не ламаюцца».

І цяпер, хоць ужо прайшло нямаля гадоў, калі-нікالی пытае ў мяне: «А памятаеш тыя кленкі?...» «Вядома...» — адказваю я, і ён з задумлівай усмешкай глядзіць некуды паўз мяне ды ківае галавой.

Вясновы матыў

Яе,
Каб не наехаць незнарок,
Машыны
Аб'яджаюць — нібы лашцаца
Цяляты
Да старэчых рук і ног...

Празрысты шар

Празрысты шар аголенага дрэва
З радзюткімі радзімкамі лістоў,
Пажоўкых і дрыжачых ад павеваў
Неміласэрных вясенніх вятроў...

Я ўбачыла Зямлю — тым самым шарам!
І тонкія галінкі, што ўнутры,
Здавалася, трымцелі і трымалі
Сухое лісьце сушы на вятры.

Матылёк на кары дрэва

Паміж быцьцём і небыцьцём
Есьць незвычайны край,
Як нехта рысаваў дубцом,
Бярозавым няхай,
Па тонкім аркушы вады
Ляснога ручая:
Няма ні гора, ні бяды
У ім, душа мая!

Неспадзяваны, як разьвеў
Два крыльцы матылёк —
Краіну каларовых сноў —
У правы і левы бок.

Здаецца, толькі што стары,
Засохлы ліст ляжаў
У складках грубае кары —
Аж яркі свет паўстаў!..

Жыцьцё, ты кнігі разварот,
Альбому найхутэй:
Зямля жаданьняў, і палёт,
І сьвятая для вацей!

ЛЮДКА СІЛЬНОВА

Адданае дарозе,
Я ў паркавай бярозе
Убачыла абраз.

Вясновы матыў

Сумэтаў шэрхы скроні
Прыгладзіў парк дарма —
Канец зіме і зоне,
Што мучыла ў палоне
Мой юны сьвет: вясна!

Танчаюць хутка шыхты —
І танчаць у двары...
Жанчынь святлеюць лыткі,
А пад нагамі — пліткі
Шалёны, лёгкі рытм!

Ня лета на парозе —
А новай сілы час!

Прырода — духу роўня,
Ці ён яе важней?
Бяроза і шпакоўня,
Абедзьве — у кароне,
І німбы ўсіх ярчай!

На скрыжаваньні

Бабулька
У стракатай сьмешнай шапачцы
Паволі
Пераходзіць на той бок
Дарогі —
Чорнай, як касьмічны змрок...

АЛЯКСАНДАР ВОРВУЛЬ

Слоўнік скептыка

Сабак — істота, якая пачынае брахаць штораду, калі спрабуе расказаць пра жыцьцё.
Самадур — чалавек, які прагне ўлады толькі таму, што сам ня ўмее падпарадкоўвацца.
Самастойнасьць — гэта калі робіш памылкі без дапамогі іншых.
Самота — гэта калі есьць тэлефон, а зьвоніць будзільнік.
Сапраўднае — час паміж цёмным мінулым і сьветлай будучыняй.
Сасіска — насенны каўбасы.
Свабода — гэта калі забаронена забараняць.
Сварка — гэта калі жонка кажа, што ёй няма чаго сказаць, а муж абавязаны гадзіну гэта выслухоўваць.
Свяжак далёкі — чалавек, які ніколі не бывае настолькі далёкім, як таго хацелася б.
Селянін — чалавек, які ведае, як надаць малако ў закрыты папярэны пакет.
Сібір — месца, дзе лыжы зношваюцца, як пантофлі.
Скарб — помнік таму, хто жыў добра, а сканаў дрэнна.

Склероз — хвароба, якую складаюць вылечыць, але пра якую проста брахаць.
Слабасьць — сіла, што дзейнічае ў процілеглым напрамку.
Слэнг — мова, якая зьняла пінажак, папьявала на рукі і ўзялася за працу.
Смага — доказ існаваньня вады.
Сон — найлепшы сродак барацьбы з санлівасьцю.
Спадіцца — гэта калі дзьве нагі ў адну калашыну.
Спакуса — парфума, якую ўдыхаеш да тае пары, пакуль не захопахь мець увесь флакон.
Спонсор — чалавек, якому прасьцей разьвітацца з грашмыма, чым растлумачыць, адкуль яны ўзяліся.
Спрактыкаванасьць — знаёмства з тушкіамі.
Спэктакл — кіно без тэлевізара.
Стабільнасьць — сьведчаньне адсутнасьці ідэй.
Сталасьць — гэта калі разумееш, што ня здолееш зьмяніць сьвет, але гэта яшчэ засмучае.

Старасьць — гэта калі ты яшчэ любіш жыцьцё, а яно цябе — ужо не.
Статак — тое, што дае пастуху магчымасьць адчуць сваю індывідуальнасьць.
Стомленасьць — гэта калі ты робішся падобным да фатагдымку ў паншпарце.
Стрыптыз — дэманстрацыя вечных каптоўнасьцяў.
Студэнт — пшасьлівец, якому зямляе вучоба.
Суд прысяжных — дванаццаць чалавек, абраных для таго, каб вырашыць, чый адвакат лепшы.
Сужэніца — другая палова, якая ўвесь час хоча стаць першай.
Сумленнасьць — гэта калі зьбіраешся сказаць адно, а кажаш праўду.
Сумленьне празрыстае — сумленьне, якога амаль не выдаць.
Сусьвет — тое, што прасьцей стварыць, чым зразумець.
Сыр — ежа, якая дастаецца другой мышы.
Сьвістнае — тое, што адрозь-

нівае чалавека ад свынні.
Сьвякроў — маці ідэальнага сына, якому вельмі не папаньвава-ла з жонкай.
Сьмех — падаўжэньне жыцьця таго, хто сьмяецца, за кошт жыцьця таго, з каго сьмяюцца.
Сьціпласць — найкарацейшая сьцежка да невядомасьці.
Сэкс — гэта калі два чалавекі спрабуюць заняць адно і тое ж месца.
Сэкс бясшчыны — сэкс, які не прыводзіць да шлюбу.
Сэкс сапраўдны — сэкс, пасля якога нават суседзі выходзяць пакурываць.
Сокта — паратунак дурня ад пакут разважання.
Сэнэ жыцьця — ня ведаць, у чым сэнэ жыцьця.
Сябар — чалавек, які ведае пра вас усё і тым ня менш працягвае паважаць.
Сябар новы — чалавек, які яшчэ ня чуў вайных старых гісторыяў.
Сябры — цудоўная падстава вышць за сяброў.
Сям'я — максымум адзіноты пры мінімуме самоты.

Дзеяслоў. 2005.
№1 (14).
Толькі за адну падборку недрукаваных вершаў Ларысы Геніюш варта набыць новы «Дзеяслоў». Яе паэзія брэжнэўскіх часоў гучыць надзённа:

Дзе каму страх аглянцуца назад
Зьняць маску з вацей невыгодна
Сумленьне і праўда — есьць больш, як загад
Народ — больш за ўсе нагароды.
Яшчэ ў «Дзеяслове» — гутарка з маладзчанскім мастаком-пагонейцам Кастусём Харашэвічам, іранічныя эсы Сяргея Астравіца, проза Андрэя Федаронкі і вялікая аповесьць Віктара Казька «Час зьбіраць косцы». Эвангелье пад Луку. Учытацца ў яе цяжка, але калі ўчытаешся — цяжка адарвацца.

Зеліхна Яндарбі. Сэрца майго сьвятлыня. — Вільня: Gudus, 2005.

Упершыню па-беларуску загалі не «асобныя творы», а цэлая кніга чачэнскай паэзіі. Факт ня столькі літаратурны, колькі палітычны. Лёс Зеліхана Яндарбіева падобны да лёсаў беларускіх паэтаў пачатку ХХ ст.: узначальваў партыю, выконваў абавязкі прэзыдэнта, загнуў у выніку расейскай сьціптарцыі. І ў вершах Яндарбіева, пераствораных Рыгорам Барадуліным, чуецца куналаўскі запал 1920-х.

Генрык Жавускі. Успаміны Сапліцы. — Менск: Лімарыус, 2005.

З поўным перакладам «Успамінаў Сапліцы» (ад Міхася Кенькі, аўтара выдатнага перастварэньня Сянкевічавых «Крыжакоў») беларускі чытач зна-дзецца ўпершыню. Аўтар кнігі — кіляскі польскай літаратуры Генрык Жавускі. «Успаміны» дапамагаюць зразумець, што такое сармацтва, пабачыць, якія адносіны яго мела да Беларусі ў гістарычнай рэтрэспектыве і ацаніць, наколькі характэрнае для Беларусі сёньняшняе. Такую кнігу варта мець у кожнай беларускай бібліятэцы.

Яўген Квач

АДАМ ГЛЭБУС

Сучасьнікі

2004. Angell і Лёндан

Бостанская літаратарка-фэміністка Джанэт Энджэл (Jeannette Angell) у раманцы «Call-girl» так выказваецца пра сталіцу сучаснага сьвету: «У Лёндане дзв'ючка па выкліку, відэа-вочна, працуюць толькі на сябе, займаюцца самарэкламай, пакідаючы ў тэлефонных кабінках рознакаляровыя карткі, што заклікаюць патэлефанаваць, як толькі вам заманацца добра прабыць час. Па-мойму, гэта выдатная прыдумка. Чаму мы не здагадаліся пра такое ў Штатах? Праўда, у нас значна больш людзей з адхіленьнямі, чым у Лёндане. Хто ведае, каму можа патрапіць на вочы такі нумар? Англія — больш цывільізаваная краіна, чым Штаты. Ва ўсялякім разе, тут маленькія хлопчыкі з аўтаматамі яшчэ не здагадаліся расстраляць усю школу». Галоўная гераіня спадарыні Анёл, амэрыканская прастытутка, ня толькі расоўвае сьцёны за 200 кабакі і нюхае з раніцы какаін — «дарожку чэмпіёнаў», яна яшчэ чытае лекцыі ва ўнівэрсытэце на тэму «Сьмерць, працэс і вынік». Таму гэты інтэлектуалізм у раманцы прысутнічае, хай і ў скажоным папулярна-затарскім выглядзе, што дае падставы паверыць у праўдзіннасьць уражанняў аўтаркі-гераіні ад Лёндану. Больш за тое, гэтыя ўражаныя дэталі супадаюць з мамі, і таму я спакойна магу сказаць, што Англія — больш цывільізаваная краіна, чым Беларусь. І ў Лёндане маленькі хлопчык з гранатаю не здагадаўся прысьвіць ў школу ды падарваць разам з аднаклясьнічкай, а беларускі хлопчык падчас вайсковых вучэньняў знайшоў гранату, прынес у навуцальную ўстанову і скальчыўся сам ды пакалечыў іншых. Горка...

Навісана 9.12.2004, 15:02.

1968. Лапідус і дзірка ў сьцяне

Напэўна, у кожнага хлопчыка есьць жаданне трапіць уночы ў вялікую краму, поўную розных цукерак з прысмакамі. У мяне такое жаданьне было дакладна. Калі мы пераехалі ў новую кватэру дзевяціпавярховка, дык на першым паверсе яшчэ толькі дабудоўваўся гастраном, а паміж нашымі сусарэньнямі і гастраномнымі лёхамі доўгі час у сьцяне зьзурала дзірка. Калі дзірку заклаці цэглаю і ў нашым доме адчыніўся першы на раёне гастраном самаабслугоўваньня, жаданьне залезьці ў яго толькі павялічылася. Але мяне спыніла гісторыя з Лапідусам. Такое экзатычнае для тутэйшага чалавека прозьвішча насяў дырэктар крамы. Лапідус за крадзеж каўбасы пасадзіў у турму дзьвюх сваіх маладзенькіх прадавачкаў. Раённыя плетары жорстка асуджалі Лапідуса, а мяне прышчэпавыя паводзіны дырэктара спынілі на самай мяккай значынасьці.

Навісана 21.12.2004, 14:46.

НОВЫЯ КНІГІ

Клякоўская Ц. Саюз Беларускай Моладзі — вяртаньне з забыцця. — Беласток: Беларускае гістарычнае таварыства, 2004.
Журналісцкае бачаньне — у кнізе адсутнічаюць аркушы крыніцы, якіх дастаткова ў беларускіх архівах, — гісторыі патрыятычнага моладзевых руху.
Цана 5 000. Шукайце праз «Кнігі — поштай».
Козел І. Над хвалямі Серабранкі: п'есы / Пад. тэкстаў, уклад, і прамова М. Казлоўскага, маст. А. Акулік. — Маладэчна: Перамога, 2005. — 207 с.: іл.
П'есы аўтара ставіліся ў 1950—1960-я гады, а ў зборнік увайшлі творы «Папараць-кветка», «Над хвалямі Серабранкі», упершыню друкуецца «У краіне фарбаў».
Ліхтаровіч Г. Ліхтарыкі: Вершы. — Менск: Юніпак, 2005. — 160 с. 300 ас.
Мельнік А. Нацыянальны мэнталітэт беларусаў. — Менск: Права і эканоміка, 2004. — 78 с. 75 ас.
Экалягічны слоўнік — Экологический словарь / Уклад. Л. Камлюк і інш.; Пад. рэд. Л. Камлюк; 2-е выд.; перапрацаванае і дапоўненае. — Менск: Народная асьвета, 2004. — 287 с. 3000 ас.
Аснову слоўніка складаюць каля тысячы экалягічных тэрмінаў і паняццяў.
Сяргей Лескеў

Канадзец у Беларусі

Агляд спартовых падзей тыдня

16 сакавіка Адкрыты чэмпіянат Беларусі па хакеі з шайбай выйшаў на фінішную прамую: пачаліся матчы 1/2 фіналу. У паўфінальных паядынках сышліся менскае «Юнаітв» і магілёўскае «Хімвалакно», «Сокол» (Кіеў) ды менскі «Керамін». Як мінімум адзін беларускі клуб дойдзе да фіналу.

Як і прагназавалася, стадыя чвэрцьфіналаў стала непраадавольнай для латвійскіх клубоў: ліепайскі «Мэтэалюрг» спатыкнуўся на менскім «Керамін», «Рыга-2000» саступіла магілёўцам. Паўночна-заходнім суседзям цяжка змагацца адразу на два фронты. У адкрытым чэмпіянаце Латвіі — таксама стадыя плэй-оф, і карысьці ім ад беларускай фінальнай стадыі, апроч спартовай, аніякай. Паводле рэгламэнту, незалежна ад вынікаў плэй-оф, чэмпіёнам адкрытага першынства Беларусі становіцца айчынная каманда, якая зойме больш высокае месца ў турнірнай сетцы. На сёньня чэмпіён Беларусі будзе мець як мінімум «серабро».

Каму беларускі чэмпіянат падаецца малацікавым, магу падзіць паглядзець на ўсход. 18 сакавіка пачынацца фінальная стадыя ў расейскай хакейнай супэрлізе. Пасьля лакаўту ў Нацыянальнай хакейнай лізе расейскі чэмпіянат стаў наймацнейшай лігай свету, куды перабраліся больш за шэсьцьдзесят гульцоў з-за акіяну. У плэй-оф безь беларусаў не абыходзіцца. За омскі «Авангард» выйдзе на лёд Аляксей Калужны, за «Ак Барс» — Руслан Салей, браму новакузьнецкага «Мэтэалюргу» будзе абараняць Сяргей Шабанаў. Цікавым падаецца паядынак чвэрцьфіналу паміж маскоўскім «Дынама», што выйграла рэгулярны чэмпіянат, і ніжнякамскім «Нафтахімікам»: галоўны трэнер мскавічоў і экс-трэнер зборнай

Беларусі Ўладзімер Крыкуноў выступае супраць свайго былога клубу, а таксама лідэра «Нафтахіміка» і форварда беларускай зборнай Міхаіла Грабоўскага.

А на мінулым тыдні «беларуская спартовая грамадзкая» вызначылася з галоўным трэнэрам нацыянальнай зборнай. Яшчэ пры канцы лютага здавалася, што пытаньне аб галоўным трэнэру нацыянальнай зборнай — справа ўчарашняга дня і Міхаіл Захараў будзе працаваць далей. Але кіраўнік Беларускай фэдэрацыі хакею міністар унутраных спраў Уладзімер Навумаў у інтэрвю «СБ» як адрэзаў: «Захараў мусіць сысьці». Пазьней ён яшчэ заявіў, што беларускія хакеісты на перадалімпійскай кваліфікацыі ў Рызе абразілі пачуцьці дзясяткаў тысяч заўзятараў. Амаль адразу ўзынка кандыдатура замежнага спецыяліста — Глена Хенлана, які летась працаваў з клубам НХЛ («Вашынгтон Кэпіталз»). У мінулым сэзоне «сталічнікі» падзялілі 28—29 месцы з «Чыкага Блэк Хоўкс», набраўшы ў зводнай табліцы рэгулярнага чэмпіянату па 59 балаў. Горшы паказчык быў толькі ў «Пітсбургу» Кастанціна Кальцова. «Пінгвіны» летась набралі на адзін бал менш.

Сёлета ў НХЛ сэзону няма, і Хенлан пакутуе ад адсутнасьці працы. 12 сакавіка ён адмыслова прыляцеў на пасяджэньне выканкаму Фэдэрацыі хакею, дзе ёй быў зацьверджаны ў якасьці галоўнага трэнэра. А беларускае пасольства апаратыўна аформіла яму працоўную візу за два дні. Букмэкерскім канторам можна было б прымаць стаўкі: каб сэнатар Джон Маккейн паспрабаваў чарговы раз наведваць Беларусь, за колькі б ён атрымаў візу? Перад адлётам з Вашынгтону Хенлан заявіў, што яго чакае вялікая й захапляльная праца, наракаючы,

ЗНАЁМСТВА З КАЛЕКТЫВАМ. Новы трэнер нацыянальнай хакейнай зборнай Глен Хенлан (другі зьлева) у кампані (злева направа) свайго папярэдніка Міхаіла Захарава, генэральнага сакратара Фэдэрацыі хакею Аляксандра Лешчыка і міністра ўнутраных спраў і прэзыдэнта Фэдэрацыі хакею Уладзімера Навумава.

што даўдзешча карыстацца паслугамі перакладчыка: «Ня ведаю, колькі інфармацыі згубіцца пры перакладзе». Вось тут замежны коўч хай не хвалюецца. Салей, Кальцоў ды экс-энхаэлавец Уладзімер Цыплакоў даўдзюць усе тонкасьці амэрыканскага хакейнага слэнгу да астатніх гульцоў. Усьведамляе Хенлан і ўсю адказнасьць місіі: «Калі ў Вашынгтоне ў мяне ёсьць некалькі гадоў, каб дабіцца выніку, то там [у Менску] будзе некалькі тыдняў». Кіраваць беларускай зборнай ён будзе да 1 верасьня. Але хутчэй за ўсё лёс трэнэра «Вашынгтону» вырашыцца адразу па сканчэньні сусьветнага першынства. У залежнасьці ад сытуацыі.

Тым часам зімовыя віды спорту «дажываюць» апошнія дні — ясна ідзе. У нядзею ў аўстрыйскім Гахфільдзе скончыў-

ся чэмпіянат свету па біятлёне. Беларусы заваявалі два бронзавыя мэдалі — абодва на рахунку жанчын; у індывідуальнай гонцы ў Алены Зубрылавай і ў жаночай эстафэце. Магло быць «золата» і ў мужчынскай эстафэце. Пасьля трэцяга этапу беларусы ішлі першымі, расейцы — другімі, нарвэжцы — трэцімі. Але на апошнім этапе па нарвэжцаў бег Оле Эйнар Б'ёрндален, які ўрэшце вывёў сваю зборную на першае месца. Беларусы ў выніку аказаліся часьвэртымі — прапусьціўшы наперад таксама і зборную Аўстрыі. Б'ёрндален стаў сапраўдным героём чэмпіянату свету, заваяваўшы ўдвая болей мэдалёў, чым беларусы. На яговым рахунку чатыры «золата». Пасьля таго як Оле Эйнар навучыўся трапна страляць, зь ім цяпер на дыстанцыі можа паспа-

борнічаць толькі вецер ды дрэнны настрой лыжніка.

Але беларусы выступілі някпейска. Па колькасьці мэдалёў мы дзелім часьвэртае—пятае месцы з Кітаем. Наперадзе толькі Нарвэгія, Нямецчына, Расея. Але гэта біятлённыя супердзяржавы. Мы мусім суднасьціць сябе з роўнымі сабе. Прагрэсуючая Аўстрыя — гаспадыня спаборніцтваў — мае адзін мэдаль. Столькі ж у французаў.

Дарэчы, у рамках апошняга этапу Кубку свету па біятлёне, што пачаўся ў сэрэдзу ў расейскім Ханты-Мансііску, упершыню будзе разыграны мяшаная эстафэта. У спаборніцтвах каманда выступае па дзве жанчыны і два мужчыны. Так што ў нядзею а 10-й раніцы не забудзьце ўключыць тэлевізар.

Алег Раўец

СЬЦІСЛА

Батыстуга сышоў

Легендарны аргэнтынскі футбаліст Габрыэль Батыстуга заявіў пра завяршэньне кар'еры. Апошні сэзон 36-гадовага форвард правёў у катарскім «Аль-Арабі». Праз траўму «Баты-гол» згуляў толькі тры матчы. «Я заяўляю пра сыход з вялікага футболу і хачу падзякаваць усім, хто дапамагаў мне рабіць паспяховую кар'еру. Усяму колісь прыходзіць канец. У мяне няма былое ахвоты і матывацыі гуляць у футбол», — заявіў Батыстуга журналістам. Відэамасьць футбаліст здабыў у італьянскіх «Фіярэнтыне» і «Роме». Выступаючы за «фіялка», ён ня раз усталёўваў

рэкорды вынікаваньці італьянскага чэмпіянату, а разам з рымскім клубам выйграў чэмпіянат 2000/2001. У складзе зборнай Аргэнтны ў 78 матчах забіў 56 галоў. Беларусам пра такое можна толькі марыць.

Каспараў ідзе ў палітыку

Па сканчэньні шахматнага супэртурніру ў гішпанскім Лінарэсе ягоны пераможца, 13-ты чэмпіён свету Гары Каспараў заявіў пра заканчэньне прафэсійнай кар'еры. Цяпер ён засяродзіцца на апазыцыйным палітычным руху «Камітэт-2008». Каспараў — цолая эпоха ў гісторыі шахмат. На

працягу пятнаццаці гадоў, з 1985 па 2000 г., ён валодаў тытулам чэмпіёна свету, а апошнія дваццаць гадоў узначальвае рэйтынг наймацнейшых шахматыстаў свету. Толькі Эмануіл Ляскер знаходзіўся на шахматным троне болей — з 1894 па 1921 гады. Але цяпер канкурэцыя болейшая.

Сьлівец — трэцяя

Беларуска Асоль Сьлівец заняла трэцяе месца ў фінале Кубку свету па фрыстайле, што праішоў у Італіі. Гэта найлепшы вынік беларускі ў сьлетнім сэзоне. Аля Цупэр была дзвятнай — на гэтым жа месцы знаходзіцца былая прадстаўніца Украіны як у фінале Кубку свету, так і ў

агульным заліку. Мужчыны ў Італіі выступілі горш: Зьміцер Рак — 10-ты, Аляксей Грышын — 16-ты, Зьміцер Дашчынскі — 17-ты, Цімох Сьлівец — 22-гі. У агульным заліку Кубку свету першае месца ў Дашчынскага — ён пяты. З 17 па 20 сакавіка ў Фінляндыі пройдзе чэмпіянат свету па фрыстайле — ёсьць шанец дадаць рэйтынгу кіраўніку біятлённай асацыяцыі Аляксандру Казуліну.

Агледзіны хакейнага Менску

Сталіцу наведала дэлегацыя Міжнароднай фэдэрацыі хакею (ИИHF). Нагода — магчымае правядзеньне ў Менску чэмпіянату свету па хакеі

ў 2010 г. Але для гэтага трэба пераканаць дэлегацыю, што за чатыры гады ў сталіцы пабудуюць дзве арэны, якія будуць адпавядаць патрабаваньням ИИHF — на 13 і 7 тыс. глядачоў. За права правядзеньня сусьветнага першынства спаборнічаюць сур'езныя канкурэнты — Нямецчына, Славакія, Швэцыя. Шчасьліўчых вызначыцца ў сярэдзіне траўня, падчас правядзеньня чэмпіянату свету ў Аўстрыі.

Народная памяць

Заўзятары харвацкага гандбольнага клубу «Заграб» закідалі журналістаў бялградзкіх тэлеканалаў «Студыё Б» і «БК-тэлевізія» цяжкімі

прадметамі ў заграбскім Доме спорту перад пачаткам матчу Кубку ўладальнікаў кубкаў зь бялградзкім «Партызанам». Цялесныя пашкоджаньні атрымалі два журналісты-сэрбы. Пачатак матчу быў адкладзены на гадзін, а гульцы «Партызану» адмовіліся выходзіць на пляцоўку, пакуль журналістам ня будзе гарантавана бясьпека. Між тым на дзяржаўным узроўні робіцца ўсё, каб забліські крыўды 1990-х. Так, баскетбольныя фэдэрацыі Славеніі, Сэрбіі, Харватыі і Босніі — Сьрцагавіны нават падалі сумеснюю заяўку на правядзеньне чэмпіянату кантынэнт.

AP

ПАРТЫЯ З ГРОСМАЙСТРАМ

Нехта прапаноўваў прасунуць пешку с, аднак большыня гульцоў упадала ход 9...Т8-е8. Белыя вывелі караля з-пад «рэнтгену»: 10. 0-0. Яўных слабасыцяў у пазыцыі чыгачоў няма, хіба што патэнцыйныя: поле d5, пешка с7... Ці варта зараз здымаць напружаньне ў цэнтры? Адказу на гэтае, досыць няпростае пытаньне чакаем да вечара 21 сакавіка праз e-mail nn@promedia.by («Kaіca»), SMS (754-04-53).

З. Лыбін – чытачы «НН». Ход чорных.

Адказ:
х1аg6g d1іmжтmш
іmжтmш вmжтmш
яг вmжтmштm вo
в-лчнжкоcкo3...
сb3...
a6 7.
ca4 6g 8.
1e1 6.
b6f 5b.
c6b1 3.
kж1...
в-м'іmжтmш)
:вв вmжтmш
:вв вmжтmш
-лчнжкоcкo3
hg 3.
сb3 3.
bх5
kуmжтmш
fеtгmжтmш
вг-в іmжтmш
вг-вe7
вг-вe7
dуdуf...
dуdуf...
dуdуf...

Тэлефоны міністэрстваў

- Архітэктуры і будаўніцтва, вул. Мяснікова, 39, тэл. 227-26-42, 200-74-24
Унутраных спраў, вул. Гарадзкі Вал, 4, тэл. 227-21-23, 223-99-18: Камітэт выканання пакараньняў, вул. Аранская, 1, тэл. 229-77-72, 226-18-06
Камітэт па барацьбе з арганізаванай злачыннасцю і карупцыяй, вул. Гарадзкі Вал, 4, тэл. 229-77-62, 249-41-07
Упраўленне па Менскай вобласці, вул. Барвашэ, 10 (4-ты паверх), тэл. 284-33-51.
Жыльлёва-камунальнай гаспадаркі, вул. Барсана, 16, тэл. 200-15-45/87-08
Аховы здароўя, вул. Мяснікова, 39, тэл. 222-65-46/46-27
Замежных спраў, вул. Леніна, 19, тэл. 227-29-22/47:
Консульскае ўпраўленне, вул. К. Маркса, 37а, тэл. 222-26-63
Візавы аддзел, тэл. 222-26-61
Інфармацыі, пр. Машэрава, 11, тэл. 223-92-31, 223-34-35
Культуры, пр. Машэрава, 11, тэл. 223-75-74/72-73:
Камітэт расцэнавання і кансэрвацыі помнікаў, Інтэрнацыянальная 11, 227-42-95
Абароны, вул. Камуністычная, 1/1, тэл. 239-21-15
Адукацыі, вул. Савецкая, 9, тэл. 227-47-36, 200-84-83, даведка 226-51-59:
Дэпартамент кантролю якасці адукацыі, вул. Дарашэвіча, 3, тэл. 231-35-45
Дэпартамент па справах моладзі, вул.

- К. Маркса, 40, тэл. 222-37-38/31-12
Па падатках і зборах, вул. Савецкая, 9, тэл. 222-67-92/64-50:
тэлефон даверу, 206-53-53
Па надзвычайных сітуацыях, вул. Рэвалюцыйная, 5, тэл. 223-88-00/77-81
Праматамнагляд, вул. Кааінца, 86/1, кругласутачна тэл. 278-43-03
Прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя, вул. Калектарная, 10, тэл. 200-66-91/55-83:
Дэпартамент гідрамэтаралёгіі, вул. Камсамольская, 16, тэл. 223-56-63
Прамысловасці, пр. Парызанскі, 2/4, тэл. 224-95-95/87-84
Сувязі, пр. Ф. Скарыны, 10, тэл. 227-21-57
Сельскай гаспадаркі і харчавання, вул. Кірава, 15, тэл. 227-37-51/42-96:
Дэпартамент дзяржаўнага кантролю ў насеннязнаўстве, вул. Чырваназорная, 8, тэл. 284-31-79
Дэпартамент хлебапрадуктаў, пр. Машэрава, 23/2, тэл. 222-66-11/81-72
Галоўнае ўпраўленне ветэрынарыі, вул. Кірава, 15, тэл. 227-57-54
Спорту і турызму, вул. Кірава, 8/2, тэл. 227-72-37/76-22
Статыстыкі і аналізу, пр. Парызанскі, 12, тэл. 249-52-00/22-04
Гандлю, вул. Кірава, 8/1, тэл. 227-61-21/24-80
Транспарту і камунікацый, вул. Чычырына, 21, тэл. 234-11-52, 232-83-91:
Белаўтадар, вул. Кальварыйская, 37,

- тэл. 254-61-25, 213-09-52
Працы і сацыяльнай абароны, пр. Машэрава, 23/2, тэл. 206-37-97/38-84:
Дэпартамент занятасці насельніцтва, пр. Машэрава, 23/2, тэл. 222-49-66/49-51
Дэпартамент інспекцыі працы, пр. Машэрава, 23/2, тэл. 206-41-17
Дэпартамент міграцыі, пр. Машэрава, 23/2, тэл. 226-97-52, 206-43-44
Фінансаў, вул. Савецкая, 7, тэл. 222-61-37/45-93:
Галоўнае казначэйства, вул. Савецкая, 7, тэл. 200-34-43
Упраўленне па Менску, вул. М. Багдановіча, 153-611, тэл. 262-60-34, 269-39-35
Упраўленне па Менскай вобласці, вул. Скрыганова, 4, тэл. 254-84-88
Дэпартамент нагляду за страхавой дзейнасцю, пр. Парызанскі, 14, тэл. 249-41-07
Эканомікі, вул. Барсана, 14, тэл. 222-60-48, 200-37-77:
Дэпартамент інвестыцый, вул. Барсана, 14, тэл. 200-56-81/76-90
Дэпартамент прадпрыемстваў, вул. Мяснікова, 39, тэл. 200-16-23, 227-22-40
Дэпартамент санацыі і банкруцтва, вул. Кальварыйская, 1-710, тэл. 289-39-74
Дэпартамент кіравання дзяржаўнай маёмасцю, вул. Мяснікова, 39, тэл. 289-11-78
Фонд дзяржаўнай маёмасці, вул. Мяснікова, 39, тэл. 200-19-78/54-02
Энэргетыкі, вул. К. Маркса, 14, тэл. 229-83-59, 284-37-86
Юстыцыі, вул. Калектарная, 10, тэл. 200-97-55/96-84

KAICA

«Аэрафлёт» пакарыўся пёну

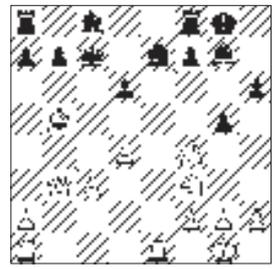
У лютым у Маскве ладзіўся традыцыйны супертурнір для гросмайстраў, майстроў і ўсіх ахвотных з тоўстым гаманцом. Унёсак у 300 далараў ЗША зазвычай не аддужвае амбітных: галоўнае саборніцтва (турнір «А») прыцягнула сотню асаў ад шахмат. Арганізатары, сярэд якіх былі заўважаны і расейскае авіякампанія, і маскоўскі ўрад, заснавалі важкія прызгі: за першае месца ў клясе «А», напрыклад, дэкліравалі выплаціць 30 тысяч далараў. Ад Беларусі бралі ўдзел гросмайстры Аляксей Фёдару і Сяргей Азараў, аднак яны забавіліся на старце, праіграўшы пару партый, у «швайцарцы» цяжка выбілі ў лідэры, пагатоў і дыстанцыя была кароткай (дзе-вяць тураў). Беларусы ня здолелі паўтарыць нават свае дэташны дасягненні і засталіся кожны з 4,5 бала, то бок у сярэдзіне табліцы. А ў 2003 г. магілёвец Аляксей Фёдару падзяліў у «Аэрафлёт-оўпэн» друго-трэціе месцы зь іншым Аляксеем, Аляксандравым...

мэлёды ў шахматных партыях: нездарма Пол Морфі правёў сваю неўміручую камбінацыю супраць кансультантаў (1858 г.) у лёжы Парыскай опэры, пад гукі музыкі Расіні. Вядомым піяністам стаў расейскі гросмайстар Марк Тайману; дарчы, у канцы 1930-х ён зьяніўся ў беларускай кінастужцы «Канцэрт Бэтгоўэна», выканаўшы ролю Янкі, скрыпача-вундэркінда. Беларусы і ў пабочных турнірах «Аэрафлёт» («В», «С») выступілі без асаблівага поспеху. Найлепшым вынікам можа пахваліцца міжнародны майстар Зьміцер Навіцкі — «плюс тры» ў турніры «В», 18-е месца сярэд 182 гульцоў. Маём надзею, што прэтэндэнты на перамогу ў «Аэрафлёт-оўпэн» 2006 г. загады возьмуць колькі ўрокаў нотнай граматы. Хоць бы і ў нашаніўскага партнёра ў гульні па перапісцы — старшага выкладчыка Беларускай акадэміі музыкі.

ВР

Як бы вы згулялі? Э. Сутоўскі – В. Філіпаў, Масква, 2005. (sutouski.pcx) Ход белых.

Чорныя адстаюць у разьвіцці. Яны толькі што неабачліва пайшлі 1...g5...

Пятніца, 18 сакавіка БТ, 12.10

«Сыны сыходзяць у бой». Беларусь, 1969, рэж. Віктар Тураў. Кінааповесць. Другая частка дыялогі Віктара Турава, распачатая карцінай «Вайна пад стрэхамі». На гэтым фільме слышліся два тытаны беларускай культуры — Віктар Тураў і Алякс Адамовіч. Алякс Адамовіч — ня толькі аўтар сцэнару. Да невыносна страшнай карціны «Дзі і глядзі» заставалася шаснаццаць год. А пакулі сыны Ганны Корзун сыходзяць у партызаны пад песьні Высоцкага, чорна-белая выява — і лірычная інтанацыя ва ўмовах вайны.

БТ, 23.30 «Паварот». ЗША, 1997, рэж. Олівер Стоўн. Драма. Бобі Купэр (Шон Пэн) вінны бандытам грошы — і яны ўжо адскелі яму два пальцы, паабяцаўшы адсякаць яшчэ за кожны тыдзень пазыкі. Па дарозе да крэдытараў Купэр збочыў у ма-

ленькі гарадок, дзе і згубіў грошы. Але мысцовы гандляр (Нік Нолт) прапанаваў яму забіць сваю жонку. Прыгажуня (Джэніфэр Лопэс), у сваю чаргу, жадае пазбавіцца ад мужа. Некаторыя крытыкі былі надзвычай незадаволеныя Оліўэрам Стоўнам і рэжысэра нат вылучалі на анты-Оскара — «Залатую маліну». Але глядачы іншага меркаваньня. Карціну называлі й камэрцыйнай, і сур'ёзнай адначасова. Фільм пастаўлены паводле кнігі Джона Рыдлі «Вандруўныя сабакі». Музыка Эніа Марыконэ. «Сэк. Зайбства. Здрада. Усё, што робіць жыцьцё вартым», — рэкламны слоган карціны.

СТВ, 23.50 «Чараўніцтва». ЗША, 1996, рэж. Эндру Флемінг. Містыка. Сара прыяжджае ў новы горад і знаёміцца з трыма дзяўчынкамі, якія цікавацца акултызмам. Геранія залучаецца ў школьны кружок — і чацьвёрка набывае чарадзейныя, вядзьмарскія якасці. Вось толькі Сара не жадае быць злой, але зло выходзіць з-пад кантролю — і но-

ВАРТА ПАГЛЯДЗЕЦЬ

выя сяброўкі ўжо не збіраюцца пакідаць адступіну ў жывых. Карціна Эндру Флемінга — неаблагая і прадуманая мстыка. Адмысловыя эфэкты годна распрацаваныя. Глядач знойдзі ў карціне і трапныя псыхалогічныя назіранны, і сьмех, і страх.

Субота, 19 сакавіка

«Лад», 16.30 «Фараон». Польшча, 1966, рэж. Ежы Кавалеровіч. Драма паводле аднайменнага рамана Балжслава Пруса. Барачыца з дзяржаўнай бюракратыі, змаганьне з ідэалігічнымі забабонамі, пошукі свабоды і шчысна адбываліся ў Старажытным Эгіпце ў часы фараона. Экранізацыя клясычнага твору Балжслава Пруса гаворыць і пра сучаснасць, а сорок гадоў таму гэта была й прыхаваная крытыка здарэнневага сацыялістычнага рэжыму, дзе замест партыйных бонзаў — цывердалобы жрапы. Але сапраўдны твор не старэе — і сучасныя глядачы знойдуць у ім свае паралелі. Стужку паставіў польскі млясык Ежы Кавалеровіч, вядомы

сваімі фільмамі «Маці Яна ад анёлаў» і «Qua Vadis». Карціна па-галівудзка маштабная, і па-эўрапейска чалавечая. Шэдэўр польскага і сусьветнага кіно.

СТВ, 00.05 «Джэры».

ЗША, 2002, рэж. Гас Ван Сэнт. Мінімалісцкая экзыстэнцыйная драма-прыпаветь. 103 хвіліны абсалютнага й чыстага кіно. Два сябры (Мэт Дэйман і Кэйсі Афлек), якія называюць адзін аднаго «Джэры», вандруюць па пустыні. Яны размаўляюць адзін з адным, яны ідуць, яны маўчаць. Камэра не адпускае герояў, следае за імі, рухасца. Як «П'яны карабель» Рэмбо, гэтая вандручка ня будзе мець завяршэння. Немагчыма растлумачыць, як і за кошт чаго Гас Ван Сэнт стварае трымценьне і не дазваляе адарваць вачэй ад экранна. Амэрыканскі крытык убачыў у фільме «Джэры» згубленыя кадры Штрагеймаўскай «Сквапнасці», італьянскі — знойдзены непастаўленыя фільмы Пазаліні, а беларускі глядач здзіўніцца. У падобным стылі Гас Ван

Сэнт паставіў «Слана», але «Слон» будзе мець сюжэт. У фільме «Джэры» ёсьць быцьцё — і ёсьць кінематограф. Намінацыя на «Залатого Леопарда» на МКФ у Лякарна. Узнагарода «Віжэнс» на МКФ у Таронта.

Нядзеля, 20 сакавіка

СТВ, 22.10 «Піяніст». Вялікабрытанія—Францыя—Нямеччына—Польшча—Нідэрлянды, 2002, рэж. Раман Палянскі. Драма. Рэжысэр Раман Палянскі ведае, што такое гэта. Калі ён быў маленькі, нацысты выкарыстоўвалі яго ў якасці мішэні. Герой карціны «Піяніст» — музыка Ўладзіслаў Шпільман, які цудам пазьбягае дэпартацыі і жыве ў апусцелым Варшаўскім кватэ. Але там яго знаходзіць афіцэр нямецкай арміі, адзін з кіраўнікоў штабу абароны Варшавы, — і дапамагае выжыць. Залатая пальмавая галяна на МКФ у Канах, тры «Оскар», сем «Сэзараў», усяго болей за 30 узнагародаў. Андрэй Расінькі

ВЫСТАВЫ

Міт-арт-2005
18 сакавіка а 17-й у мастацкай галерыі «Універсітэт культуры» (Кастрычніцкая пл., 1) адбудзецца адкрыццё выставы «Міт-арт-2005», прысьвечанай 60-годдзю Перамогі. На выставе будуць прадстаўлены работы Анатолія Бараноўскага, Арлена Кашкурэвіча, Уладзімера Стальмашона, Уладзімера Сулкоўскага, Уладзімера Ткачава, Ніколь Шчаснай, маладых мастакоў і студэнтаў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навуковых устаноў. Выстава працуе да 6 красавіка.

НВЦ «Белэкссп» запрашае
Павільён на Машэрава, 14
 Да **18 сакавіка** працуюць выставы «Белпрадукт — вясна-2005» і «Упакоўка і этыкетка — вясна-2005».

32 да 25 сакавіка пройдзе VIII Міжнародная спецыялізаваная выстава «Аўтаматызацыя-2005» і Міжнародная выстава «Электратэх-2005».

Павільён на Купаль, 27
17 сакавіка — апошні дзень працы VI Міжнароднай спецыялізаванай выставы «Індустрыя забавы».

32 да 25 сакавіка пройдзе VIII Міжнародная спецыялізаваная выстава «Будэкспа. Восень-2005. Беларуска будаўнічы рынак прапануе».

Духовныя сьвятыні
Да 20 сакавіка ў Нацыянальным мастацкім музэй (вул. Леніна, 20) — выстава «Духовныя сьвятыні». Квітка: 2 000.

Таўна Кангра
 Да **22 сакавіка** ў Музэй сучаснага выяўленчага мастацтва (пр. Скарыны, 47) праходзіць выстава эстонскага мастака «Скульптуры і малюні Таўна Кангра». Квітка: 2 000.

Дакраніся да паветра
 Да **31 сакавіка** ў Музэй сучаснага выяўленчага мастацтва (пр. Скарыны, 47) працуе выстава «Убачыць. Паветра». Першая частка арт-праекта «Сьціхі» «Вада. Інтэрпрэтацыі» экспанавалася ў галерыі Палацу Рэспублікі летас. Цяпер акцыя падрыхтавана сумеснымі высылкамі творчага саюзу мастакоў, дызайнараў і архітэктараў «Art de vivre» і вытворчай беларускай кампаніі, што выпускае кліматычнае абсталяваньне. Квітка: 2000.

Quadro
 Да **4 красавіка** ў мастацкай галерыі твораў Л.Шчамляева (пр. Ракасоўскага, 49) працуе выстава «Quadro» мастака Галіны Васільевай (Віцебск).

Падарожжы па сьвеце
 Да **18 красавіка** ў М-Галерыі Інстытуту імя Гэта (Фрунзэ, 5) працуе выстава Юр'я Піскуна «Падарожжы па сьвеце». Уваход вольны.

Photobeat. Issue #1. Glance
 У кінаатэатры «Перамога» (вул. Інтэрнацыянальная, 20) да **19 красавіка** працуе фотавыстава «Photobeat. Issue #1. Glance». Уваход вольны.

ПРЭЗЭНТАЦЫ

APA ў Беларусі
17 сакавіка ў вялікай залі Дому літаратара (Фрунзэ, 5) адбудзецца прэзентацыя кнігі Аляксандра Лукашэўска «Прыгоды APA ў Беларусі». Кніга ўзнаўляе гісторыю найбуйнейшай і самай забытай ў XX ст. гуманітарнай акцыі, якую пад кіраўніцтвам будучага прэзідэнта ЗША Гэраўта Гувера ажыццяўляла Амерыканская адміністрацыя дапамогі ў 1920—1923 гадах. Пачатак а 18:30. Уваход вольны.

Вяртаньне хэдзіці
22 сакавіка ў Менску пройдзе сьмінар «Беларуская Хрысьціянская Дэмакратыя: гісторыя і

пэрспэктывы» (вул. Дарашэвіча, 4-2). Пачатак а 19-й. Уваход вольны. Рэгістрацыя па тэл. 699-33-01 ці e-mail: chdz@tut.by.

ІМПРЭЗЫ

Балада. Ронда. Варыяцыі
18 сакавіка ў Канцэртнай залі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі (вул. Інтэрнацыянальная, 30) адбудзецца чарговая лекцыя-канцэрт сэрыі «Ф. Шапэн — паэт фартэпіяна» пад назвай «Балада. Ронда. Варыяцыі. Канцэрт». Пачатак а 19-й. Уваход вольны.

ДК МАЗ
22 (аўт), 19.00 — канцэрт «Спадарыня гітара».
Дом літаратара
22 (аўт), 19.00 — акустычны канцэрт гурту «ULIS».

Опэра
17 (чч) — «Трубадур».
19 (сб) — «Мадам Батэргфляй».
22 (аўт) — «Набука».
24 (чч) — «Юген Анегін».
26 (сб) — «Чароўная флейта».
27 (ндз) — «Яланта».

Балет
18 (пт) — «Страсьці (Рагнеда)»
20 (ндз) — «Кармін-сюіта»

Тэатар беларускай драматургіі
17 (чч) — «Понцкі Пілат».
18 (пт) — «Чорны квадрат».
19 (сб) — «Містар Розыгрыш».
20 (ндз) — «Хрустальныя тупікі».
20 (ндз), 26 (сб) — «Адэль».
23 (ср) — «Палёты з анёлам».
24 (чч) — «Адвечная песня».
25 (пт) — «Жанчыны Бэргмана».
Малая сцэна
25 (пт) — «Нязваны госьць».
Купалаўскі тэатар
17 (чч) — «Парфён і Аляксандра».
19 (сб) — «Згублены рай».
20 (ндз) — «Падступнасьці і каханьне».
20 (ндз), ранаца — «Ажаницца — не журдыцца».
Малая сцэна
17 (чч) — «Саламея».

Тэатар імя Горкага
17 (чч) — «Дэтэктар хлусьні».
18 (пт) — «Опэра жабракоў».
19 (сб) — «Сунічная паляна».
20 (ндз) — «Суцыяльнае удова».
Малая зала
17 (чч) — «Сон на кургане».

Музычны тэатар
17 (чч) — «Арфай і Эўрыдыка».
18 (пт) — «Прынцэса цырку».
19 (сб) — «Даратэя».
20 (ндз) — «Ноч у Вэнэцыі».

Маладзевы тэатар
17 (чч) — «Лейтэнант Валодзька».
18 (пт) — «Позьняя каханьне».
19 (сб) — «Акадэмія сьмеху».
20 (ндз) — «Васельню быць, альбо 3 хлусьні падаткаў не бяруць».
Тэатар кінаактара
17 (чч), 18 (пт) — «Востраў нашчага каханьня і нашай надзеі».
19 (сб), 20 (ндз) — «Мы ідзем глядзець Чапаева».

КЛУБНАЕ ЖЫЦЦЁ

Ізюм (206-66-18)
17 (чч), 23.00 — Royalty RNB: dj Gaamer, dj Indus.
18 (пт), 22.00 — dj Mitya, dj Lexa.
Вронх (288-10-61, gsm velcom: 103 i 105)
17 (чч), 22.00 — dj Dust.
18 (пт), 22.00 — жывая музыка ка: Flat.
Белая вежа (284-69-22, 239-16-00)
17 (чч), 23.00 — WhiteTower/Spring is Coming: dj Teacher (Garage, Moscow), dj Grizzly, dj Top, go-go support.
18 (пт), 23.00 — dj Mihel, dj Dee.
19 (сб), 23.00 — dj Mihel, dj Alex.
Бліндаж (219-00-10)
17 (чч), 23.00 — dj Egor.
18 (пт), 23.00 — Blind Rave. Electro Out: dj Dasha Pushkina, dj Shishkin.
19 (сб), 23.00 — dj Top, dj Bergamo.
Графіці (251-87-54,

693-74-16, 280-01-54)
17 (чч), 20.00 — канцэрт Аляксандра Чумакова. А таксама сьвяткаваньне Дня Сьвятога Патрыка.
Рэактар (773-95-02)
18 (пт), 18.30 — канцэрт «Атлянтыды».
Х-Рай (223-93-55)
18 (пт), 22.00 — dj Top.
19 (сб), 23.00 — dj Grizzly.

КІНО ў МЕНСКУ

«Аўрора» (253-33-60)
«Блэйд: тройца»** (прэм'ера)
18 (пт) 14.20 (ін), 16.40, 19.00, 21.10; 19, 20 (сб, ндз) 12.00 (ін), 14.20 (ін), 16.40, 19.00, 21.10.
«Бой зь ценем» (прэм'ера): 18 (пт) 13.40; 19, 20 (сб, ндз) 11.20 (ін), 13.40.
«Пракляццё»***: 18—20 (пт—ндз) 21.00.
«Санса»*** («Кінафармат 4x4»): 18 (пт), 16.00, 18.30.
«Дом лятаючых кінжалаў»*** («Кінафармат 4x4»): 19 (сб) 16.00, 18.30.
«Ніхто не даведаецца»*** («Кінафармат 4x4»): 20 (ндз) 16.30, 18.30.
«Берасьце» (272-87-91)
«Чароўная краіна» (прэм'ера): 18 (пт) 14.00, 19.00 (ін); 19, 20 (сб, ндз) 14.00, 19.00.
«Апантанасць»: 18 (пт) 16.30 (ін), 21.00; 19, 20 (сб, ндз) 16.30, 21.00.
«Дружба» (240-90-13)
«Авіатар» (2с): 18 (пт) 17.00, 20.00; 19 (сб) 16.00 (ін); 20 (ндз) 19.00.
«Нявеста і забабоны»: 19 (сб) 19.00; 20 (ндз) 16.00 (ін).
«Кастрычнік» (232-93-25)
«Чароўная краіна» (прэм'ера): 18 (пт) 14.10; 19, 20 (сб, ндз) 14.10 (ін), 16.40.
«Блэйд: тройца»*** (прэм'ера): 18—20 (пт—ндз) 21.00.
«Бой зь ценем» (прэм'ера): 18—20 (пт—ндз) 18.40.
«Мір» (288-22-33)
«Авіатар» (2с): 18—20 (пт—ндз) 17.40 (ін), 20.30.
«Нявеста і забабоны»: 18—20 (пт—ндз) 15.30.
«Супэрсьмейка»: 18 (пт) 14.30; 19, 20 (сб), 12.30 (ін), 14.30.
«Дом лятаючых кінжалаў»*** («Кінафармат 4x4»): 18 (пт) 16.50, 19.00, 21.10.
«Санса»*** («Кінафармат 4x4»): 19 (сб) 16.50, 19.00, 21.10.
«Сэрца не з табой»*** («Кінафармат 4x4»): 20 (ндз) 16.50, 19.00, 21.10.

«Перамога» (203-77-66)
«Супэрсьмейка»: 19, 20 (сб, ндз) 14.20.
«Ніхто не даведаецца»*** («Кінафармат 4x4»): 18 (пт) 15.40, 18.20, 20.50.
«Сэрца не з табой»*** («Кінафармат 4x4»): 19 (сб) 16.40 (ін), 19.00, 21.10.
«Дом лятаючых кінжалаў»*** («Кінафармат 4x4»): 20 (ндз) 16.40 (ін), 19.00, 21.10.
«Піонер» (227-64-87)
«12 сяброў Оўшэна»: 18—20 (пт—ндз) 14.15, 16.30, 21.00.
«Паглядзі на мяне»: 18—20 (пт—ндз) 18.45.
«Цэнтральны» (200-34-16)
«Авіатар» (2с): 18 (пт): 11.00; 20 (ндз) 11.00 (ін).
«Сэрца не з табой»*** («Кінафармат 4x4»): 18 (пт) 14.10, 16.20, 18.40, 21.00.
«Ніхто не даведаецца»*** («Кінафармат 4x4»): 19 (сб) 12.40 (ін), 15.20, 18.00, 20.40.
«Санса»*** («Кінафармат 4x4»): 20 (ндз) 14.10, 16.20, 18.40, 21.00.
(2с) — кінафільм падоўжанай працягласці (ін) — ільготны саанс (зніжка 50% для ўсіх глядачоў) Рэйтынгувае абмежаваньні: *** — дзеці да 16 год не дапускаюцца; **** — дарослым з 18 год.

ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Тэатар юнага глядача
17 (чч) — «Тарас на Парнасе».
18 (пт) — «Тая, што здэйдзейсніла цуд».
19 (сб) — «Сястра мая Русалачка».
20 (ндз) — «Невергагодныя прыгоды Мішуткі і яго сяброў у краіне Казак».
26 (сб) — «Шлях на Бэтлеем».
27 (ндз) — «Каліф-шавец».
Опэра
20 (ндз) — «Чароўная музыка».
26 (сб) — «Пітэр Пэн».
Музычны тэатар
19 (сб) — «Бураціна.бу».
20 (ндз) — «Залатое курня».
Кіно для дзяцей
«Аўрора»
«Прыція»: 19, 20 (сб, ндз) 12.00.
«Берасьце»
«Зацараваная Эла»: 18 (пт) 11.00; 19, 20 (сб, ндз) 12.00.
«Дружба»
«Шрап: 2»: 18 (пт) 12.00, 14.00; 20 (ндз) 11.00, 13.00.
«Хто, калі ня мы»: 19 (сб) 11.00.
«Зорка Вэнэра»: 19 (сб) 13.00.
«Масква»
«Два браты» («Выхадзі — усёй сям'ёй!»): 20 (ндз) 12.30.
«Піонер»
«Зьнесеныя прывідамі»: 18 (пт) 12.00; 19, 20 (сб, ндз) 10.20.
«Зорныя сёстры»: 19, 20 (сб, ндз) 12.40.

КІНО НА DVD

MASTER RECORDS
КІНО НА DVD
2046
 Драма-сон, Кітай—Францыя—Нямеччына, 2004, рэж. **Вонг Кар Вай**
 У ролях: **Тоні Лян Чу Вэй, Гун Лі**. 2046 — гэта пакой у старым гатэлі, дзе жыў каханьне, будучыні і загадкавы цягнік... Любоўныя гісторыі ад **Вонг Кар Вая** ва ўспамінах, фантазіях і наяве, працягтыя настальгія, лекантой і візуальнай раскошай.
МАДЫЛЬЯНІ, у ролях: **Эндзі Гарсія, Уда Кір**
ЧАРОЎНАЯ КРАІНА, у ролях: **Джон Дэйп, Кейт Уінслэт**
5x2, рэж. **Франсуа Азон / ПУСТЫ ДАМ**, рэж. **Кім Кі Дук**
 Менск, Кісялёва 12, 643-21-08.

КІНО НА ВЫХОДНЫЯ

Амерыканская сямейка донкіхотаў

Дон-Кіхот любіў вырастоўваць чалавечтва. Ён быў трагікамічны, недарэчны, пацешны і глыбока чалавечны. Некаторых амерыканскіх герояў хлебам не кармі — дай заняцца ўсеагульным выраваньнем. Матады ў іх свае: выдзіраць дрэва, каб зьняць кацця, скакчы па дахах у бэтонных джунглях, лавіць небясьпечныя цягнікі — і падслухоўваць паліцэйскія размовы.
 Але і на дэбро знаходзіцца сваё пакараньне. Дон-Кіхот даставалася ад мільноў і асобных прадстаўнікоў чалавечага роду. А вось сапраўды амерыканскі кашмар: юрсты — загрызчы. І суцэжнага самагубцу выратаваў, і цягнік ня так злавіў, і паветры лётэа — недарэчны супэрмэн вымушаны хавацца (паўдле праграмы аховы звышгероў). Сьтуацыя ўладняецца сямейнымі абставінамі: муж Выбтыні, жонка — Элястычная, і дзеткі пайшлі: адна Нябачная, другі — Шустрык.
 Сямейнае шчасьце, стала праца і стацца, як усё — вась пакараньне для амерыканскага Дон-Кіхота. А далей экстрымальна баявая разборкі сямейным кланам: адзін даўбасіць,

«Супэрсьмейка» («Incredibles») ЗША, 2004, калярковы, 115 хв.
Жанр: анімацыйная камэдзія-комікс
Аўзнака: 7 (з 10)

другая выгнаецца, трэцяя — хавалася і ахоўныя энэргетычныя пухіры пускае, чацьверты Бегае. І нат немаўля дэма — паяклены монстар для кепскага дзядзі. Усё гэта — на няспынным акшане і з жартачкамі. Шварцэнггер памёр бы ад зайздаснай, што яму не далася нводнай ролі ў гэтым фільме. І нездарма.
 Карціна — анімацыйная бомба ад студыі «Піксар». Калі здавалася, што рухалца ў стварэнні кампютарных персанжаў ужо і няма куды, «Піксар» вырашыла зьдзіць глядачоў.
 Усе грывасы, чыкі, хрыпы, морды, фізі, вякі, крывулякі і вігатуленкі — зь неверагод-

нымі падрабаванасьцямі, у баявым рэжыме, напоўніцу на экран. Гэта нават ня рыбік з «Нама» — гэта жывыя людзі, што, праўда, з коміксаў, але рухомыя, цэплыя, ачалавечаныя.
 Заўтра коміксы ўжо можна не экранізаваць — адразу заганяць у камп'ютар — і выдаваць блэбастэрамі.
 Фільм бліскучы, глядзіцца, выклікае сьмех, спачуваньне, зьдзіўленьне ад прыгоды неверагоднасьці ў экране. Але коміксы ўжо абсьмеівалі.
 На гэтыя выхадныя «Супэрсьмейка» — лёгкае і забавнае кіно для ўсёй сям'і.
Андрэй Расінскі.

ЛЕВЫМ ВОКАМ

Нацыяналізацыя рабоў

Раскатурайце мяне ўначы і спытайце: якая кнопка ў ліфце існуе для бяжаваньня дзв'ярэй? Адказ: «рэвэрс». Колькі на Беларусі месцаў гнездаваньня чорнай чаплі? Адказ: два. І нарэшце: што трэба рабіць, калі вы трапілі ў сэксуальнае рабства? Адказ: тэлефанаваць на нумар даверу. Калі б Аўраам Лінкальн змагаўся з рабаўладальніцтвам у духу дэкрэту нумар тры, ён бы абвясціў аб перарэгістрацыі нявольнічых рынкаў. Фэльетон Лёліка Ушкіна.

«Афрыка, каляніяльная Афрыка. Краіна рабаўладальнікаў і рабоў», — сказаў пэрсанаж Жулія Вэрна 15-гадовага капітан Дык Сэнд, убачыўшы муху цэцэ. Тое самае, але ў дачыненні да Беларусі, падмывае ляпнуць, прычытаўшы апошні ардананс Гаранта.

Адразу вакол пачынаюць мроіцца караваны нявольнікаў, Бандароўны, што бягуць ад масы-боса па лэдзе Бугу на нерабаўладальніцкую тэрыторыю РБ, аб'явы на прыпынку «Адам двух самцоў у добрыя рукі». Аднак відавочна, што паміж Анголай часоў каляніяльных падзелаў і Беларусью эпохі развітай вяртыкалі назіраецца вялікая розніца.

Сучасным «гандлярам «жывым дрэвам» ужо не патрэбна такая складаная інфраструктура, якую вымагаў іх брудны бізнэс у XIX ст. Ня трэба будаваць факторыі, засылаць экспэдыцыі ўглыб эўраазіяцкага кантынэнту ў пошуках сырцу, спойваць

старшыню райвыканкаму, як таго ангольскага князюка, дзеся дазволу экспартаваць тавар без абкладаньня стаўкай ПДВ. Дастаткова даць абвестку ў «Из рук в руки» аб вакансіі мадзлёркі на Захадзе, і матылькі літаральна табунамі прыляцяць на фатальны агеньчык.

Тут назіраецца парадокс. Я жыву на першым паверсе, далей кальцавой не гуляю, з прычыны марфалогічных даных мадэль зь мяне — як самі ведаец з каго лідэр нацыі. Аднак дзякуючы шалёнаму наіску прапаганды ў рэкламных паўзах я паступова ўнік ва ўсе тонкасьці тэхнікі эксплуатацыі ліфта, праблем жывьельнага сьвету і небясьпечных аспектаў джобу за мяжой.

Раскатурайце мяне ўначы і спытайце: якая кнопка ў ліфце існуе для бяжаваньня дзв'ярэй? Адказ: «рэвэрс». Колькі на Беларусі месцаў гнездаваньня чорнай чаплі? Адказ: два. І нарэшце:

што трэба рабіць, калі вы трапілі ў сэксуальнае рабства? Адказ: тэлефанаваць на нумар даверу.

Вось яна, супэрмоц сацыяльнай рэжымі! Нават тыя, каму згданьня праблемы па барабане, замбаваньня да такой ступені, што ім ўжо сьняцца сэкс-рабыні ў абдымку з чорнымі чаплямі ў ліфтах вытворчасці «Магілёўліфтмашу», куды цяжка ўвайсьці праз высокія бандзюры. А што тады казаць пра кабэт і дзв'ячат — тых, каго з разумных прычынаў гэта неспрэдна краане? Неяк ня верыцца, што пасля такой татальнай прамыўкі мазгоў нашы фройляйн, вэрбуючыся на Захад, не ўсьведамлялі б сабе, што рызкуючы заляцець на сайт www.fetishpedolesbianudepornopersanimals.by. Але ж вэрбуюцца.

Якую выснову можна зрабіць зь дзв'юх парадоксу? Храновыя ролікі? Нязручны этэрны час? Малая колькасьць паказу? Канстатуем страшную рэч: гандаль людзьмі ўжо перайшоў тую мяжу, да якой зь ім можна змагацца легальнымі сродкамі.

Сучасны крыжовы паход супраць рабства нагадвае барацьбу з паленнем. Ролік «Цябе няма» ў патэнцыйных ахвяр рабства выклікае тую ж рэакцыю, што ў патэнцыйных ахвяр раку надпіс на чыгарэтным пачку «Паленьне

небясьпечнае для вашага здароўя». «Так, — кажуць дзв'ячаты (курльшчыкі), — рабства (рак) — гэта задніца, але мяне гэта не закране, бо ў мяне салідны прадавец (баба дажыла да 98 гадоў)».

Якую тактыку выбрала дзяржава для барацьбы з паленнем, негатыўныя маштабы якога неспараўнальна большыя, чым гандлю людзьмі? Ёй нічога не засталося, як маналізаваць рынак і развіваць нацыянальную тытунювую індустрыю, сарамліва прыкываючыся акцыямі «Сапраўдны сябар БРСМ ня паліць!». Сама лёгкія эксплуатацыі пры гэтым не парушацца. Проста пазьбягваем трактуецца тое, што ад эксплуатацыі здароўя гешэфт атрымавае дзяржава.

Тое ж і з сэксуальным рабствам. Быццам такога фэномэну, як сэксуальнае эксплуатацыя, ня можа быць у Беларусі. Ды колькі хочаш, і перш за ўсё ў рамках звычайнай фэмілі. Аднак змагацца з ёй дзяржава чамусьці не сьпяшаецца, таму што патрыярхальнае сям'я — гэта перш за ўсё традыцыйная роля жанчыны і, як вынік, шмат дзядей.

Таму ў прыпынне колькасьць ахвяр гвалту ад новага дэкрэту ня зьменшыцца. Проста на ўсіх білетах за мяжу будучь ставіць надпіс: «Сэксуальнае рабства пагражае вашаму здароўю».

Дзякуем Ксеніі Касцэвіч зь Лёндану за спагаду і ласку.

Запрашаем у падарожжа

27 сакавіка (нядзеля)

па маршруце **Менск—Шчорсы—Уселюб—Восава—Райца—Варонча—Валеўка—Сталовічы—Ішкалдзь—Менск** (два самыя старыя касцэлы ў Беларусі). 21 000.

Т.: 279-05-85, 622-57-20 (Зьміцер)
264-12-38, 766-24-35 (Павал)

І САБЕ, І ЛЮДЗЯМ. Кола часопісу «Студэнтская думка» распачало ўсебеларускую кампанію «Рабі сябе сам. Экшн!» — такі сабе конкурс добрых справаў. Неабяковым маладым людзям прапануецца вырашыць якуюсьці праблему свайго гораду ці хоць бы ўзняць настрой яго жыхарам. З ідэямі зьвяртацца на сайт www.studumka.com. Там і ўмовы конкурсу. На здымку — адзін з арганізатараў Сяргей Сахараў.

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

КАНТАКТЫ

Пазнаёмліся зь дзв'ячыннай, якая цікавіцца і займаецца спортам. Мне 22 гады. Электронны адрас: klauss@tut.by
«Беларуская салідарнасьць» — прапаную сумеснае гаспадараньне на зямлі. Уладзімер Халун. В. Кавалі, 21 1926, Шаркаўшчынскі р-н
Мянюк, 186/85, некакая для сябе стаўшы «саракалетам» (але — малады), шукае сабе маладоў, высокую, абавязкова — беларуску. Слава. А/с 461, 220050, Менск
Студэнт здымае пакой у Менску. Т.: 685-52-39, запятаць Серхука
«Малады фронт» за Беларусі! Далучайся! www.mfront.net. Т.: 755-69-90

КНІГІ

Дапамажце набыць мультыплікацыйныя мастацкія і дакументальныя фільмы на беларускай мове, што дамаганьня ўрада на каналах БТ. 625-57-85, 0222-23-56-54 (лепш ува-

чыраі), Алесь Асіпцоў. Загадаў ўдзячыцца дапамогу. Ахвочым узабагаціць сваю калекцыю беларускай музыкі ў фармаце mp3 праз абмен CD-RW на пошце празную ліставак: kjr@tut.by (Юры)
Куплю ўзнагароды БНР, БЦР, БКА, манаты ВКЛ, Рэчы Паспалітай, фота ваенных (Беларускія нацыянальныя фармаваньні часоў 2-й сусьветнай вайны). E-mail: zmagar@yahoo.com. Т.: 722-46-04
Цікавіць інфармацыя, дакумэнты, фота, зьвязаныя з Булак-Балаховічам, «Зялёным дубам», «Чорным катом», беларускй партызанкам, — набуду. E-mail: zmagar@yahoo.com. Т.: 722-46-04
Беларускія кнігі можна знайсці ці замовіць на штодзённым кніжным кірмашы ў/з-Мінск (10:00—18:00). Т.: 637-38-41
Прадам кнігі: «Беларускі арнамант» (1953 г., аўт. Кацар, вялікі фармат, дорага). Т.: 753-70-05

Прадам кнігі: творы Я. Пушчы, У. Галубка ў 2-х т., Я. Дылы, А. Лойкі ў 2-х т., Г. Гэйне, С. Грахоўскага, У. Уйтэна. Т.: 763-70-05

ПРАЦА

Хлопец 25 гадоў, адукацыя сярэдняя спецыяльная (юрыст), шукаю працу, можна прадаўцом. Т.: 763-75-03
Яксна выканаю п'сьмовыя работы па беларускай гісторыі, літаратуры і мове. Зьвяртацца загадаць пасля 17:00. Т.: 235-18-72. Юры
Шукаю працу выкладчыка беларускай мовы ў ВУНУ. Т.: 236-13-38. Святлана
Для журналіста патрабуецца супрацоўнік, які можа дапамагчы з пошукам інфармацыі па гісторыі Беларусі XX стагодзьдзя. Размова ідзе пра падрыхтоўку да напісаньня кнігі на гэтую тэму. Аплата па дамоўленасьці. Вашы прапановы дасылаць E-mail: dyu@tut.by альбо Т.: 311-17-72

Наша Ніва

незалежная газета

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991
галоўныя рэдактары «Нашай Нівы»:
З. Вольскі (1906), А. Уласаў (1906—1914),
Янка Купала (1914—1915), А. Луцкевіч,
У. Зямляроўскі (1920), С. Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі Наста Бахчанская
галоўны рэдактар Андрэй Дынько
фотарэдактар Арцём Лева
характарка Настасся Мацяш
нам. галоўнага рэдактара Андрэй Скурко
тэхнічны рэдактар Андрэй Чык
мастацкі рэдактар Сяргей Харэўскі
выдавец і заснавальнік Фонд выдання газэты «Наша Ніва»

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЎ:
220050, Менск, а/с 537
Тел./факс: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,
8-029-707-73-29.
E-mail: nn@promedia.by
On-line: www.nn.by

© НАША НІВА. Спасылка на «Нашу Ніву» абавязковая. 12 палос фарматам А2, 6 друк. арк. Друкарня РПТ «Выдавецтва «Беларускі Дом Друку». Менск, пр. Ф. Скарыны, 79. Рэдакцыя не нясе адказнасці за змест рэкламных абвестак. Кошт свабодны. Пасьледчыне аб рэгістрацыі перыядычнага выдання №581 ад 4 ліпеня 2002 г., выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Юрыдычны адрас: г. Менск, вул. Калектарная, 20а, п. 2а. Р/р 3015212000012 УМГДААТ «Белінвестбанк», Менск, код 764.
Наклад 3528. Газэта выддаецца 48 разоў на год.
Нумар падпісаньня ў друку 22.30 16.03.2005.
Замова № 1495.
Рэдакцыйны адрас: Менск, Калектарная, 20а/2а